

บทบาทการเมืองของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีในเวทีระหว่างประเทศ :
กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง ละเอียด พิบูลสงคราม และนราพร จันทร์โอชา

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The Political Role of Prime Minister's Spouse in the International Arena :
A Comparative Analysis of La-iad Pibulsonggram and Naraporn Chan-o-cha

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in International Relations

Department of International Relations

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2020

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อสารนิพนธ์

บทบาทการเมืองของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีในเวทีระหว่าง

ประเทศ : กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง ละเอียด พิบูล

สงคราม และนราพร จันทร์โอชา

โดย

น.ส.วิลาสินี พวงมาลัย

สาขาวิชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

ดร.กรพินธุ์ พัวพันธ์สวัสดิ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พิสุทธิ์ บุษบารัตน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(ดร.กรพินธุ์ พัวพันธ์สวัสดิ์)

..... กรรมการ

(ดร.ภาณุภัทร จิตเที่ยง)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิลาสินี พวงมาลัย : บทบาทการเมืองของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีในเวทีระหว่างประเทศ
 : กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง ละเอียด พิบูลสงคราม และนราพร จันทร์โอชา. (The Political Role of Prime Minister's Spouse in the International Arena : A Comparative Analysis of La-iyad Pibulsonggram and Naraporn Chan-o-cha)
 อ.ที่ปรึกษาหลัก : ดร.กรพินธุ์ พัวพันธ์สวัสดิ์

สารนิพนธ์เล่มนี้ได้ศึกษาถึงบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีไทย ในการส่งเสริม สนับสนุนงานของนายกรัฐมนตรีและรัฐบาล ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยมีกรณีศึกษาคือ ละเอียด พิบูลสงคราม และ นราพร จันทร์โอชา ที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านของบริบทระหว่างประเทศ วิธีการ และอุดมการณ์ที่คู่สมรสนายกรัฐมนตรีใช้ในการส่งเสริมบทบาทและอิทธิพลของตนในเวทีระหว่างประเทศ โดยงานชิ้นนี้ได้ใช้กรอบแนวคิดด้วยกัน 3 กรอบเพื่อประกอบในการวิเคราะห์บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองระหว่างประเทศของคู่สมรสนายกรัฐมนตรี ได้แก่ การทูตเชิงวัฒนธรรม ชาตินิยม และสตรีนิยม โดยงานชิ้นนี้มุ่งเน้นที่จะนำเสนอด้วยกัน 3 อย่าง ได้แก่ 1) ข้อมูลบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองในเวทีระหว่างประเทศของคู่สมรสนายกรัฐมนตรี 2) การศึกษาวิเคราะห์ภารกิจ/กิจกรรมและบทบาทของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีในการส่งเสริม สนับสนุน และขับเคลื่อนภาพลักษณ์ของไทยในเวทีระหว่างประเทศ และ 3) เปรียบเทียบและวิเคราะห์บทบาทของละเอียดและนราพร ในการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลภายใต้บริบทการเมืองรัฐนิยมและความเป็นชาตินิยมของไทยในเวทีระหว่างประเทศ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2563 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6280119424 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEYWORD: cultural diplomacy, nationalism, feminism, Prime minister's spouse

Vilasinee Puangmalai : The Political Role of Prime Minister's Spouse in the International Arena : A Comparative Analysis of La-iad Pibulsonggram and Naraporn Chan-o-cha. Advisor: KHORAPIN PHUAPHANSAWAT, Ph.D.

This paper aims to study the political role of the Thai Prime Minister's spouses in promoting and reinforcing the Prime minister and the government administration in both domestic and international arenas. The case studies of this research are La-iad Pibulsonggram and Naraporn Chan-o-cha, who differ in terms of international context, methods, and ideology that the Prime Minister's spouses use to reinforce their role and influence in the international arena. This research uses three conceptual frameworks: Cultural Diplomacy, Nationalism and Feminism to analyze the political roles and influences of the Prime Minister's spouses in the international arena. This work focuses on 3 things which are 1) presenting information on political roles and influences of the Prime Minister's spouses in international arena 2) the analysis of missions/activities of the roles of the Prime Minister's spouses in promoting, reinforcing the image of Thailand in international arena, and 3) the comparative analysis of the political role between La-iad and Naraporn in supporting government policies in the context of Thai politics, statism, and nationalism in the international arena.

Field of Study: International Relations

Student's Signature

Academic Year: 2020

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงดีด้วยความกรุณาในการให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ การชี้แนะแนวทางตลอดจนความเอาใจใส่ของที่ปรึกษา ขอขอบคุณ ดร. กรพินธุ์ พัวพันธ์สวัสดิ์ ที่เป็นที่ปรึกษาให้สารนิพนธ์เล่มนี้มีความสมบูรณ์ทั้งในการช่วยให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างมากและชี้แนะแนวทางในการศึกษา ค้นคว้า และตรวจทานสารนิพนธ์ฉบับนี้ รวมไปถึงการสนับสนุนในหัวข้อที่ผู้เขียนสนใจ และช่วยสนับสนุนในการเขียนให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และบรรลุถึงวัตถุประสงค์ในการศึกษา

และขอขอบคุณคณะอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศ์พิสุทธิ์ บุษบารัตน์ และ ดร. ภาณุภัทร จิตเที่ยง ที่กรุณามาเป็นกรรมการในการสอบสารนิพนธ์ฉบับนี้และได้ให้คำแนะนำ รวมไปถึงการชี้แนะที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่องานสารนิพนธ์ชิ้นนี้ ทั้งในส่วนของกรอบแนวคิด กรณีศึกษาจากในงานต่างประเทศ และวิธีการนำเสนอให้ออกมาเป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์มากขึ้น

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่คณะรัฐศาสตร์ทุกท่านที่คอยเอาใจใส่ ช่วยเหลือ และสนับสนุนงานตลอดการศึกษา และดูแลนิสิตทุกท่านเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา และขอขอบคุณเพื่อน ๆ นิสิต ที่คอยให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือและคอยสนับสนุนกันและกันตลอดปีการศึกษา มา ณ โอกาสนี้

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณครอบครัวที่คอยสนับสนุนและเป็นกำลังใจในการศึกษาตลอดจนสารนิพนธ์ฉบับนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิลาสินี พวงมาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 คำถามงานสารนิพนธ์.....	4
1.3 วัตถุประสงค์.....	4
1.4 กรอบการวิเคราะห์.....	5
1.5 สมมติฐานในงานสารนิพนธ์.....	7
1.6 ขอบเขตงานสารนิพนธ์.....	7
1.7 ระเบียบวิธีวิจัย.....	8
1.8 ขั้นตอนการนำเสนอผลการศึกษา.....	8
บทที่ 2	10
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 แนวคิด Cultural Diplomacy.....	10
2.2 แนวคิด Feminism และความเป็นเพศสภาพ.....	11
2.3 งานวิจัยบทบาททางการเมืองของคู่สมรสผู้นำต่างประเทศ.....	13
2.3.1 Eva Perón.....	14
2.3.2 Imelda Marcos.....	17

2.4 แนวคิดชาตินิยม และความเป็นไทย	20
2.4.1 แนวคิด ‘ความเป็นไทย’	21
บทที่ 3	26
บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของ ละเอียด พิบูลสงคราม ในเวทีระหว่างประเทศ.....	26
3.1 บริบทระหว่างประเทศและภายในประเทศ.....	26
3.2 บทบาทของละเอียดกับการใช้การทูตเชิงวัฒนธรรม	28
3.3 บทบาทละเอียด พิบูลสงครามในการขับเคลื่อนอุดมการณ์ชาตินิยม – รัฐนิยมในเวทีระหว่างประเทศ.....	30
3.4 บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของ ละเอียด พิบูลสงครามในการนำเสนอด้านสตรีนิยม ...	33
บทที่ 4	36
บทบาททางการเมืองของ นราพร จันทร์โอชา ในเวทีระหว่างประเทศ	36
4.1 บริบทระหว่างประเทศและภายในประเทศ.....	36
4.2 การใช้การทูตเชิงวัฒนธรรม.....	38
4.3 การใช้อุดมการณ์ชาตินิยมในงานกิจกรรมระหว่างประเทศ	40
4.4 บทบาทของ นราพร จันทร์โอชา ในมุมมองด้านสตรีนิยม	44
บทที่ 5	47
บทสรุป.....	47
บรรณานุกรม.....	49
ประวัติผู้เขียน.....	55

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

การศึกษาบทบาททางการเมืองระหว่างประเทศในมิติของคู่สมรสนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่ามีงานศึกษาดังกล่าวค่อนข้างน้อย โดยส่วนใหญ่บทบาททางการเมืองระหว่างประเทศ ให้ความสำคัญแก่ผู้นำประเทศ รัฐบาล และกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองต่าง ๆ เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในสภาพแวดล้อมบริบททางการเมืองภายในและภายนอกประเทศที่เกิดขึ้นนั้น คู่สมรสนายกรัฐมนตรีมีความสำคัญต่อบริบทเหล่านั้นด้วยเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการเป็นที่ปรึกษา (อย่างไม่เป็นทางการ) และเป็นบุคคลผู้ใกล้ชิดและได้รับความไว้วางใจจากนายกรัฐมนตรีมากที่สุด เป็นหนึ่งในผู้สนับสนุนการดำเนินงานของรัฐบาล การประชาสัมพันธ์นโยบายและแนวทางต่าง ๆ ของรัฐบาล รวมไปถึงการมีอิทธิพลต่อสังคมและอิทธิพลในระดับระหว่างประเทศ ซึ่งสารนิพนธ์ชิ้นนี้ได้หยิบยกกรณีศึกษาคู่สมรสนายกรัฐมนตรีไทยในอดีตและปัจจุบัน เพื่อเป็นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบถึงบทบาททางการเมืองของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีไทยในเวทีระหว่างประเทศ ที่มีทั้งความเหมือนและแตกต่างกันของแต่ละยุคสมัย ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อบทบาทและอิทธิพลของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีต่อการเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล หรืออุดมการณ์ชาตินิยมที่รัฐใช้ในการขับเคลื่อนและผลักดันประเทศให้เป็นส่วนหนึ่งและได้รับการยอมรับในเวทีโลก

หากพูดถึงคู่สมรสนายกรัฐมนตรีไทยในอดีตที่มีบทบาททางการเมืองและมีอิทธิพลในเวทีระหว่างประเทศอย่างมาก และเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการเมืองไทยในอดีตและมีส่วนในการขับเคลื่อนอุดมการณ์ชาตินิยมของไทย คือ ละเอียด พิบูลสงคราม คู่สมรสอดีตนายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในปี 1938 – 1944 และในปี 1947 – 1957 รวมทั้งสิ้น 16 ปี ผู้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนนโยบายของรัฐและเป็นผู้มีบทบาทนำในการดำเนินนโยบายสร้างชาติและส่งเสริมวัฒนธรรมของรัฐบาล อีกทั้งมีบทบาทสำคัญในเวทีระหว่างประเทศ ด้วยบริบทการเมืองในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. (1938-1944) ซึ่งตรงกับบริบทโลกในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 การรุกรานครอบงำเอเชียของญี่ปุ่น ทำให้ไทยต้องหาทางในการสกัดกั้นการครอบงำของญี่ปุ่นและพยายามทำให้ประเทศเข้มแข็งขึ้นภายใต้บริบทสงครามโลกที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้¹ ซึ่งในฐานะคู่สมรสนายกรัฐมนตรี ละเอียดรับบทบาทนำในการสนองนโยบายชาตินิยม การเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมเป็นหลัก ทั้งในการแต่งกาย การปรับ

¹คริส เบเคอร์, ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย, พิมพ์ครั้งที่ 2 ed. (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557), 185.

การใช้ชีวิตประจำวัน และการใช้ภาษาไทย อีกทั้งการมีบทบาทเป็นผู้นำสตรีโดยการตั้งสมาคมสตรี และชักชวนสตรีไทยให้ออกมาทำงานสังคมและรักเกียรติหญิงไทย² เช่นการรณรงค์ให้หญิงไทยไม่แต่งงานกับทหารต่างชาติตามนโยบายของรัฐบาล³ และอีกบทบาทที่สำคัญของละเอียดคือการเป็นฝ่ายสนับสนุนของนายกรัฐมนตรีในการสร้างความสัมพันธ์กับญี่ปุ่น และในช่วงสงครามเย็น บริบททางการเมืองเปลี่ยน บทบาทของละเอียดเปลี่ยนไปและเพิ่มมากขึ้น ในด้านระหว่างประเทศ เช่นการมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์กับมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ ดังเช่น การพัฒนาสมาคมสตรีของไทยให้เข้าร่วมกับสมาคมสตรีระหว่างประเทศ การทำงานส่งเสริมกิจการขององค์การสหประชาชาติ การเข้าเป็นสมาชิกของสหพันธ์สมาคมสหประชาชาติแห่งโลก รวมไปถึงการที่ละเอียดได้รับเลือกให้เป็นประธานสหพันธ์สมาคมฯ ในปี 1955 และได้รับเลือกถึง 2 วาระ⁴

บทบาททางการเมืองระหว่างประเทศของคู่สมรสฯ ในปัจจุบันมีทั้งความต่างและคล้ายกับในอดีตอย่างในสมัยของละเอียด ในปัจจุบัน รัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ทำการรัฐประหารตั้งแต่ ปี 2014 และดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาจนถึงปัจจุบัน (2021) ที่อยู่ในตำแหน่งมาแล้ว 7 ปี คู่สมรสฯ มีบทบาทเป็นฝ่ายสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล การสร้างภาพลักษณ์ และสร้างความชอบธรรมแก่รัฐในเวทีระหว่างประเทศ ด้วยในช่วงแรกของการรัฐประหารไทยถูกชาติตะวันตก รวมไปถึงมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ ประณามและแสดงความไม่เห็นด้วยต่อการรัฐประหารของประยุทธ์เมื่อปี 2014 ทำให้ความสัมพันธ์ต่อชาติมหาอำนาจและตะวันตกของไทย มีการลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูต การตัดเงินช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางทหาร ทำให้รัฐบาลหันเหให้ความสนใจในการเข้าหาประเทศจีนและรัสเซียมากขึ้น โดยนราพรได้มีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ร่วมกับจีน เพื่อเพิ่มความร่วมมือและกระชับความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้น แต่ก็ไม่ละทิ้งความสัมพันธ์กับชาติตะวันตก ซึ่งนราพรดำเนินบทบาทโดยนำเสนอความเป็นชาตินิยมผ่านสถาบันกษัตริย์ ในการสร้างความชอบธรรม ความน่าเชื่อถือและความมั่นคงให้แก่รัฐบาลในเวทีระหว่างประเทศ และการใช้เครื่องมือทางการทูตในการสร้างสัมพันธ์แก่นานาชาติ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการทูตเชิงวัฒนธรรม

สารนิพนธ์เล่มนี้มุ่งศึกษาบทบาทของ ละเอียด พิบูลสงคราม และ นราพร จันทร์โอชา โดยจะเน้นการศึกษาบทบาททางการเมืองระหว่างประเทศของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีในการส่งเสริมสนับสนุนงานของนายกรัฐมนตรีและรัฐบาล ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงปัจจัยที่ทำให้มีบทบาทในเวทีระหว่างประเทศ และการใช้อุดมการณ์ชาตินิยมในการขับเคลื่อนบทบาททางการเมือง

² จีรวลัส ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, พิมพ์ครั้งที่ 3. ed. (กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์, 2540), 19.

³ ปิยวรรณ อัครราชันย์, "ความคิดของผู้นำและกิจกรรมของหญิงไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายใต้เงากองทัพญี่ปุ่น," *jsn Journal* 2, No. 1 (ธันวาคม 2012): 13.

⁴ จีรวลัส ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, 56.

ระหว่างประเทศ โดยในกรณีของละเอียด บทบาทด้านระหว่างประเทศที่เป็นที่ประจักษ์คือ การสนับสนุนนโยบายชาตินิยมและมีส่วนในการออกนโยบายและเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนนโยบายเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับมหาอำนาจและการสร้างพื้นที่ของไทยในเวทีระหว่างประเทศ ดังเช่น การเป็นตัวแทนของประเทศในการเข้าร่วมเวทีการประชุมระดับนานาชาติ และการนำเสนอความทันสมัยของไทยให้ต่างประเทศยอมรับผ่านการเดินทางไปเยือนต่างประเทศและในการเป็นผู้รับผิดชอบหลักการต้อนรับแขกต่างประเทศ ประกอบกับการใช้วัฒนธรรมไทยเพื่อกระชับความสัมพันธ์กับมหาอำนาจให้มีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น กรณีของนราพร มีบทบาทในด้านการสนับสนุนและส่งเสริมภาพลักษณ์ของไทยในระหว่างประเทศ โดยใช้นโยบายชาตินิยมในรูปแบบกษัตริย์นิยม (Royalism) จากการได้รับมอบหมายให้สนับสนุนการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ในด้านการเทิดทูน พิทักษ์ และรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ ด้านสังคมในการส่งเสริมการศึกษาและเรียนรู้ และด้านสวัสดิการสังคม⁵ ผ่านงานภารกิจ/กิจกรรมคู่สมรสนายกรัฐมนตรีและคู่สมรสคณะรัฐมนตรี รวมไปถึงการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ เช่น การแต่งกาย หรือแม้แต่การเลือกสถานที่ในการต้อนรับแขกต่างประเทศ ในอีกนัยหนึ่งอาจถือได้ว่านราพรได้ใช้บทบาทการทูตเชิงวัฒนธรรมในการส่งเสริมอุดมการณ์กษัตริย์นิยมและความชอบธรรมของรัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยม

ดังที่กล่าวถึงบทบาทของละเอียดในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และในช่วงสงครามเย็นนั้น ละเอียดมีบทบาทหลักในการเป็นตัวแทนประเทศ เพื่อแสดงถึงความมีตัวตนของไทยในเวทีระหว่างประเทศ โดยอาศัยชาตินิยมในการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับนานาชาติ และมีบทบาทในการใช้วัฒนธรรมสร้างความสัมพันธ์กับมหาอำนาจและการสร้างบทบาทให้ไทยในเวทีระหว่างประเทศ ในขณะที่นราพร จะเน้นการมีบทบาทสนับสนุนและส่งเสริมในการสร้างการยอมรับและฟื้นฟูภาพลักษณ์ของไทยในเวทีระหว่างประเทศผ่านการใช้ความเป็นชาตินิยมในแบบกษัตริย์นิยมเพื่อสร้างฐานความชอบธรรมของรัฐบาล และการใช้วัฒนธรรมในการฟื้นฟูการเป็นที่ยอมรับและสร้างความร่วมมือในเวทีระหว่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ งานชิ้นนี้จึงสนใจที่จะศึกษาถึงการใช้อุดมการณ์ชาตินิยมที่มีลักษณะที่แตกต่างกันในช่วงเวลา และการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการยึดโยงกับประเทศต่าง ๆ และเป็นส่วนช่วยในการสร้างการยอมรับในระบบระหว่างประเทศ รวมไปถึงการใช้ความเป็นเพศสภาพหญิงเพื่อเอื้อต่อการมีบทบาทและอิทธิพลของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ

⁵ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 174/2562 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการคู่สมรสคณะรัฐมนตรี, (2562).(เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

เครื่องมือที่ได้รับความนิยมในการกิจ/กิจกรรมคู่สมรสฯ ที่ใช้นำเสนอภาพลักษณ์ของรัฐบาล และประเทศ นั่นคือ การทูตเชิงวัฒนธรรม (Cultural Diplomacy) ซึ่งการทูตเชิงวัฒนธรรมนี้ Cynthia Schneider ทูตชาวอเมริกัน ได้นำเสนอนิยามของ Cultural Diplomacy ว่าเป็นนโยบายทางการทูตที่เน้นการอธิบายและใช้ความเป็นชาติและวัฒนธรรมของชาตินั้น ๆ ในการแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์หรือการแลกเปลี่ยนความคิด ข้อมูลและผู้คน เพื่อเพิ่มความเข้าใจร่วมกัน⁶ และนำมาซึ่งความร่วมมือด้านต่าง ๆ ร่วมกัน ซึ่งการทูตเชิงวัฒนธรรมนี้เป็นหนึ่งในเครื่องมือที่ประเทศส่วนใหญ่มักใช้เพื่ออธิบายตัวตนต่อโลก และมักจะเป็นหนึ่งในเครื่องมือทางการทูตที่เห็นผลชัดเจนและมีผลต่อบริบทระหว่างประเทศอย่างมาก อีกทั้งการทูตเชิงวัฒนธรรมเองก็เป็นอย่างแรก ๆ ที่ถูกนำมาอธิบาย Soft Power ถึงความสามารถในการชักจูง การโน้มน้าว ผ่านวัฒนธรรม ค่านิยมและความคิด⁷ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่น่าสนใจที่จะศึกษาในฐานะเครื่องมือทางการทูตที่คู่สมรสนายกรัฐมนตรีไทยทั้งละเอียด และนราพร นำมาใช้ในการมีบทบาทในเวทีระหว่างประเทศ

1.2 คำถามงานสารนิพนธ์

ในฐานะคู่สมรสนายกรัฐมนตรี ละเอียด พิบูลสงคราม และนราพร จันทร์โอชา มีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองอย่างไรในเวทีระหว่างประเทศ

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอข้อมูลบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองในเวทีระหว่างประเทศของคู่สมรสนายกรัฐมนตรี ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามและในสมัยรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ภารกิจ/กิจกรรมและบทบาทของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีในการส่งเสริมสนับสนุน และขับเคลื่อนภาพลักษณ์ของไทยในเวทีระหว่างประเทศ
3. เพื่อเปรียบเทียบและวิเคราะห์ถึงบทบาทคู่สมรสนายกรัฐมนตรีในอดีต (ละเอียด พิบูลสงคราม) และปัจจุบัน (นราพร จันทร์โอชา) ในการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลภายใต้บริบทการเมืองรัฐนิยมและความเป็นชาตินิยมของไทยในเวทีระหว่างประเทศ

⁶"Cultural Diplomacy: Hard to Define, but You'd Know It If You Saw It," 2006, accessed August, 24 2021, http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/articles/e-learning/read/a1/Cultural_Diplomacy-Hard_to_Define-_Schneider,_Cynthia.pdf.

⁷ Cynthia Schneider, "Culture Communicates: US Diplomacy That Works," in *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relation* (New York: Palgrave Macmillan, 2005), 147.

1.4 กรอบการวิเคราะห์

ในงานวิจัยชิ้นนี้จะใช้กรอบการวิเคราะห์หลักด้วยกัน 3 กรอบ ได้แก่ แนวคิดชาตินิยม การทูตเชิงวัฒนธรรม และสตรีนิยม ดังนี้

กรอบแนวคิดแรกที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์สารนิพนธ์คือ กรอบแนวคิดชาตินิยม (Nationalism) ในการนิยามความหมายของ “ชาติ” นั้น เบเนดิก แอนเดอร์สัน ได้ให้คำนิยามไว้ว่า ชาติคือชุมชนจินตกรรมการเมืองและจินตกรรมขึ้นโดยมีทั้งอธิปไตยและมีขอบเขตจำกัดมาตั้งแต่นับตั้งแต่นั้น⁸ กล่าวคือเป็นการจินตกรรมขึ้น เพื่อให้มีความรู้สึกร่วมกันแม้จะไม่เคยเห็นหน้าสมาชิกร่วมชาติทั้งหมด เป็นการประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อให้ผู้คนเชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายหลวม ๆ ที่สามารถแพร่ขยายไปอย่างไม่จำกัดของเครือญาติและการอุปถัมภ์ แต่กระนั้นชาติก็มีขอบเขตจำกัด แม้แต่ชาติที่ใหญ่โตที่สุดก็มีเขตแดนจำกัด สุดเขตแดนก็มีชาติอื่น ๆ อยู่ด้วย⁹

ชาตินิยมเติบโตขึ้นมาในกระบวนการทางประวัติศาสตร์ของมนุษย์ เกิดขึ้นมาในสมัยยุคแห่งภูมิธรรมและการปฏิวัติ (Enlightenment and Revolution) ทำให้เป้าหมายหลักคืออิสรภาพและหลักประกันของอิสรภาพคือ รัฐอธิปไตย¹⁰ อาจกล่าวได้ว่า ชาตินิยมเติบโตขึ้นมาพร้อม ๆ กับกระบวนการสร้างชาติหรือการรวมชาติของรัฐใดรัฐหนึ่ง ที่มีการรวมกลุ่มของคนชาตินั้น ๆ จนเกิดเป็นรัฐที่มีอำนาจอธิปไตยร่วมกันของคนชาติเดียวกัน ทำให้เกิดความผูกพัน ที่มี ภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์เชื่อมโยงคนในชาติเข้าด้วยกัน หรือดังที่ ธงชัย วินิจจะกุล ได้ให้คำนิยามถึง ชาติ ไว้ว่า ชาติเป็นสถานที่แบบหนึ่งที่สร้างความผูกพันร่วมระหว่างสมาชิกล้นล้านต่อสถานที่ที่เรียกว่าชาติ ซึ่มีข้อรับรู้เรื่องราวของชาติด้วยจุดยืนและความผูกพันมากกว่าแค่เป็นเรื่องราวของสถานที่แห่งหนึ่ง¹¹ เป็นการถ้อยมั่นพึงพอใจในอัตลักษณ์หรือตัวตนรวมหมู่ (Collective Identity) ชนิดหนึ่ง¹²

จากคำนิยามเหล่านี้นำมาซึ่งกรอบแนวคิดชาตินิยมที่จะนำมาอธิบาย ถึงการดำเนินนโยบายของรัฐในการสร้างความรู้สึกร่วม ความเป็นหนึ่งเดียวกันของสังคม และการเปลี่ยนความคิดผู้คนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกับรัฐ ผ่านการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ภาษา ประวัติศาสตร์ การศึกษา รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย โดยชาตินิยมที่กล่าวมาจะถูกอธิบายผ่านบทบาทและอิทธิพลของ

⁸ Benedict Anderson, ชุมชนจินตกรรม : บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม trans. กษิร ชีฟเป็นสุข และคนอื่น ๆ, พิมพ์ครั้งแรก ed. (กรุงเทพฯ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552), 9.

⁹ Anderson, ชุมชนจินตกรรม : บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม 11.

¹⁰ Anderson, ชุมชนจินตกรรม : บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม 12.

¹¹ Anderson, ชุมชนจินตกรรม : บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม 110.

¹² Anderson, ชุมชนจินตกรรม : บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม 117.

ละเอียดยุค พิบูลสงคราม ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และในช่วงสงครามเย็น และความพยายามในการสร้างและเปลี่ยนแปลง แนวคิดชาตินิยมจากในอดีตก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และการวิเคราะห์บทบาทและอิทธิพลของ นราพร จันทรโอชาในการใช้ความเป็นชาตินิยมของไทยที่รัฐบาลปัจจุบันให้คำนิยามที่แตกต่างไปจากในสมัยของละเอียดยุค มาส่งเสริมการสร้างภาพลักษณ์และการเป็นที่ยอมรับให้แก่ไทยในเวทีนานาชาติ

กรอบวิเคราะห์ต่อมาคือ การทูตเชิงวัฒนธรรม (Cultural Diplomacy) กระทรวงการต่างประเทศได้นิยามไว้ หมายถึง กิจกรรมด้านวัฒนธรรมในกรอบกว้าง ทั้งภาษา ความคิด อุดมการณ์ ทัศนคติ ประเพณี วิทยาการความรู้ การกีฬาและวิถีชีวิต เพื่อใช้สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกัน โดยใช้แนวทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในลักษณะซึมลึกเพื่อให้เข้าถึงประชาชน¹³ กล่าวคือ การใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการดำเนินการทางการทูต สอดแทรกการเชื่อมความสัมพันธ์กับนานาชาติ ทั้งในระดับรัฐบาลต่อรัฐบาลและประชาชนต่อประชาชน อีกทั้งวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างภาพลักษณ์ และความเชื่อมั่นต่อกันที่สามารถนำไปสู่การเสริมสร้างความร่วมมือทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงร่วมกันต่อไป¹⁴ ยกตัวอย่างเช่น สาธารณรัฐเกาหลี ใช้การทูตเชิงวัฒนธรรม ในการผลักดันให้วัฒนธรรมเกาหลีให้มีความเป็นสากล (Internationalization) เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก โดยการใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมร่วมสมัยเป็นตัวผลักดัน เช่น วัฒนธรรมดนตรีป๊อปของเกาหลี อาหาร ภาพยนตร์ การแต่งกาย เป็นต้น จนเกิดเป็นคลื่นเกาหลี (Korean Wave)¹⁵ ทำให้วัฒนธรรมของเกาหลีเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมไปทั่วโลก ส่งผลให้ภาพลักษณ์ของประเทศมีความน่าเชื่อถือมากขึ้นและทำให้อัตราทางเศรษฐกิจของเกาหลีสูงขึ้นและเกาหลีเองก็มีความโดดเด่นมากขึ้นในเวทีระหว่างประเทศ

กรอบวิเคราะห์สุดท้าย คือสตรีนิยม (Feminism) ในการนำเสนอวิเคราะห์ถึงบทบาทและเพศสภาพในฐานะคู่สมรสนายกรัฐมนตรี นิยามของเพศสภาพนั้น คือ ความเป็นเพศที่ถูกสังคมสร้างขึ้น (Socially Constructed) กล่าวคือ การนิยามและกำหนดว่าเพศไหนเหมาะกับงานประเภทไหน เช่น เพศหญิงเหมาะกับงานในบ้าน การดูแล ส่วนเพศชายเหมาะกับการทำงานนอกบ้านและกิจกรรมข้างนอก เป็นต้น ส่วนใหญ่มักมองว่า คู่สมรสของนายกรัฐมนตรีที่มาจากสายทหาร

¹³ กระทรวงการต่างประเทศ, "คำศัพท์ทางการทูต " 2563,

https://www.bic.moe.go.th/images/stories/pdf/Vocabulary_8-7-2563.pdf.

¹⁴ อภินันท์ ทะสุนทร, "การทูตเชิงวัฒนธรรม : นโยบายต่างประเทศของไทย ต่อประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีน," วารสารการเมืองการปกครอง 8, no. 3 กันยายน - ธันวาคม 2561 (2018): 192.

¹⁵ Ien Ang, Yudhishtir Raj Isar, and Phillip Mar, "Cultural diplomacy: beyond the national interest?," *International Journal of Cultural Policy* 21, no. 4 (2015): 374.

มักมีบทบาทน้อย และมีความเป็นแม่บ้านแม่เรือน ตามกรอบ ประเพณี เพศสภาพที่สังคมไทยวาดไว้ สะท้อนการผลิตซ้ำความเป็นหญิง

ดังจะเห็นได้ในสังคมที่ยังคงมีวัฒนธรรมและการปกครองแบบชายเป็นใหญ่ หรือ การปกครองแบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) คือระบบทางสังคมที่เอื้อให้ผู้ชายมีอำนาจมากกว่า ทั้งอำนาจทางการเมือง อำนาจทางศีลธรรมและอภิสิทธิ์ทางสังคมต่าง ๆ กล่าวคือ การที่สังคมกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละเพศ การให้ค่างานแต่ละอย่างไม่เท่ากัน และการมอบหมายงานที่ถูกมองว่าด้อยค่ากว่า ให้ค่าตอบแทนน้อยกว่าแก่ผู้หญิงโดยที่สังคมมองว่าผู้หญิงเหมาะสมที่จะทำงานเหล่านี้มากกว่าผู้ชาย ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าในปัจจุบันแนวคิดแบบปิตาธิปไตยก็ยังคงอยู่และยังคงสามารถเห็นได้ผ่านงานคู่สมรสนายกรัฐมนตรีทั้งในอดีตและปัจจุบันเช่นเดียวกัน

กรอบสตรีนิยมนี้จะใช้ในการอธิบายความย้อนแย้งของบทบาทคู่สมรสนายกรัฐมนตรี ทั้งในการวิพากษ์ถึงการกำหนดเพศสภาพในการดำเนินงานของคู่สมรสฯ ที่สะท้อนการกดขี่ทางเพศ และการเน้นย้ำถึงบทบาทสตรีในฐานะคู่สมรสนายกรัฐมนตรี รวมไปถึงการใช้เพศสภาพในการส่งเสริมภาพลักษณ์และการลดทอนความแข็งแกร่งของนายกรัฐมนตรีที่มีลักษณะอำนาจนิยม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมความมั่นคงต่อไทยในเวทีระหว่างประเทศ ในการเดินทางไปเยือนต่างประเทศ ร่วมกันและการเป็นเจ้าภาพต้อนรับผู้นำต่างประเทศร่วมกัน

1.5 สมมติฐานในงานสารนิพนธ์

คู่สมรสนายกรัฐมนตรีไทย ละเอียต พิบูลสงคราม และนราพร จันทร์โอชา มีความแตกต่างกันในการมีบทบาทผ่านการใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมและอุดมการณ์ชาตินิยมในการสร้างอิทธิพลทางการเมืองในเวทีระหว่างประเทศ รวมไปถึงการใช้ความเป็นหญิงในการส่งเสริมบทบาท ภาพลักษณ์ และอิทธิพลของนายกรัฐมนตรีในเวทีระหว่างประเทศ

1.6 ขอบเขตงานสารนิพนธ์

สารนิพนธ์เล่มนี้ ศึกษาอิทธิพลและบทบาททางการเมืองของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีในการส่งเสริม สนับสนุน และขับเคลื่อนความสัมพันธ์ระหว่างไทยและต่างประเทศ ผ่านคู่สมรสนายกรัฐมนตรี 2 ท่าน คือ ละเอียต พิบูลสงคราม คู่สมรสอดีตนายกรัฐมนตรีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (1938 – 1944) และในช่วงสงครามเย็น (1947-1957) และนราพร จันทร์โอชา คู่สมรสนายกรัฐมนตรีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่ดำรงตำแหน่งตั้งตั้งแต่ปี 2014 จนถึงปัจจุบัน

การศึกษาในหัวข้อนี้จะเน้นการวิเคราะห์บทบาทและอิทธิพลที่ ละเอียดและนราพร ได้ดำเนินการกิจ/กิจกรรมต่าง ๆ ในช่วงที่ดำรงตำแหน่ง และอาศัยบริบทระหว่างประเทศในการวิเคราะห์และอธิบายถึงการดำเนินนโยบายต่าง ๆ และประเด็นในการสร้างความชอบธรรมและการเป็นที่ยอมรับในเวทีระหว่างประเทศของรัฐบาลที่มีลักษณะเผด็จการและอำนาจนิยมระหว่างละเอียดและนราพร ที่มีความเหมือนและแตกต่างกันในแต่ละประเด็น ซึ่งจะขยายความในบทต่อไป

1.7 ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีวิจัยของงานชิ้นนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ประกอบไปด้วย เอกสารชั้นต้น ได้แก่ เอกสารทางราชการของกองพิธิการ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีที่สามารถเปิดเผยได้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภารกิจและกิจกรรมของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีตั้งแต่ปี 2014 จนถึงปัจจุบัน และ รายงานที่เผยแพร่บนเว็บไซต์ของกระทรวงการต่างประเทศ ถึงภารกิจด้านระหว่างประเทศของคู่สมรสนายกรัฐมนตรี รวมไปถึง การรวบรวมข้อมูลจากสื่อ ข่าวสารจากภาครัฐและเอกชนที่นำเสนอข้อมูล และข่าวคู่สมรสนายกรัฐมนตรี เพื่อประกอบเป็นข้อมูลที่ใช้ในการสนับสนุนบทวิเคราะห์เกี่ยวกับภารกิจด้านต่างประเทศของนราพร จันทร์โอชา

เอกสารชั้นรอง ประกอบไปด้วย หนังสือที่เกี่ยวข้องกับละเอียด พิบูลสงคราม ทั้งหนังสือชีวประวัติและผลงานของละเอียด หนังสือที่วิเคราะห์ถึงบทบาทและอิทธิพลของคู่สมรสคณะราษฎร เพื่อนำมาประกอบการอธิบายถึงบทบาทและอิทธิพลของละเอียด ในช่วงเวลาที่อยู่ในฐานะคู่สมรสนายกรัฐมนตรี

และบทความทางวิชาการ บทความที่เกี่ยวข้องกับงานของคู่สมรสผู้นำประเทศ งานเขียนเชิงวิชาการ ทั้งงานเขียนของไทยและต่างประเทศที่วิเคราะห์และวิพากษ์ถึงบทบาทของคู่สมรสนายกรัฐมนตรี และที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์ เช่น แนวคิดชาตินิยมในไทย ชาตินิยมในเวทีระหว่างประเทศ และประวัติศาสตร์ในช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และสงครามเย็น รวมไปถึง การทูตเชิงวัฒนธรรม (Cultural Diplomacy) และแนวคิดสตรีนิยม (Feminism)

1.8 ขั้นตอนการนำเสนอผลการศึกษา

งานสารนิพนธ์ชิ้นนี้จะประกอบไปด้วย 4 บท โดยแบ่งได้ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ ประกอบไปด้วย ที่มาและสภาพปัญหา คำถามงานสารนิพนธ์ วัตถุประสงค์ กรอบการวิเคราะห์ สมมติฐาน ขอบเขตงานสารนิพนธ์ และระเบียบวิธีวิจัย

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงาน การอธิบายแนวคิดเรื่องชาตินิยม การสร้างวาทกรรมกับความเป็นชาติ การทูตเชิงวัฒนธรรม และแนวคิดสตรีนิยม รวมไปถึงการศึกษา วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรสผู้นำต่างประเทศที่มีบทบาททางการเมืองระหว่างประเทศ

บทที่ 3 การศึกษาบทบาทและอิทธิพลของละเอียด โดยจะเริ่มศึกษาจากบริบทภายในและ ระหว่างประเทศในช่วงสมัยที่ละเอียดอยู่ในตำแหน่งคู่สมรสนายกรัฐมนตรี และบทบาททางการเมือง ของละเอียดในเวทีระหว่างประเทศ

บทที่ 4 การศึกษาบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของนราพร ในเวทีระหว่างประเทศ ตั้งแต่ บริบทภายในประเทศและต่างประเทศ ปัจจัยที่ทำให้ นราพรเข้ามามีส่วนในการขับเคลื่อนบทบาท ทางการเมืองดังกล่าว การใช้วัฒนธรรมในการกิจ/กิจกรรม คู่สมรสฯ ในการขับเคลื่อนการเมือง ระหว่างประเทศ รวมไปถึงการใช้ชาตินิยมฉายภาพลักษณ์ของรัฐในเวทีระหว่างประเทศ

บทที่ 5 บทสรุป โดยสรุปสิ่งที่ได้ทำการศึกษาและนำมา เปรียบเทียบ วิเคราะห์ และตอบ คำถามงานชิ้นนี้ ว่าท้ายที่สุดแล้ว คู่สมรสนายกรัฐมนตรีมีบทบาททางการเมืองอย่างไรในการส่งเสริม สนับสนุนและขับเคลื่อนอุดมการณ์ชาตินิยมในเวทีระหว่างประเทศ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและอิทธิพลของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีหรือคู่สมรสผู้นำประเทศนั้น มีงานที่ศึกษาในหลากหลายรูปแบบ โดยงานส่วนใหญ่จะเน้นการศึกษาที่ตัวบุคคลและการมีบทบาททางการเมืองภายในประเทศนั้น ๆ ทำให้งานสารนิพนธ์ชิ้นนี้ ที่ศึกษาเชิงเปรียบเทียบคู่สมรสนายกรัฐมนตรีไทยคือ ซึ่งแนวคิดที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์บทบาทและอิทธิพลของคู่สมรสนั้น ทางผู้เขียนได้เลือกมา 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิด Cultural Diplomacy แนวคิด Feminism และแนวคิดชาตินิยม เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายถึงบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีในเวทีระหว่างประเทศในบริบทระหว่างประเทศที่แตกต่างกัน และการค้นคว้งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรสผู้นำประเทศที่มีบริบทของประเทศและลักษณะทางการเมืองที่มีความคล้ายคลึงกับของไทย นั่นก็คือการเลือกคู่สมรสผู้นำต่างประเทศ ที่ผู้นำมีลักษณะเผด็จการและอำนาจนิยม อีกทั้งตัวคู่สมรสก็มีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศด้วยเช่นเดียวกัน เพื่อประกอบการวิเคราะห์และศึกษาถึงบทบาทและอิทธิพลของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีไทยทั้งสองคน ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิด Cultural Diplomacy

ตามที่กระทรวงการต่างประเทศนิยามการทูตเชิงวัฒนธรรม (Cultural Diplomacy) หมายถึง กิจกรรมด้านวัฒนธรรมในกรอบกว้าง ทั้งภาษา ความคิด อุดมการณ์ ทัศนคติ ประเพณี วิทยาการความรู้ การกีฬาและวิถีชีวิต เพื่อใช้สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกัน โดยใช้แนวทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในลักษณะซึมลึกเพื่อให้เข้าถึงประชาชน¹⁶ บทความของ อภินันท์ ทะสุนทร เรื่อง การทูตเชิงวัฒนธรรม: นโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีน กล่าวว่า การทูตเชิงวัฒนธรรมนั้น เป็นการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการดำเนินการทางการทูต เชื่อมความสัมพันธ์กับนานาชาติ ทั้งในระดับรัฐบาลต่อรัฐบาล และประชาชนต่อประชาชน และเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างภาพลักษณ์ และความเชื่อมั่นต่อกันที่สามารถนำไปสู่การเสริมสร้างความร่วมมือและสร้างความมั่นคงร่วมกันต่อไป¹⁷ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการใช้วัฒนธรรมเข้ามาส่งเสริมในการทำให้เกิดความนิยมในความเป็นไทย เกิดความรู้สึกอันดีต่อไทยและมีความเข้าใจถึงความเป็น

¹⁶ กระทรวงการต่างประเทศ, "คำศัพท์ทางการทูต".

¹⁷ อภินันท์ ทะสุนทร, การทูตเชิงวัฒนธรรม: นโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีน, หน้า 192.

ไทย ที่อาจก่อให้เกิดความไว้วางใจในกันต่อไป ยกตัวอย่างงานของ Cynthia Schneider ใน *Culture Communicates: US Diplomacy That Works*¹⁸ ที่กล่าวถึงในช่วงสงครามเย็น เป็นช่วงที่จะเห็นถึงการใช้ Soft Power และการใช้ Cultural Diplomacy อย่างเห็นได้ชัดของสหรัฐฯ ในการสร้างอิทธิพลไปทั่วโลก ในการใช้สื่อ ภาพยนตร์ Hollywood งานเขียนวรรณกรรม สินค้าอุปโภค และบริโภคต่าง ๆ ทั้งการแต่งกาย อาหาร และวัฒนธรรมการใช้ชีวิตประจำวัน ในการสร้างภาพลักษณ์ให้กับสหรัฐฯ เป็นผู้นำ ฮีโร่และคนดี ที่ต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ ซึ่งสหรัฐฯ ได้ใช้ Cultural Diplomacy ในการสอดแทรกการสร้างภาพลักษณ์ให้แก่ชาติของตน และการปลูกฝังแนวคิด ค่านิยมที่สหรัฐฯ ยึดถือ ไปสู่ประเทศต่าง ๆ ทำให้ประเทศต่าง ๆ คล้อยตาม และเห็นไปในทิศทางที่สหรัฐฯ ต้องการ รวมไปถึงการสร้างศัตรูร่วมกันผ่านการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือหลัก

ในงานที่กล่าวมาข้างต้น สิ่งที่เห็นด้วยคือการนำวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือในการสร้างภาพลักษณ์ และอาวุธในการสร้างภาพตรงกันข้ามให้กับศัตรู ประสิทธิภาพของการทูตเชิงวัฒนธรรมที่เด่นชัดคือการสร้างและปลูกฝังแนวคิดหรือค่านิยม ที่รัฐต้องการจะให้ต่างชาติเห็นพ้องไปกับตน คือ การแสดงถึง Soft Power ของประเทศนั้น ๆ ซึ่งวัฒนธรรมคือส่วนหนึ่งในอำนาจนี้ ที่ต้องการจะนำเสนอบางอย่างเพื่อให้ชาติอื่น ๆ คล้อยตามหรือต้องการในสิ่งที่เราต้องการโดยปราศจากการบังคับ หากเทียบกับในงานชิ้นนี้ การทูตเชิงวัฒนธรรมในงานของคู่สมรสฯ ในหลายครั้ง ที่ใช้วัฒนธรรมในการสร้างภาพลักษณ์ของประเทศ ในเวทีระหว่างประเทศ การแสดงให้เห็นถึงการเป็นชาติที่มีความทันสมัยทัดเทียมกับนานาประเทศ อย่างในสมัยของละเอียด หรือการสร้างภาพลักษณ์ของรัฐที่ยึดมั่นในระบอบการปกครองที่มีกษัตริย์เป็นประมุข ทำให้การกระทำของรัฐที่ไม่ชอบธรรมบางอย่าง ‘จำเป็น’ ต้องทำเพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ โดยให้ต่างชาติรับรู้และทำความเข้าใจผ่านการใช้วัฒนธรรม เป็นสื่อหลัก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.2 แนวคิด Feminism และความเป็นเพศสภาพ

แนวคิดเรื่องความเป็นเพศสภาพ (Gender) นั้น เกิดจากการประกอบสร้างทางสังคม (Social Constructed) และวัฒนธรรมของสังคม คือการกำหนดความเป็นเพศสภาพ/เพศภาวะ ที่สังคมสร้างขึ้นมา เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ กล่าวคือทำให้ค่านิยม กำหนดความหมาย และใส่บทบาท และหน้าที่ของเพศหญิง – เพศชาย¹⁹ ในสังคม ซึ่งหากมองเรื่องเพศสภาพในการสร้างชาติ นั้น การประกอบสร้างความเป็นหญิง (Femininity) ความเป็นชาย (Masculinity) การใส่บทบาทและหน้าที่

¹⁸ Schneider, "Culture Communicates: US Diplomacy That Works," 151.

¹⁹ ฉลาดชาย รมิตานนท์, เล่าเรื่องเบื้องต้น : สตรีศึกษา สตรีนิยม, พิมพ์ครั้งที่ 1. ed. (วนิดาการพิมพ์, 2012), 15-16.

ลงในเพศสภาพเป็นหนึ่งในกระบวนการที่รัฐใช้ในการสร้างชาติ ซึ่งส่วนใหญ่โครงสร้างสังคมมักถูกปลูกฝังในแนวคิดแบบปิตาธิปไตย (ชายเป็นใหญ่) คือระบบทางสังคมที่เอื้อให้ผู้ชายมีอำนาจมากกว่า ทั้งอำนาจทางการเมือง อำนาจทางศีลธรรมและอภิสิทธิ์ทางสังคมต่าง ๆ²⁰ กล่าวคือ ในสังคมปิตาธิปไตย หรือสังคมที่เพศใดเพศหนึ่งเป็นใหญ่ มักจะนำมาซึ่งการกดขี่เพศตรงข้าม ดังที่แนวคิดแบบปิตาธิปไตยทำการกำหนดหน้าที่ และความรับผิดชอบของแต่ละเพศ การให้ค่าของงานแต่ละอย่างไม่เท่ากัน และการมอบหมายงานที่ถูกรับว่าด้อยค่ากว่า ให้ค่าตอบแทนน้อยกว่าแก่ผู้หญิงโดยที่สังคมมองว่าผู้หญิงเหมาะสมที่จะทำงานเหล่านี้มากกว่าผู้ชาย

บทบาทของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีเป็นอีกหนึ่งบทบาทที่สะท้อนถึงความย้อนแย้งของการคงอยู่ของแนวคิดปิตาธิปไตย และการมีอิทธิพลต่อบริบทสังคมทั้งภายในประเทศและการเมืองระหว่างประเทศ ดังจะเห็นถึงความคงอยู่และการถูกกดทับของสังคมที่มีรากฐานปิตาธิปไตย ผ่านความคาดหวังและมุมมองของประชาชนในหน้าที่และบทบาทคู่สมรสนายกรัฐมนตรี ที่เป็นทีกล่าวถึงน้อยมากในสังคม เนื่องจากประชาชนไม่คาดหวังให้คู่สมรสผู้นำมีบทบาททางการเมืองและมีอิทธิพลในทางใดทางหนึ่ง คนในสังคมคาดหวังให้คู่สมรสผู้นำเป็นเพียงหลังบ้านที่ดูแลงานบ้านและครอบครัวเท่านั้น หากหลังบ้านมีหน้ามีตา มีบทบาทหรืออำนาจอาจมีการถูกตำหนิติเตียนทั้งต่อตัวคู่สมรสและตัวนายกรัฐมนตรี ดังที่ ละเอียด พิบูลสงครามเคยถูกดำเนินคดีและวิพากษ์วิจารณ์ถึงการมีบทบาททางการเมืองมากเกินไป

ในบทความของ จักรกริช สังขมณี เรื่อง *ความเป็นชาย(ส์)หลากหลายมิติ: การสร้างความรู้ การถือครองอำนาจ และการกลายเป็นอื่น*²¹ ได้กล่าวถึงงานของ Erich Fromm : The Authoritarian ที่กล่าวว่า ความเป็นชายนำมาซึ่งลักษณะของการเป็นเผด็จการอำนาจนิยมและปัจจัยทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่หล่อหลอมความเป็นชายเหล่านั้นขึ้นมา กล่าวคือ การมองว่าเผด็จการถือเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของการพยายามที่จะดำรงรักษาสังคมชายเป็นใหญ่เอาไว้ และถือเป็นการมีความคิดแบบอนุรักษนิยม ซึ่งเป็นประเด็นที่สารนิพนธ์นี้ได้หยิบยกขึ้นมาทั้งรัฐบาลที่มีความเป็นเผด็จการอำนาจนิยม และใช้ความเป็นเพศสภาพหญิง ในการเอื้อให้เกิดผลประโยชน์ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมไปถึงการใช้ความเป็นเพศสภาพหญิงของคู่สมรสในการเอื้อให้ภาพลักษณ์ของนายกรัฐมนตรีดูน่าเชื่อถือและลดทอนความแข็งแกร่ง

²⁰ นามปากกา ผู้หญิงเปล่งแสง, "#1 เฟมินิสต์ประสาทแดก: ระเบิดชายเป็นใหญ่ไม่มีอยู่แล้ว(?)" ประชาไท [ออนไลน์], <https://prachatai.com/journal/2020/06/88393>.

²¹ จักรกริช สังขมณี, "ความเป็นชาย(ส์)หลากหลายมิติ: การสร้างความรู้ การถือครองอำนาจ และการกลายเป็นอื่น," วารสารสังคมศาสตร์ 23 (2554): 279.

งานของ Keith Erickson และ Stephanie Thomson เรื่อง *First Lady International Diplomacy: Performing Gendered Roles on the World Stage*²² พูดถึงบทบาททางการทูตของสุภาพสตรีหมายเลขหนึ่งของสหรัฐฯ ที่ในอดีต (ตั้งแต่ก่อน Rosalynn Carter) สุภาพสตรีหมายเลขหนึ่งไม่มีบทบาทมากนัก และมีบทบาทที่จำกัด เช่น การออกงานเฉพาะงานคู่ประธานาธิบดี การทำกิจกรรมคู่สมรสผู้นำ หรือการออกงานเฉพาะงานพิธีสำคัญเพียงเท่านั้น โดยในอดีตสุภาพสตรีหมายเลขหนึ่ง ไม่ได้มีอิทธิพลเท่าในปัจจุบัน (Voiceless) ซึ่งต่างจากในปัจจุบัน ที่สุภาพสตรีหมายเลขหนึ่งของสหรัฐฯ มีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองทั้งภายในสหรัฐฯ และในเวทีระหว่างประเทศ เป็นที่จับตามองของทั้งโลก ในการสนับสนุนภาพลักษณ์ของประธานาธิบดี และการสนับสนุนและส่งเสริมงานของประธานาธิบดีในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการสนับสนุนค่านิยมและวัฒนธรรมแบบอเมริกัน และประเด็นต่าง ๆ ที่ทั้งโลกให้ความสนใจในขณะนั้น เช่น ปัญหาสิทธิมนุษยชน เป็นต้น อีกทั้งการพูดถึงบทบาทของสุภาพสตรีหมายเลขหนึ่งกับกรอบเพศสภาพหญิงในสหรัฐฯ แม้สุภาพสตรีจะมีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองอย่างมาก แต่ในสังคมอเมริกันยังคาดหวัง ถึงความเป็นต้นแบบหญิงอเมริกัน (American womanhood ideals) ที่รักครอบครัว มีความเป็นแม่ และมีความซื่อสัตย์ต่อคู่สมรส จากที่งานชิ้นนี้นำเสนอถึงบทบาทของสุภาพสตรีหมายเลขหนึ่งทั้งในอดีตและปัจจุบัน จะค้นพบว่า ความเป็นเพศสภาพหญิง ถูกใช้ในการเอื้อต่อการดำเนินบทบาททางการเมืองระหว่างประเทศของคู่สมรสผู้นำประเทศทั้งในการสร้างภาพลักษณ์ และการนำเสนอค่านิยมของประเทศนั้น ๆ ดังที่ในคู่สมรสนายกรัฐมนตรีไทยที่ใช้ในการศึกษาชิ้นนี้ ก็ได้้นำเสนอค่านิยมและวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อเอื้อต่อการดำเนินบทบาททางการเมืองระหว่างประเทศของไทยในเวทีโลกเช่นเดียวกัน อีกทั้งมุมมองของคู่สมรสผู้นำในระบอบประชาธิปไตยที่ยังคงมองว่า แม้ว่าคู่สมรสผู้นำจะมีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองมากน้อยเพียงใด แต่ยังคงถูกกรอบเพศสภาพที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้คู่สมรสผู้นำประเทศ คงอยู่ในกรอบเพศสภาพที่สังคมคาดหวัง

2.3 งานวิจัยบทบาททางการเมืองของคู่สมรสผู้นำต่างประเทศ

มีงานเขียนจำนวนมากที่ศึกษาบทบาทของคู่สมรสผู้นำประเทศ โดยส่วนใหญ่จะเน้นไปที่สุภาพสตรีหมายเลขหนึ่งของสหรัฐฯ ที่มีความโดดเด่นในด้านของบทบาทและอิทธิพลทางการเมือง รวมไปถึงการเป็นจับตามองของผู้คนทั่วโลก หรือการศึกษาคู่สมรสผู้นำประเทศที่มีชื่อเสียงโด่งดังและมีผลงานที่โดดเด่น หรือคู่สมรสผู้นำที่มีอิทธิพลทางการเมืองทั้งในระดับประเทศและระดับระหว่าง

²² KeithV Erickson and Stephanie Thomson, "First Lady International Diplomacy: Performing Gendered Roles on the World Stage," Article, *Southern Communication Journal* 77, no. 3 (2012): 239-40.

ประเทศ แม้ว่าบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของคۇสมรสผู้นำประเทศต่าง ๆ นั้น ไม่ได้มีการบัญญัติไว้ในตัวกฎหมาย ถึงหน้าที่ทางการเมืองของคۇสมรส ไม่ว่าจะไทยหรือต่างประเทศ เพราะถือว่าเป็นบุคคลที่ประชาชนไม่ได้เลือกเข้ามาทำหน้าที่ตามในระบอบประชาธิปไตย หรือแม้แต่ในรูปแบบเผด็จการเองก็ตาม ก็ไม่ได้มีการระบุถึงหน้าที่ของคۇสมรสเช่นเดียวกัน ไม่มีสถานที่ทำงานและเงินเดือน มีเพียงแต่สถานะของคۇสมรสผู้นำประเทศ อีกทั้งประชาชนส่วนใหญ่คาดหวังให้คۇสมรสผู้นำอยู่เบื้องหลังทำงานการกุศลและออกงานพิธีการตามโอกาสเท่านั้น แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า คۇสมรสผู้นำในแต่ละประเทศ มีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองทั้งภายในประเทศ และระหว่างประเทศ และในบางครั้งอาจมีผลต่อสถานะทางการเมืองของผู้นำประเทศด้วยเช่นเดียวกัน

ดังที่งานชิ้นนี้จะหยิบยก งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคۇสมรสผู้นำ 2 ประเทศ ที่ในอดีตมีการปกครองในรูปแบบเผด็จการอำนาจนิยม เช่นเดียวกับกรณีศึกษาของสารนิพนธ์ชิ้นนี้ แต่ผลลัพธ์ที่เกิดจากการกระทำของคۇสมรสฯ นั้น ให้ผลลัพธ์ที่แตกต่างกันไปในแต่ละกรณี และงานทั้ง 2 ชิ้นนี้ มีส่วนที่สามารถนำมาอธิบายในบางกรณีที่เกิดขึ้นของคۇสมรสนายกรัฐมนตรีไทย

2.3.1 Eva Perón

ในงานเขียนของ Marysa Navarro ได้ศึกษาเกี่ยวกับเอวา เปรอง ไว้ใน *The Case of Eva Perón* อดีตสุภาพสตรีหมายเลขหนึ่ง ของอาร์เจนตินา ถึงประวัติของเอวา ในการก้าวขึ้นมาเป็นคۇสมรสผู้นำประเทศที่มีประชาชนรักมากคนหนึ่ง ในขณะที่ตัวประธานาธิบดีปกครองด้วยระบอบเผด็จการอำนาจนิยมและนำมาซึ่งวิกฤตภายในประเทศ แต่ประชาชนก็ยังคงรักและนิยมในตัวของเอวา เปรอง อยู่จนถึงปัจจุบัน

คۇสมรสของนายพล ฮวน โดมิงโก เปรอง (Juan Domingo Perón) อดีตประธานาธิบดีอาร์เจนตินา (1946 – 1952, 1952 – 1955) ได้วิเคราะห์ถึงจุดเริ่มต้นของบทบาทเอวา ไว้ว่าได้เริ่มมีบทบาททางการเมืองตั้งแต่ในช่วงก่อนที่ฮวน เปรองจะได้ขึ้นเป็นประธานาธิบดี ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่สำคัญ เช่น หัวหน้าแผนกแรงงาน รัฐมนตรีกระทรวงสงคราม และรองประธานาธิบดี ซึ่งในช่วงแรก บทบาทของเอวาเริ่มปรากฏต่อสาธารณชน ในปี 1944 เธอได้ใช้สื่อการจัดรายการวิทยุของเธอในการพูดโฆษณาชวนเชื่อ ยกย่อง เชิดชูฮวน ในการทำงานที่กระทรวงแรงงาน ซึ่งส่วนใหญ่แรงงานในประเทศใช้วิทยุในการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ทำให้เปรียบเสมือนเป็นช่องทางหลักในการสื่อสารโฆษณาชวนเชื่อ และทำให้แรงงานมีความนิยมในตัวฮวนและเอวาเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งได้มีการลงพื้นที่เยี่ยมเยียนตามโรงงานต่าง ๆ ทำให้ฮวนและเอวาเป็นที่นิยมในหมู่หัวหน้าสหภาพแรงงาน และมีฐานเสียงหลักคือแรงงานและชนชั้นกลางของอาร์เจนตินา²³

²³ Marysa Navarro, "The Case of Eva Perón," research-article, *Signs* 3, no. 1 (1977): 231.

บทความส่วนใหญ่ทั้งของ Greenlane ในชีวประวัติของ Eva Perón สุภาพสตรีหมายเลขหนึ่งของอาร์เจนตินา และสารคดีโทรทัศน์ เรื่อง *เอวา เปรอง : สตรีหมายเลขหนึ่ง ราชีนีของผู้ยากไร้แห่งอาร์เจนตินา* พูดถึงชีวประวัติของเอวา เมื่ออยู่ในฐานะคู่สมรสประธานาธิบดีแล้ว เอวาได้ใช้บทบาทและอิทธิพลของคู่สมรสประธานาธิบดีในการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือคนยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนจนทำให้เอวากลายเป็นขวัญใจชาวอาร์เจนตินา ทั้งการทำการกุศล การเยี่ยมเยียนสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงงาน โรงพยาบาล และที่สาธารณะ โดยทุกครั้งที่มีการพูดคุยกับประชาชนหรือกล่าวสุนทรพจน์ เธอมักจะยกย่องและสนับสนุนสามีเธอทุกครั้ง แม้ว่าฮวน เปรองจะเป็นประธานาธิบดีที่มีลักษณะเผด็จการทหาร ควบคุมสื่อ และใช้วิธีการรุนแรงกับผู้เดินขบวนประท้วงอย่างสันติ²⁴ แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความนิยมในตัวเอวาลดลงเลย ทั้งยังทำให้ฮวน สามารถดำรงอยู่ในตำแหน่งต่อไปและได้รับความนิยมที่เป็นผลมาจากเอวาทั้งสิ้น ท่ามกลางเสียงคัดค้านของชนชั้นนำในอาร์เจนตินา รวมถึงทหารระดับสูงต่าง ๆ ต่อการกระทำเผด็จการอำนาจนิยมและการให้เอวา เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากเกินไป

ในการมีบทบาท อิทธิพลและอำนาจของคู่สมรสประธานาธิบดีในการควบคุมกระทรวงแรงงานและสาธารณสุขของอาร์เจนตินา และผลักดันโครงการประชานิยมและชาตินิยม สนับสนุนโครงการรัฐด้านการศึกษา การรักษาพยาบาล สถานรับเลี้ยงเด็กและโครงการเพื่อสังคมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ยกระดับคุณภาพชีวิตคนยากจน และส่งเสริมสิทธิของผู้หญิงในประเทศ²⁵ ทำให้เอวาได้รับฉายาว่าเป็น “ราชินีของผู้ยากไร้”

ในด้านการต่างประเทศเอง เอวาได้เป็นตัวแทนของประธานาธิบดีในการเดินทางเยือนสเปนในปี 1947 ตามคำเชิญของนายพลฟรังโก ซึ่งเป็นเผด็จการฟาสซิสต์ เพื่อป้องกันข้อครหาถึงการฝึกฝนในฟาสซิสต์ของประธานาธิบดี²⁶ เอวาได้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนประธานาธิบดีในการเดินทางครั้งนี้ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยังคงดำเนินต่อไปได้ อีกทั้งเพิ่มความนิยมให้กับเอวา ในการแสดงถึงภาพลักษณ์ของอาร์เจนตินาผ่านตัวตนของเธอ และการพูดจาน่าฟังและฉฉานเป็นหนึ่งในการแสดงพลังของเธอในการทำให้ผู้คนคล้อยตาม และจากการเยือนสเปน เอวาได้เดินทางเยือน อิตาลี โปรตุเกส ฝรั่งเศสและสวิตเซอร์แลนด์ หลังจากเป็นที่รู้จักในยุโรป เอวาก็ได้ขึ้นปกนิตยสาร Time ในเดือนกรกฎาคม 1947²⁷

²⁴ "ชีวประวัติของ Eva Perón สุภาพสตรีหมายเลขหนึ่งของอาร์เจนตินา," 2020, accessed 17 สิงหาคม 2564, www.greelane.com/th/มนุษยศาสตร์/ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม/eva-peron-1779803.

²⁵ "เอวา เปรอง : สตรีหมายเลขหนึ่ง ราชีนีของผู้ยากไร้แห่งอาร์เจนตินา," accessed 17 สิงหาคม 2564, <https://www.sarakadeelite.com/faces/eva-peron/>.

²⁶ Greenlane, "ชีวประวัติของ Eva Perón สุภาพสตรีหมายเลขหนึ่งของอาร์เจนตินา."

²⁷ Greenlane, "ชีวประวัติของ Eva Perón สุภาพสตรีหมายเลขหนึ่งของอาร์เจนตินา."

ด้วยความเข้าถึงประชาชนและการใช้ความเป็นหญิงในการเข้าหาประชาชน การแสดงความสุขภาพ อ่อนโยน มีความเป็นแม่ในการดูแลและเอาใจใส่ประชาชนนั้น ทำให้ เอวา เปรอง เป็นที่รักและนิยมของประชาชนเป็นอย่างมาก ทั้งจากการได้ใช้บทบาทและอิทธิพลของคู่สมรส ประธานาธิบดีในการทำประโยชน์เพื่อสังคม ช่วยเหลือคนยากจน และยังใช้ความสามารถด้านการพูด ในการโฆษณาชวนเชื่อ ประกาศยกย่อง เชิดชูฮวน เปรอง และการเป็นสะพานเชื่อมระหว่างเปรอง และประชาชน²⁸ แม้ว่า ฮวน เปรอง จะเป็นที่เลื่อมใสถึงความเผด็จการและความรุนแรงต่อผู้เห็นต่าง และความชาตินิยมจนเกือบจะเป็นฟาสซิสต์ แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความนิยมในตัวเอวา เปรอง ลดลงเลย เธอกลายเป็นสัญลักษณ์ราชินีของผู้ยากไร้ และเป็นที่รักของประชาชนอย่างมาก

แม้แต่ในปัจจุบันการเมืองของอาร์เจนตินาก็ยังมีการเอ่ยถึงเอวาอยู่ และยังคงใช้ชื่อของเธอในการหาเสียงและการสานต่ออุดมการณ์ของเปรองในการดำเนินนโยบายต่าง ๆ²⁹ เช่นเดียวกัน โดยในกรณีของเอวานั้น อาจมองเห็นถึงการใช้ความเป็นเพศสภาพหญิงเข้ามาช่วยในการเพิ่มบทบาทและอิทธิพลของเธอในการทำหน้าที่คู่สมรสประธานาธิบดี ทั้งในการสร้างบรรยากาศทางการเมืองที่ดีในการเจรจาที่ตึงเครียด การเป็นภาพลักษณ์ผู้หญิงสวย อ่อนหวาน ฉลาดและเป็นหน้าตาของชาวอาร์เจนตินา ซึ่งหากมองอีกมุมหนึ่งเอวาใช้ความเป็นเพศสภาพหญิงเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นชาตินิยมในตัวผู้นำ โดยการโน้มน้าวประชาชน และการใช้โฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนสำนึกคิดตามในสิ่งที่ประธานาธิบดีต้องการ จนเกิดเป็นลัทธิ Peronism ขึ้นจนถึงปัจจุบัน

ที่หากมองย้อนมาในมุมมองของไทย คู่สมรสผู้นำที่มีบทบาทคล้ายคลึงเอวา เปรอง มากที่สุด คือละเอียด พิบูลสงคราม นอกจากช่วงเวลาเดียวกันแล้วนั้น อำนาจและบารมีในฐานะคู่สมรสผู้นำ ในการดำเนินการสิ่งต่าง ๆ และการสนับสนุนรัฐบาลอย่างเต็มที่ เพื่อสร้างฐานเสียง และเพิ่มความนิยมให้แก่รัฐบาล และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในสมัยนั้นให้มีความทันสมัย และสากหลามมากขึ้น รวมไปถึงการเป็นตัวแทนผู้นำในการทำหน้าที่ในบทบาทด้านต่างประเทศ ซึ่งละเอียดได้มีบทบาทอย่างมากทั้งในสมัยช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้งในด้านระหว่างประเทศ ในการสร้างบรรยากาศที่ดีในการเจรจาทางการทูตระหว่างไทยและมหาอำนาจ และการเป็นตัวแทนคนไทย ในการเข้าร่วมมาคมต่าง ๆ ในกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ และการสร้างความเป็นชาตินิยมไทยในยามสงคราม เพื่อทำให้ชาติเข้มแข็งและเป็นการเพิ่มความแข็งแกร่งให้แก่นายกรัฐมนตรี แม้ว่าละเอียดจะไม่ได้เป็นที่รักและนิยมมากเท่าเอวา แต่อิทธิพลและบารมีในฐานะคู่สมรสผู้นำประเทศ ทั้ง

²⁸ Navarro, "The Case of Eva Perón," 239.

²⁹ เดลีนิวส์, "อาร์เจนตินาไม่เอารัดเข็มขัด คินอำนาจให้ "ลัทธิเปรอง", เดลีนิวส์ 2019, <https://www.dailynews.co.th/foreign/738712/>.

ในระดับประเทศและระหว่างประเทศของละเอียดยังนั้น ยังไม่มีคู่สมรสนายกรัฐมนตรีไทยคนไหน เทียบเท่าได้เช่นเดียวกับเอวา เปรอง

2.3.2 Imelda Marcos

คู่สมรสผู้นำต่างประเทศอีกคนที่มีชื่อเสียงระดับโลก นอกจากการใช้ชีวิตที่หรูหรา และฟุ่มเฟือยในขณะที่ประเทศอยู่ในภาวะวิกฤตนั้น ยังมีชื่อเสียงจากด้านการมีอิทธิพลต่อการเมือง ภายในฟิลิปปินส์และการเมืองระหว่างประเทศในช่วงยุคสงครามเย็น นั่นคือ อีเมลดา มาร์กอส อดีต สุภาพสตรีหมายเลขหนึ่ง คู่สมรสอดีตประธานาธิบดีฟิลิปปินส์ เฟอร์ดินานด์ มาร์กอส ที่ปกครอง ฟิลิปปินส์ด้วยเผด็จการและอำนาจนิยม กว่า 21 ปี (1965 – 1986) ซึ่งอีเมลดาได้รับการกล่าวขานว่า เป็นอาวุธลับของเฟอร์ดินานด์ มาร์กอส³⁰

บทบาททางและอิทธิพลทางการเมืองของอีเมลดา เริ่มขึ้นจาก 2 เหตุการณ์ ตามที่ Corpuz, Stones และ Suyo วิเคราะห์ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง *Imelda Marcos' Diplomacy: The Transformation of the Role of a First Lady* ว่า เหตุการณ์ที่ทำให้อีเมลดาเป็นคู่สมรสผู้นำที่มี บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศนั้น ครั้งแรกเกิดจากการที่ เฟอร์ดินานด์ เห็นถึงความสามารถของเธอและเริ่มปั้นเธอเข้าสู่การเมืองในแบบที่เฟอร์ดินานด์ต้องการ เพื่อสนับสนุนการทำงานของเธอ และด้วยเหตุนี้ ทำให้เธอเป็นที่รู้จักและมีตัวตนมากขึ้นในแวดวง การเมือง และกลายมาเป็นนักการเมือง (Political Person)³¹ และอีกเหตุการณ์หนึ่งคือการที่เฟอร์ดี นานด์มีเรื่องชู้สาวกับนักแสดงชาวอเมริกัน Dovie Beams เป็นจุดเปลี่ยนและแรงผลักดันที่ทำให้เธอ เริ่มมีบทบาททางการเมืองมากขึ้นและสร้างอิทธิพล อำนาจและบารมีทางการเมืองเพิ่มขึ้น และการ เพิ่มบทบาททางการเมืองระหว่างประเทศ เพื่อเพิ่มฐานอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองของเธอ เนื่องจากความรู้สึกไม่มั่นคงที่เกิดขึ้น ทำให้เธอต้องสร้างฐานอำนาจของเธอให้แข็งแกร่ง และทำให้ เฟอร์ดินานด์เห็นถึงความสามารถของเธอ ทำให้ในปี 1975 อีเมลดาได้เป็นผู้ว่าการกรุงมะนิลาและ รัฐมนตรีกระทรวงการตั้งถิ่นฐาน³²

วิธีที่อีเมลดาใช้ในการเพิ่มบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของเธอในฐานะคู่สมรส ประธานาธิบดี คือความสามารถในเรื่องของความจำ ไหวพริบ ในการเจรจาต่อรอง และการโน้มน้าว ผู้คน ความรู้ในด้านการเมืองที่เธอเก็บประสบการณ์มาจากเฟอร์ดินานด์ และบุคลิกลักษณะภายนอก

³⁰ รดารัตน์ ศุภศรี และ วิจิตรา รักวงศ์, "ภัยความมั่นคง" ส่องฟิลิปปินส์ผ่านอีเมลดา มาร์กอส, ประชาไท (2020), <https://prachatai.com/journal/2020/07/88433>.

³¹ E. Corpuz, Stones, B., and Suyo, B., "Imelda Marcos' Diplomacy: The Transformation of the Role of a First Lady" (Ateneo de Davao University, 2016), 10.

³² Corpuz, "Imelda Marcos' Diplomacy: The Transformation of the Role of a First Lady," 11.

การใช้รูปลักษณ์และความเป็นเพศสภาพหญิงเพื่อเอื้อประโยชน์ทางการเมืองของตน เพื่อสร้างพื้นที่ทางการเมืองและเป็นการรักษาฐานอำนาจของเธอเช่นเดียวกัน และการเป็นฝ่ายสนับสนุนประธานาธิบดีเพื่อสร้างภาพลักษณ์อันดีให้กับผู้นำ เช่น ในทุกครั้งที่ปรากฏตัวต่อหน้าสื่อ อีเมลดามักให้ความสำคัญกับการแต่งกายสวยงาม โดดเด่น เพื่อเป็นการเสริมบารมีของประธานาธิบดีในการเข้าร่วมงานต่าง ๆ และการทำให้ประชาชนและผู้คนโดยรอบชื่นชมกับความสวยของเธอ และในการเดินทางไปที่สาธารณะต่าง ๆ ทั่วประเทศ เธอก็จะปรากฏกายเคียงข้างประธานาธิบดีทุกครั้ง ด้วยการแต่งกายที่โดดเด่นและบุคลิกที่แสดงถึงความเห็นอกเห็นใจประชาชนและการพูดสุนทรพจน์ในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในประชาชน³³ แต่ในอีกด้านหนึ่ง เธอได้กล่าวในสารคดี เรื่อง *The Kingmaker* ทำนองว่า เธอจำเป็นต้องแต่งตัวสวยทุกครั้งไปเยี่ยมผู้คนในสลัม เพราะคนยากคนจนมักจะมองหา ‘ดวงดาว’ ท่ามกลางคำคืนที่มีมืดมน³⁴ จากในมุมมองนี้จะทำให้เห็นถึงการใช้เพศสภาพความเป็นหญิงในการเข้ามาช่วยสร้างภาพลักษณ์ทางการเมืองของประธานาธิบดี การเป็นที่จับตามองของสื่อ การเป็นแฟชั่นไอคอนของประชาชน และอีกด้านหนึ่งคือการกดขี่และความเหลื่อมล้ำที่สะท้อนผ่านความคิดของอีเมลดา และด้วยการใช้เพศสภาพ บุคลิกลักษณะภายนอกเพื่อเอื้อประโยชน์ทางการเมือง ดังเช่น ในช่วงการหาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีในช่วงปี 1965 และ ปี1969 อีเมลดาได้ใช้ความสวย ความมีเสน่ห์ และความสามารถด้านต่าง ๆ เพื่อโน้มน้าวประชาชนให้โหวตให้เฟอร์ดินานด์เป็นประธานาธิบดี³⁵

ในด้านการต่างประเทศ ด้วยบทบาทของคู่สมรสผู้นำมีโอกาสได้พบปะผู้นำประเทศต่าง ๆ ตามแต่ละโอกาสในการเดินทางเยือนอย่างเป็นทางการและไม่ทางการ การต้อนรับแขกของประเทศ การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้นำ ถือเป็น การสร้างอิทธิพลในด้านต่างประเทศให้กับทั้งตัวเธอเองและเพื่อประโยชน์ของฟิลิปปินส์ ด้วยภาวะปัญหาภายในฟิลิปปินส์เองที่กำลังอยู่ในขั้นวิกฤต รวมถึงภาวะช่วงสงครามเย็นที่กำลังระอุ ทำให้เฟอร์ดินานด์ต้องหาผู้ที่ไว้ใจได้ มาดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สำคัญในช่วงนี้ ซึ่งจะเป็นใครไม่ได้ นอกจากคู่สมรสของตนเอง เป็นบุคคลที่เฟอร์ดินานด์ไว้ใจมากที่สุด ทำให้อีเมลดาเป็นตัวแทนประธานาธิบดีในการทำหน้าที่ด้านต่างประเทศ ในการเชื่อมสัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยเฉพาะกับสหรัฐฯ³⁶ อีกทั้งการเดินทางไปทั่วโลกเพื่อสร้างสัมพันธ์กับรัฐต่าง ๆ ไม่ว่าจะมื่ออุดมการณ์แบบไหนก็ตาม ทั้งการเดินทางไปจีนเพื่อพบเหมา เจ๋อตุง และแสดงความ

³³ Corpuz, "Imelda Marcos' Diplomacy: The Transformation of the Role of a First Lady," 12.

³⁴ ประวิทย์ แต่งอักษร, "The Kingmaker (2019) พิษสงนางพญา หนังสือสารคดีว่าด้วยการทวงคืนบัลลังก์ของอดีตสตรีหมายเลขหนึ่งแห่งฟิลิปปินส์," *The Standard* 2020, <https://thestandard.co/the-kingmaker-2019/>.

³⁵ Corpuz, "Imelda Marcos' Diplomacy: The Transformation of the Role of a First Lady," 12.

³⁶ ชานันท์ ยอดหงษ์, "อีเมลดา มาร์กอส' สตรีที่โลกเพิ่งนึกได้ว่าเธอยังมีชีวิตอยู่," (2018).

https://thematter.co/thinkers/imelda-marcos/64535#_ftn3

เคารพโดยการเอามือของเขาวางไว้ที่หน้าผากของเธอ ซึ่งเป็นท่าที่แสดงความเคารพอย่างสูงสุดของชาวฟิลิปปินส์ และหมาเองก็ได้เอามือของเธอขึ้นมาจูบเพื่อเป็นการแสดงความเคารพ เหตุการณ์นี้ อิมelda ได้กล่าวไว้ว่าถือเป็น “จุดเริ่มต้นของการสิ้นสุดสงครามเย็น”³⁷ เคยเข้าพบระดับประมุขและผู้นำต่าง ๆ ในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเข้าพบนายกรัฐมนตรีนินเดีย และการเดินทางไปสานสัมพันธ์กับประเทศแถบลาตินอเมริกา อีกด้านหนึ่งอาจมองได้ว่า เธอเปรียบเสมือนเป็นผู้เชื่อมฟิลิปปินส์เข้ากับทั้งโลก การแสวงหาการยอมรับจากมหาอำนาจของโลกคอมมิวนิสต์และการยั้งคังไว้ซึ่งพันธมิตรอันแน่นแฟ้นกับโลกเสรีประชาธิปไตย รวมไปถึงความมีไหวพริบและการแสดงออกที่ใช้ความเป็นเพศสภาพหญิงทั้งการเข้าหา ทีสนิท และการทำตัวอ่อนหวาน เป็นกันเองกับผู้นำต่าง ๆ ทั่วโลกมากกว่าที่จะทำตามธรรมเนียมพิธีการทูต

หากวิเคราะห์ผ่านเครื่องมือที่เธอใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการสร้างอิทธิพลของเธอนั้น มักจะมาจากการใช้ความเป็นเพศสภาพหญิง ความสามารถทั้งในด้านไหวพริบ การโน้มน้าวและเจรจาต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่เธอต้องการ อีกทั้งเธอยังทำหน้าที่ในการเป็นผู้ลดทอนภาพลักษณ์ที่ไม่ดีของคู่สมรสเธอ ทั้งในด้านเผด็จการ อำนาจนิยม และการเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลในการสร้างการเป็นที่ยอมรับในระบบระหว่างประเทศ แม้ว่าตัวเธอเองจะประสบกับข้อครหาถึงการใช้จ่ายเงินที่ฟุ่มเฟือยและการใช้ชีวิตหรูหราจากการคอร์รัปชัน ขณะที่ประชาชนอยู่อย่างลำบาก แต่เธอก็ยังคงสามารถมีบทบาททางการเมืองมาได้จนถึงปัจจุบัน³⁸

กรณีของอิมeldaเป็นการใช้เพศสภาพหญิงในการเพิ่มบทบาทและอิทธิพลในฐานะคู่สมรสประธานาธิบดี จะเห็นได้จากการใช้รูปลักษณ์ภายนอกและการแต่งกายเป็นแกนหลักในการเป็นภาพลักษณ์ของประเทศ รวมไปถึงการพยายามทำตัวเป็น ‘แม่’ ของชาวฟิลิปปินส์ผ่านการแจกเงินช่วยเหลือคนยากจนผ่านความเป็นประชานิยม การใช้แสดงออกถึงความเป็นแม่ผ่านการพูดในที่สาธารณะ การแจกเงิน การทำให้ประชาชนรู้สึกเข้าถึงเธอมากขึ้น เป็นต้น ในแง่ของการทูตเชิงวัฒนธรรมนั้น อิมelda ใช้อย่างฉลาดในเวทีระหว่างประเทศ เช่น การแสดงความเคารพอย่างสูงสุดต่อผู้นำจีน ซึ่งเป็นขั้วระบอบตรงข้าม เพื่อให้ได้มาซึ่งภาพประวัติศาสตร์และการเริ่มต้นความสัมพันธ์อันดีกับมหาอำนาจ ส่วนความเป็นชาตินิยมของอิมeldaหรือแม้แต่ฟิลิปปินส์ในช่วงนี้ไม่เด่นชัดมากนัก เนื่องจากฟิลิปปินส์อยู่ในสถานะภายใต้การควบคุมและการดูแลของสหรัฐฯ

หากมองถึงการใช้ความเป็นเพศสภาพหญิงในการสร้างบทบาทในเวทีระหว่างประเทศ นรารพก็เป็นหนึ่งในผู้ที่ใช้ความเป็นเพศสภาพหญิงในการสร้างภาพลักษณ์และบทบาทในเวที

³⁷ ชานันท์ ยอดหงษ์, “อิมelda มาร์กอส’ สตรีที่โลกเพิ่งนึกได้ว่าเธอยังมีชีวิตอยู่.”

³⁸ วงศ์พันธ์ อมรินทร์เทวา, “เมื่อตระกูลมาร์กอส หวังแก้ประวัติศาสตร์ของอดีตผู้นำเผด็จการ คนฟิลิปปินส์คิดอะไรอยู่?”, (2020). <https://thestandard.co/imelda-marcos-the-kingmaker/>.

ระหว่างประเทศอยู่เสมอ ทั้งการใช้ความอ่อนหวาน การแสดงกิริยาเรียบร้อยแบบหญิงไทยในการเข้าหาผู้นำต่างประเทศ หรือคู่สมรสผู้นำต่างประเทศ เพื่อแสดงถึงภาพลักษณ์หญิงไทยและเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ของนายกรัฐมนตรีให้ดูดีมากขึ้น โดยการเป็นฝ่ายสนับสนุน ซึ่งในมุมมองนี้อาจมองว่าเป็นการกดขี่และการลดทอนความเป็นหญิง แต่บทบาทเหล่านี้ก็ยังคงถูกใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างภาพลักษณ์ของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีมาตลอดและได้ผลตอบรับที่ดีในเวทีระหว่างประเทศ ในการสร้างการยอมรับในเวทีโลกจากการที่เป็นรัฐเผด็จการและมาจากการรัฐประหาร

2.4 แนวคิดชาตินิยม และความเป็นไทย

แนวคิดเรื่องความเป็นชาตินิยมมักมาพร้อมกับในช่วงที่รัฐใดรัฐหนึ่งอยู่ในขั้นตอนของการสร้างชาติ/การสร้างรัฐ หรือ จากการที่รัฐประสบภัยคุกคามอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายในหรือภายนอกเข้ามาทำลายความเป็นรัฐ – ชาติ จึงทำให้รัฐต้องอาศัยอุดมการณ์ชาตินิยมเป็นหนึ่งในเครื่องมือนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งและเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในรัฐ ในงานของ Benedict Anderson ได้ให้ความหมายของคำว่าชาติไว้ว่า ชาติ คือ ชุมชนจินตกรรมการเมือง (Imagined Political Community) และจินตกรรมขึ้นโดยมีทั้งอธิปไตยและมีขอบเขตจำกัดมาตั้งแต่กำเนิด³⁹ จึงทำให้แม้จะไม่เคยเห็นคนในชาติเดียวกันทั้งหมดทุกคน แต่ก็ยังมีสำนึกคิดของความเป็นชาติเดียวกัน มีความรู้สึกร่วมของความเป็นพวกเดียวกัน ที่ประกอบไปด้วยประเด็นของถิ่นกำเนิดและอัตลักษณ์ เช่น ภาษา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ที่ทำให้เรามีความรู้สึกผูกพันและเป็นกลุ่มเดียวกัน⁴⁰ ซึ่งงานของ เกษียร เตชะพีระ ได้ต่อยอดจากงานของ Benedict ไปถึงจุดศูนย์รวมในการสร้างชาติผ่านการมีจินตนาการร่วมกันของชุมชน แม้สมาชิกในชุมชนจะมีความแตกต่างกันในเรื่องของ เพศ วัย ศาสนา หรือชนชั้น แต่สามารถรวมกันได้ผ่านการสร้างภาพในจินตกรรม ได้แก่ สถานที่ร่วมกันในจินตกรรม (Imagined common place) ซึ่งมีแผนที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการจินตนาการในการจินตนาการถึงเขตแดน รูปร่างของดินแดนที่อาศัย อดีตร่วมกันในจินตกรรม (Imagined common past) โดยมีประวัติศาสตร์เป็นส่วนสำคัญในการจินตนาการ และ สายสัมพันธ์ร่วมกันในจินตกรรม (Imagined common ties) สัญลักษณ์แห่งชาติต่าง ๆ นานาเป็นเครื่องมือในการจินตนาการ จนเกิดเป็นชาติ⁴¹ และด้วยสิ่งเหล่านี้ จะเกิดขึ้นจากการที่รัฐกำหนด/สร้างขึ้นมาผ่านการศึกษา การปลูกฝังผ่านวัฒนธรรม จารีต และประเพณี รวมไปถึงการบังคับใช้ในเชิงกฎหมาย

³⁹ Anderson, ชุมชนจินตกรรม : บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม 9.

⁴⁰ ธีรยุทธ บุญมี, ชาตินิยมและหลังชาตินิยม, พิมพ์ครั้งที่ 1. ed. (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2546), 144.

⁴¹ เกษียร เตชะพีระ, "วาทกรรมความเป็นไทย," (26 ตุลาคม – 1 พฤศจิกายน 2561 2561).

ดังจะเห็นได้จากการสร้างชาติในสมัยของจอมพล ป. และละเอียดยุคความที่สำคัญในขณะนั้นคือชาติมหาอำนาจที่พยายามจะครอบงำไทยและปัญหาทางการเมืองภายใน โดยรัฐเลือกที่จะดำเนินนโยบายการสร้างชาติผ่านการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ เช่น ชื่อประเทศ คำทักทาย การแต่งกาย และค่านิยมใหม่ เพื่อให้คนในสังคมได้ยึดถือและมีจิตกรรมร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการอ้างสิทธิเหนือดินแดนที่เสียไปในเหตุการณ์ รศ. 112 เป็นต้น หรือในกรณีของประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ต่างต่อสู้กับมหาอำนาจตะวันตกเพื่อการเป็นเอกราช เป็นช่วงของการสร้างรัฐใหม่ เลยทำให้เกิดการเป็นกระแสของการสร้างชาติ และการที่แต่ละรัฐยึดถืออุดมการณ์ชาตินิยมกันเป็นหลักเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่รัฐ และการสร้างความสำนึกคิดในชาติให้แก่ประชาชน

กระแสแนวคิดชาตินิยมในไทยได้รับความสนใจมากขึ้นในช่วงสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ปี 1938 – 1944 ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกระแสชาตินิยมทั่วโลก ภายหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 กระแสการเรียกร้องเอกราช การเกิดรัฐใหม่ ที่ส่งผลให้เกิดการสร้างรัฐ – การสร้างชาติทั่วทั้งเอเชียและยุโรป จนมาถึงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 การก้าวขึ้นมาเป็นชาติมหาอำนาจจากกระแสชาตินิยมไม่ว่าจะเป็น เยอรมนีและการก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำของฮิตเลอร์ ได้ใช้แนวคิดชาตินิยมเป็นเครื่องมือในการปลุกกระแสความความเป็นหนึ่งเดียวกันและความยิ่งใหญ่ของชนชาติเยอรมันเพื่อทำให้ชนชาติเยอรมันกลับมายิ่งใหญ่อีกครั้ง⁴² หรือในญี่ปุ่น กองทัพทหารก้าวขึ้นมาใช้อำนาจและดำเนินแนวคิดชาตินิยมแบบสุดโต่งเพื่อขยายอิทธิพลและอำนาจทั่วทั้งเอเชีย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ไทยเริ่มที่จะดำเนินนโยบายแนวชาตินิยม และรัฐนิยมอย่างเข้มข้น โดย ละเอียดยุคเป็นหนึ่งในผู้ที่คอยสนับสนุนและเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายชาตินิยมในยุคนั้น รวมไปถึงการเป็นแกนหลักในการปฏิรูปด้านวัฒนธรรมของไทย

2.4.1 แนวคิด ‘ความเป็นไทย’

ในการศึกษางานส่วนใหญ่พบว่า ความเป็นไทยไม่มีคำนิยามที่มีลักษณะตายตัว มีการเปลี่ยนแปลงคำนิยามและค่านิยมของความเป็นไทย โดยที่ผู้กำหนดคือรัฐ และรัฐให้ความสำคัญในเรื่องใด บริบทภายในรัฐและระหว่างประเทศเป็นอย่างไร ทุกอย่างล้วนส่งผลต่อการนิยามความเป็นไทยและการขับเคลื่อนแนวคิดชาตินิยมในไทย ดังที่ ธงชัย ในหนังสือ *คนไทย คนอื่น ว่าด้วยเรื่องของความเป็นไทย* ให้คำนิยามถึงความเป็นไทยไว้ว่า ความเป็นไทย (หรือชาติใด ๆ ก็ตาม) เป็นจินตภาพที่นิยามไม่ได้ กลับคลุมเครือลึกลับไปมาตลอดเวลา ชาตินิยมไทย (และชาติอื่นส่วนข้างมากในโลก)

⁴² โทมัส ศุขปริษา, "จากฮิตเลอร์ ถึงจักรพรรดิอโรรัสโตส เหล่ามนุษย์ ‘ทำเพื่อชาติ’ กับความหมายที่ต่างออกไป," (2564).

เอาดินแดนเป็นมรดกฐานที่สมาชิกยึดมั่นร่วมกัน จากนั้นชาตินิยมไทยยังสร้างองค์ประกอบชนิดอื่น ๆ มาช่วยนิยามความเป็นไทยอีกที่สำคัญ ได้แก่ ภาษา ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ศาสนา (พุทธ) และชาติพันธุ์ (ไทย) เป็นต้น องค์ประกอบเหล่านี้มีความคลุมเครือและเลื่อนไหลมาตั้งแต่วินาทีแรกที่เกิดลัทธิชาตินิยมไทยขึ้นมา⁴³

ส่วนสำคัญที่ไทยนำมาปัจจัยนิยามความเป็นไทยและขับเคลื่อนความเป็นชาตินิยมตามที่ ธงชัย ได้เสนอไว้ คือ ดินแดน/เขตแดน ภาษา พระมหากษัตริย์ ศาสนา และชาติพันธุ์ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ เป็นสิ่งที่สังคมไทยมีเอกภาพทางชาติพันธุ์ อยู่ในถิ่นฐานเดียวกัน คนในสังคมส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จึงเป็นสิ่งที่รัฐหยิบยกมานำเสนอความเป็นชาตินิยมอยู่บ่อย ๆ และให้ความสำคัญแต่ละอันไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับว่าในช่วงนั้น รัฐต้องการนำเสนออย่างไรเป็นพิเศษ ปัจจัยนิยามเหล่านี้จะคลุมเครือเลื่อนไหล แต่มีอิทธิพลมากเพราะความเชื่อเรื่องชาติเป็นภาววิสัย ดำรงอยู่แน่นอนไม่พึงต้องสงสัย ยิ่งคลุมเครือยิ่งดี เพราะช่วยให้ผู้คนต่างความคิดต่างยุคสมัยสามารถสร้างนิยามใหม่ให้แก่ความเป็นชาติได้ ก่อให้เกิดพลวัต (Dynamism) ของลัทธิชาตินิยมไทย จินตภาพที่คลุมเครือและเลื่อนไหลเป็นภาวะปกติที่ทำให้ชาตินิยมไทย (และอื่น ๆ) มีพลังต่อสมาชิกของชุมชนชาติที่แตกต่างหลากหลาย รวมถึงเกิดความหลงความคลั่งได้โดยไม่จำเป็นต้องคิดตรงกันแต่อย่างใด⁴⁴

จากงานเขียนของบรรณานักวิชาการชาตินิยม ได้กล่าวถึงช่วงเวลาที่มีรัฐไทยมีการใช้อุดมการณ์ชาตินิยมเข้มข้น อยู่หลัก ๆ 2 ช่วง นั่นคือ ในช่วงของจอมพล ป. และในช่วงของจอมพลสฤษดิ์ ที่ได้นิยามความเป็นชาตินิยมที่แตกต่างกัน และในทั้ง 2 ช่วงเป็นรากฐานของชาตินิยมไทยในปัจจุบัน

ชาตินิยมแบบรัฐนิยมในสมัยของจอมพล ป. ที่กล่าวถึงในงานของ คริส เบเกอร์ เรื่อง *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*⁴⁵ กล่าวถึงการดำเนินนโยบายชาตินิยมเข้มข้นในยุครัฐบาลจอมพล ป. ที่ประสบภาวะสงครามโลกและการถูกรอบงำโดยญี่ปุ่น การสร้างความเข้มแข็งให้ชาติเพื่อป้องกันการถูกรอบงำ ผ่านการสร้างชาตินิยมในแบบรัฐนิยม มีการนิยามชาติไทย คือประชาชนผู้มีเชื้อชาติไทยและมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน และพูดภาษาเดียวกันและปลูกฝังให้เคารพผู้นำ โดยใช้โฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ เพื่อให้คนไทยเชื่อมั่นและเคารพในตัวผู้นำ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและการเปลี่ยนวิถีชีวิตประจำวันต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีจุดร่วมของวัฒนธรรมอันเดียวกัน จากที่เคยแตกต่างกันตามชาติพันธุ์และพื้นเมือง ซึ่งหลายอย่างก็เป็นมรดกตกทอดมาจนสู่ปัจจุบัน

⁴³ ธงชัย วินิจจะกุล, คนไทย/คนอื่น : ว่าด้วยคนอื่นของความเป็นไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1. ed. (นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน, 2017), 118.

⁴⁴ ธงชัย วินิจจะกุล, คนไทย/คนอื่น : ว่าด้วยคนอื่นของความเป็นไทย, 119.

⁴⁵ คริส เบเกอร์, ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย, 159.

การกลับมาของความเป็นชาตินิยมเข้มข้นในรูปแบบกษัตริย์นิยม ดังจะเห็นได้จากงานเขียนของณัฐพล ใจจริง ในหนังสือ *ขุนศึก ศักดินาและพญาอินทรี: การเมืองไทยภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา 2491 – 2500* ได้กล่าวถึงจุดกลับคืนมาของอุดมการณ์ชาตินิยมแบบกษัตริย์นิยมภายใต้บริบทในช่วงสงครามเย็น และระบอบเผด็จการทหารของไทย ในยุคของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และการกลับมาของกลุ่มรอยัลลิสต์ที่กลับมามีบทบาททางการเมืองอีกครั้งจากการสนับสนุนรัฐประหาร 2490 (1947) ภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐฯ ผ่านการสร้างความชอบธรรมด้วยวาทกรรมเกี่ยวกับการเทิดทูนกษัตริย์ การรอดพ้นจากการสูญเสียเอกราชด้วยพระบารมีของกษัตริย์ เนื่องจากตกเป็นผู้แพ้สงครามในสมัยของจอมพล ป. การย้อนกลับไปอ้างถึงพระปรีชาสามารถของรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ที่ทำให้ไทยรอดจากการถูกล่าอาณานิคมโดยรัฐมหาอำนาจในยุโรป การเปิดสัมพันธ์ไมตรีกับต่างชาตินวมไปถึงสหรัฐฯ และโยนความผิดพลาดในช่วงญี่ปุ่นยึดครองไทยให้คณะราษฎร กล่าวคือการฟื้นฟูคำอธิบายการรักษาเอกราชของไทยจากยุคล่าอาณานิคมให้มีชีวิตมาถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2⁴⁶

ในช่วงสงครามเย็นภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐฯ และการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของไทย แม้จอมพล ป. จักรวรรค์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ด้วยแนวคิดชาตินิยมที่ให้คนจงรักภักดีต่อชาติไทย แต่ด้วยความนิยมจากประชาชนในช่วงท้ายลดลง จึงทำให้สถานการณ์เอื้อให้กลุ่มรอยัลลิสต์ ผลักดันให้สถาบันกษัตริย์ไทยมีความเหมาะสมในการเป็นศูนย์กลางเอกลักษณ์แห่งชาติและการสร้างตัวตนของคนไทยในการต่อต้านคอมมิวนิสต์แทน⁴⁷

แต่กระนั้น ณัฐพล ก็ได้นำเสนอสภาพแวดล้อมของสังคมไทย ช่วงทศวรรษ 1960 – 1970 ภายใต้สงครามเย็นและระบอบเผด็จการทหารของไทยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และต่อมาในช่วงของจอมพลถนอม กิตติขจรและจอมพล ประภาส จารุเสถียร ทำให้กลุ่มนักศึกษาและปัญญาชนเกิดความรู้สึกต่อต้านการครอบงำของสหรัฐฯ และเผด็จการทหาร นำไปสู่การรื้อฟื้นคำอธิบายกษัตริย์นิยมว่าด้วยพระปรีชาญาณของอดีตพระมหากษัตริย์ไทยที่รักษาเอกราชและสร้างความทันสมัยให้ไทย คำอธิบายชุดนี้เกิดขึ้นพร้อมกับการปะทะความเป็นอื่นที่อยู่ภายในอย่างชัดเจน นั่นคือคอมมิวนิสต์⁴⁸ กล่าวคือ เป็นช่วงที่สถาบันกษัตริย์เฟื่องฟูเต็มที่ การนำเสนอความเป็นชาตินิยมไทย ถูกปรับเปลี่ยนจากสมัยก่อน และในช่วงนี้การนิยามชาตินิยมถูกเปลี่ยนมาเป็น การเทิดทูนบูชาและยกย่องพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพ การแสดงความจงรักภักดีต่อกษัตริย์คือการไม่เป็นคอมมิวนิสต์

⁴⁶ ณัฐพล ใจจริง, *ขุนศึก ศักดินา และพญาอินทรี : การเมืองไทยภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา 2491-2500*, พิมพ์ครั้งที่ 1. ed. (นนทบุรี: ฟาติเยวกัน, 2563), 6.

⁴⁷ ณัฐพล ใจจริง, *ขุนศึก ศักดินา และพญาอินทรี : การเมืองไทยภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา 2491-2500*, 8.

⁴⁸ ณัฐพล ใจจริง, *ขุนศึก ศักดินา และพญาอินทรี : การเมืองไทยภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา 2491-2500*, 12.

รวมไปถึงการสร้างโฆษณาชวนเชื่อของรัฐในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมองเห็นและคิดในแบบที่รัฐต้องการ (การยอมรับระบอบอำนาจนิยม) และส่งผลให้สถาบันกษัตริย์ได้รับการยกย่องสูงส่งยิ่งกว่าครั้งใดในประวัติศาสตร์นับแต่สิ้นสมัยรัชกาลที่ 5⁴⁹ ก่อให้เกิดลัทธิหลงใหลเจ้า (Hyper – Royalism)

ในทัศนะของธงชัย ราชานาตินิยมใหม่ (Neo – Royal Nationalism) หรือชาตินิยมแบบกษัตริย์นิยม คือการรื้อฟื้นบทบาทและความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ในช่วง 14 ตุลาคม (1973) กล่าวคือเป็นการปลดปล่อยพลังมหาชนและพลังพระมหากษัตริย์⁵⁰ และเป็นก้าวกระโดดครั้งสำคัญของสถาบันฯ ที่สำคัญ นำมาซึ่งการสร้างนิยามเชิงสัญลักษณ์ให้แก่สถาบันฯ ในการเมืองไทย ในเหตุการณ์ที่ผู้ชุมนุมประท้วงถูกตำรวจไล่ต้อนปราบปรามบนท้องถนนข้างพระราชวัง พากันปีนข้ามรั้วมาหลบภัยภายในบริเวณวังในครั้งนั้น พระบรมวงศานุวงศ์ในชุดลำลองได้ออกมาพบปะและแสดงความเห็นอกเห็นใจนักศึกษา ทำให้รัฐบาลทหารถูกบีบบอกจากอำนาจ รัชกาลที่ 9 เสด็จออกทางโทรทัศน์และแต่งตั้งองคมนตรีขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี⁵¹ ทำให้เห็นถึงบทบาทใหม่ของสถาบันกษัตริย์ในการเมืองไทย

ส่งผลมาถึงในปัจจุบัน ตั้งแต่การรัฐประหารเมื่อเดือนพฤษภาคม 2014 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) นำโดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ยึดอำนาจและดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยให้เหตุผลจากความขัดแย้งทางการเมือง ทำให้ประชาชนเกิดความแตกแยก จึงทำให้เกิดรัฐประหารเพื่อรักษาความสงบในสังคมไทย ดังที่ได้ออกประกาศ คสช. ฉบับที่ 1/2557 เพื่อปฏิรูปประเทศ และสร้างความสามัคคีในชาติ โดยมีใจความตอนหนึ่งในประกาศว่า “เพื่อให้สถานการณ์ดังกล่าวกลับเข้าสู่ภาวะปกติโดยเร็ว ประชาชนในชาติเกิดความรัก ความสามัคคีเช่นเดียวกับห้วงที่ผ่านมา ตลอดจนจนเพื่อเป็นการปฏิรูปโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความชอบธรรมกับทุกคน ทุกฝ่าย”⁵² นำมาซึ่งการรวบอำนาจทั้งทางบริหารและนิติบัญญัติ เพื่ออ้างการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม รวมไปถึงการหวนกลับมาใช้ความเป็นชาตินิยมในรูปแบบกษัตริย์นิยม ในการยึดโยงคนให้มีความรู้สึกร่วม และมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน และมีการใช้โฆษณาชวนเชื่อและผลิตรายการที่เน้นกษัตริย์นิยม เช่น รายการ “ศาสตร์พระราชา สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน” และการส่งเสริมกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ รวมไปถึงการแสดงออกถึงการเทิดทูนและ

⁴⁹ ธงชัย วินิจจะกูล, โฉมหน้าราชาชาตินิยม : ว่าด้วยประวัติศาสตร์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1. ed. (นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน, 2559), 14.

⁵⁰ ธงชัย วินิจจะกูล, โฉมหน้าราชาชาตินิยม : ว่าด้วยประวัติศาสตร์ไทย, 14.

⁵¹ ธงชัย วินิจจะกูล, ประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่เหนือการเมือง : ว่าด้วยประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่, พิมพ์ครั้งที่ 3. ed. (นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน, 2563), 91.

⁵² iLaw, "คสช. "คืออะไร?", (4 กุมภาพันธ์ 2561). <https://ilaw.or.th/node/4735>.

จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์สูงสุด จึงทำให้นักวิชาการชาตินิยมต่างพากันพูดถึงการเป็นชาตินิยมในรูปแบบกษัตริย์นิยมของประยุทธ์

จากที่กล่าวมาถึงการนิยามความเป็นไทย อุดมการณ์ชาตินิยมที่รัฐพยายามใช้เป็นกลไกทางการเมือง ทั้งชาตินิยมแบบรัฐนิยม ชาตินิยมในรูปแบบกษัตริย์นิยม ต่างกล่าวถึงในมุมมองของผู้นำที่เป็นชาย ไม่มีพื้นที่ใดกล่าวถึงบทบาทและอิทธิพลของคู่สมรสผู้นำ ที่มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินการชาตินิยมในแต่ละช่วงสมัย นำมาซึ่งสิ่งที่สารนิพนธ์เล่มนี้ต้องการที่จะศึกษาถึงบทบาทและอิทธิพลของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีที่มีบทบาทในการสนับสนุนการขับเคลื่อนอุดมการณ์ชาตินิยมของไทยในเวทีระหว่างประเทศ

บทที่ 3

บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของ ละเอียด พิบูลสงคราม ในเวทีระหว่างประเทศ

คู่สมรสนายกรัฐมนตรีที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อการเมืองไทยและมีบทบาทในเวทีระหว่างประเทศมากที่สุดคนหนึ่งในตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ ละเอียด พิบูลสงคราม คู่สมรสอดีตนายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ดำรงตำแหน่งถึง 2 สมัย ในช่วงปี 1938-1944 ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และในช่วงปี 1947-1957 ในช่วงสงครามเย็น รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 16 ปี ทำให้เธอมีตัวตนที่โดดเด่น มีบารมีมากและอิทธิพลที่กว้างขวางกว่าภรรยาคนละรายคนอื่น ๆ เธอกลายเป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิงในระบอบการปกครองใหม่ อาจกล่าวได้ว่า ในบรรดาภรรยาสมาชิกคณะราษฎร ละเอียดได้รับการยกย่องมากที่สุด⁵³ ประวัติโดยย่อของท่านผู้หญิงละเอียด ในช่วงวัยเด็ก ท่านได้มีโอกาสเข้ามาเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ และกลับไปเรียนที่จังหวัดพิษณุโลกที่โรงเรียนผดุงนารี ซึ่งเป็นโรงเรียนของคณะมิชชันนารีและเป็นโรงเรียนหญิงแห่งแรกในจังหวัดพิษณุโลก⁵⁴ ในอีกมุมหนึ่งมองได้ว่าเธอได้รับโอกาสเข้าถึงการศึกษามากกว่าสตรีในยุคเดียวกัน ในช่วงต้น ละเอียดเป็นครูผู้ช่วยที่โรงเรียนผดุงนารี ในช่วงที่ร้อยโทแปลก ชีตะสังคะ ไปเรียนต่อที่ประเทศฝรั่งเศสและกลับมาได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงพิบูลสงคราม เมื่อร้อยโทแปลกกลับมาจากฝรั่งเศสในปี 1927⁵⁵ และเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 1932 (พ.ศ. 2475) และจอมพล ป. ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี บทบาทของละเอียดในฐานะคู่สมรสนายกรัฐมนตรีจึงได้เริ่มขึ้น

3.1 บริบทระหว่างประเทศและภายในประเทศ

บริบทโลกในช่วงที่ละเอียดอยู่ในฐานะคู่สมรสนายกรัฐมนตรีนั้น เป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (1939 – 1945) และการเกิดขึ้นของกระแสขบวนการชาตินิยมในการต่อต้านเจ้าอาณานิคมในเอเชีย และการขึ้นมาของผู้นำในแบบลัทธิฟาสซิสต์ในยุโรปเช่น มุสโสลินี (Benito Mussolini) ของอิตาลี หรือฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ในเยอรมนี เป็นต้น และในฝั่งเอเชีย การก้าวขึ้นมาใช้อำนาจของกองทัพญี่ปุ่น ในการแผ่ขยายอิทธิพลทั่วเอเชีย ในความต้องการที่จะสร้างวงศัโพบูลย์ร่วมแห่งมหาเอเชียบูรพา (The Greater East Asia Co-prosperity Sphere) เพื่อปลดปล่อยชาติเอเชียจากลัทธิจักรวรรดินิยม

⁵³ ชานันท์ ยอดหงษ์, หลังบ้านคณะราษฎร : ความรัก ปฏิวัติ และการต่อสู้ของผู้หญิง, พิมพ์ครั้งที่ 1. ed. (กรุงเทพฯ: มติชน, 2564), 198.

⁵⁴ จีรวีส ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, 2-5.

⁵⁵ จีรวีส ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, 10.

ของชาตินิยมยุโรป เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น⁵⁶ ทำให้รัฐบาลจอมพล ป. มีความต้องการที่จะนำพาประเทศให้มีความเข้มแข็ง และมีความพยายามที่จะทำให้ไทยยิ่งใหญ่ทัดเทียมมหาอำนาจ⁵⁷ และเห็นถึงโอกาสในการสร้างรัฐให้มีความเข้มแข็ง และยิ่งใหญ่ทัดเทียมชาติอื่น ๆ จึงได้ใช้ช่วงที่ฝรั่งเศสอ่อนแอจากการถูกเยอรมนีบุก ในการเริ่มกระบวนการชาตินิยมในไทย โดยการประกาศทวงคืนดินแดนที่เสียไปในช่วงเหตุการณ์ ร.ศ. 112 เป็นการฉวยเวลาสร้างความรู้สึกชาตินิยมให้คนในประเทศเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่น ในช่วงเวลานี้เองญี่ปุ่นเสนอเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยและไทยก็ได้คืนแดนในส่วนดังกล่าวมา ซึ่งเหตุการณ์นี้สร้างชื่อเสียงและเกียรติยศให้แก่จอมพล ป. อย่างมาก จนได้เลื่อนยศเป็นจอมพลและนำมาซึ่งการก้าวเข้าสู่ระบอบพหุพลังสงครามในลักษณะ เผด็จการและลัทธิผู้นำมากยิ่งขึ้น⁵⁸ อีกทั้งเป็นการก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการสร้างความเป็นชาตินิยม – รัฐนิยมเต็มขั้นในแบบของจอมพล ป. ผ่านการประกาศ “รัฐนิยม 12 ฉบับ” ในการทำให้ประชาชนชาวไทยรู้สึกมีความทันสมัยทัดเทียมอารยประเทศอื่น ๆ

และในการกลับมาของละเอียดในฐานะคู่สมรสนายกรัฐมนตรีในช่วงสงครามเย็นนั้น การปรับเปลี่ยนบทบาทและอิทธิพลของคู่สมรสฯ และเน้นบทบาททางการเมืองที่เข้มข้นขึ้น เนื่องจากบริบทโลกเป็นการปะทะกันทางอุดมการณ์ของมหาอำนาจจากสองค่าย ทั้งค่ายเสรีประชาธิปไตยนำโดยสหรัฐอเมริกา และค่ายคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียตและจีน การกลับขึ้นมาใช้อำนาจจากการรัฐประหารในช่วงสงครามเย็นของจอมพล ป. เป็นช่วงที่สหรัฐฯ ให้ความสนใจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้ว่าในช่วงสงครามโลกจะมีความขัดแย้งกันระหว่างจอมพล ป. และสหรัฐฯ แต่ในช่วงสงครามเย็น การเปลี่ยนท่าทีของสหรัฐฯ ในการรับรองรัฐบาลของจอมพล ป. ทำให้สหรัฐฯ มีอิทธิพลต่อไทยและทำให้ไทยร่วมมือในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเอเชีย โดยสหรัฐฯ เองมองว่า หากไม่รับรองรัฐบาลของจอมพล ป. อาจทำให้จอมพล ป. เข้าหาสหภาพโซเวียตได้⁵⁹ จึงทำให้ไทยอยู่ฝั่งโลกเสรีประชาธิปไตยและเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ ทำให้การกลับมาในครั้งนี้ของละเอียดและจอมพล ป. ได้รับการยอมรับทั้งจากมหาอำนาจตะวันตก และได้รับการสนับสนุนในเวทีระหว่างประเทศมาก

⁵⁶ Kalevi J. Holsti, *Peace and War: Armed Conflicts and International order 1648 – 1989* (New York: Cambridge University, 1998), 227.

⁵⁷ Santaputra Charivat, *Thai foreign policy, 1932-1946*, 2nd ed. ed. (Bangkok: Committees on the project for the National Celebration on the Occasion of the Centennial Anniversary of Pridi Banomyong, Senior Statesman (private Sector), 2000), 159.

⁵⁸ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, *แผนชิงชาติไทย : ว่าด้วยรัฐและกระต้อด้านรัฐ สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่สอง (พ.ศ.2491-2500)*, พิมพ์ครั้งที่ 3. ed. (กรุงเทพฯ: ทีเพรส, 2553), 29-30.29-30.

⁵⁹ ณ์ฐพล ใจจริง, "การเมืองไทยสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา [พ.ศ.2491-2500]" (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), 78.

ขึ้น โดยจอมพล ป. และละเอียตได้เดินทางเยือนสหรัฐฯ และประเทศในเอเชียและยุโรปฝั่งประชาธิปไตย กว่า 17 ประเทศ ในปี 1955⁶⁰ เพื่อสร้างความมั่นใจต่อความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นต่อฝั่งประชาธิปไตยให้แก่สหรัฐฯ⁶¹

ในฐานะคู่สมรส นายกรัฐมนตรีในช่วงเวลาที่เปราะบางอย่างการประกาศเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและประกาศสงครามกับสหรัฐฯ และอังกฤษ ในช่วงปี 1942 การใช้ความเป็นเพศสภาพหญิงในการเข้ามาช่วยสร้างบรรยากาศของความไม่เป็นที่ถกเถียงในการพบปะและเจรจากับทางรัฐบาลญี่ปุ่น และมีส่วนในการสร้างสายสัมพันธ์บรรยากาศที่ดีกับประเทศมหาอำนาจ⁶² บทบาทที่โดดเด่นในการสร้างความสัมพันธ์กับมหาอำนาจของละเอียตมักใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมผสมกับการใช้ความเป็นเพศสภาพหญิงเพื่อทำให้บรรยากาศของการสร้างพันธมิตรเป็นไปอย่างราบรื่น ทั้งการต้อนรับแขกและการใช้อาหารเป็นสื่อสารทางการทูต⁶³ ดังจะกล่าวต่อไป

3.2 บทบาทของละเอียตกับการใช้การทูตเชิงวัฒนธรรม

ด้วยบริบทโลกในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 กระแสของผู้นำชาตินิยม และลัทธิฟาสซิสต์ ที่นำพาประเทศให้มีความยิ่งใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นทั้งในฝั่งตะวันตกเช่น เยอรมัน อิตาลี หรือฝั่งตะวันออกเช่น ญี่ปุ่น ทำให้รัฐบาล ที่ต้องการทั้งการเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นแต่ไม่ยอมถูกครอบงำด้วยเช่นเดียวกันด้วยเหตุนี้ ละเอียตในฐานะคู่สมรส นายกรัฐมนตรี ได้ใช้ความเป็นคู่สมรสผู้นำใช้การทูตเชิงวัฒนธรรม เพื่อเป็นเครื่องมือในการทำให้ไทยมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ ที่ยังคงความเป็นสากล ทำให้ละเอียตมีบทบาททางการเมืองในการใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมกับต่างประเทศ เพื่อเป็นการแสดงถึงศักยภาพในด้านความศิวิไลซ์และความยิ่งใหญ่ของประเทศ รวมไปถึงการสร้างควมไว้วางใจระหว่างกัน อันจะนำไปสู่การสร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ดังเช่น การแสดงความสัมพันธ์และอัยาศัยอันดีผ่านการประกอบอาหารในงานเลี้ยงต้อนรับ ถือเป็น การแสดงออกทางวัฒนธรรมผ่านอาหารท้องถิ่นและเป็นสร้างความประทับใจให้กับแขก ดังที่ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ละเอียตทำอาหารไทยในงานเลี้ยงต้อนรับนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น ฮิเดกิ โตโจ (Hideki Tojo) ที่บ้านของอาเคโตะ นากามูระ (Aketo Nakamura) ผู้บัญชาการกองทัพอากาศเรือดำน้ำประจำประเทศไทย เพื่อ

⁶⁰ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการเมืองไทยสมัยใหม่, พิมพ์ครั้งที่ 2. ed. (กรุงเทพฯ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544), 32.

⁶¹ ญัฐพล ใจจริง, "การเมืองไทยสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา [พ.ศ.2491-2500]," 163.

⁶² ชานันท์ ยอดหงษ์, หลังบ้านคณะราษฎร : ความรัก ปฏิวัติ และการต่อสู้ของผู้หญิง, 143.

⁶³ ชานันท์ ยอดหงษ์, หลังบ้านคณะราษฎร : ความรัก ปฏิวัติ และการต่อสู้ของผู้หญิง, 127.

เป็นการสร้างบรรยากาศสัมพันธ์ไมตรีและสร้างความประทับใจ รวมไปถึงการบรรเทาความตึงเครียดในการเจรจาต่อรองทางการเมือง⁶⁴ โดยการใช้วัฒนธรรมในการประกอบอาหารไทยเพื่อสร้างความประทับใจนี้ เป็นการใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมเพื่อสร้างความรู้สึที่ดีต่อกัน และเป็นการแสดงความจริงใจ เพื่อสร้างความประทับใจให้กับผู้นำต่างประเทศ เพื่อนำไปสู่การเจรจาที่ราบรื่นยิ่งขึ้น

ในช่วงสงครามเย็นเอง การกลับมาของละเอียดในฐานะคู่สมรสสายกรัฐมนตรียุคที่ 2 มีการขับเคลื่อนด้านวัฒนธรรมภายในประเทศมากขึ้นกว่าในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่เพียงการใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมเพื่อป้องกันการครอบงำจากญี่ปุ่นและสร้างการยอมรับให้ไทย แต่ในช่วงสงครามเย็นนี้ มหาอำนาจเช่นสหรัฐก็ใช้การทูตเชิงวัฒนธรรม ในการพยายามสร้างอิทธิพลต่อประเทศต่าง ๆ ทั้งในเอเชียและยุโรปเช่นเดียวกัน ซึ่งในกรณีของไทย ได้ใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมทั้งในแง่ของการสร้างภาพลักษณ์และความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐฯ แล้วนั้น ยังใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมในการสร้างและฟื้นฟูความสัมพันธ์กับนานาประเทศ ผ่านการใช้นโยบาย การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม⁶⁵ ซึ่งละเอียดในฐานะคู่สมรสสายกรัฐมนตรี ที่มีบทบาทในการเป็นประธานสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ นั้น ได้ใช้บทบาทในการเป็นประธานสำนักฯ พัฒนาทั้งสตรีและด้านวัฒนธรรมของไทย ในการสร้างองค์ความรู้ให้แก่สตรี และการสร้างความเป็นเอกภาพของวัฒนธรรมในทุกจังหวัดและทุกภูมิภาค และได้ใช้เวทีของสโมสรวัฒนธรรมหญิงในการส่งเสริมความสัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยให้สโมสรวัฒนธรรมหญิงเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมสตรีระหว่างประเทศ⁶⁶ ด้วยเช่นเดียวกัน นำมาซึ่งการทำให้ไทยเป็นที่รู้จัก สร้างความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือให้ไทยในเวทีระหว่างประเทศ

นอกจากการใช้วัฒนธรรมในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้วนั้น วัฒนธรรมสามารถเป็นเครื่องมือในการป้องกันภัยคุกคามจากชาติมหาอำนาจ การแสดงถึงความทันสมัยทัดเทียมนานาชาติและแสดงถึงความมีอารยะของประเทศ เพื่อสร้างการยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ ดังที่ ละเอียดในฐานะคู่สมรสสายกรัฐมนตรีในขณะนั้นเปรียบเสมือนเป็นผู้นำฝ่ายสตรีนั้น ใช้วัฒนธรรมในการสร้างความเป็นสากลให้แก่ไทย เพื่อทำให้ไทยมีความเป็นสากลและทัดเทียมกับนานาชาติ และยังเป็นการป้องกันการครอบงำของญี่ปุ่น ที่เป็นมหาอำนาจฝั่งเอเชียในขณะนั้น โดยเริ่มจากการเป็นตัวอย่างและเป็นฝ่ายสนับสนุนในการรณรงค์ให้ผู้คนแต่งกายสากล เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการนำไทยสู่ความศิวิไลซ์ โดยให้ผู้หญิงสวมหมวกก่อนออกจากบ้าน เสื้อผ้า ชุดชั้นใน กางเกง กระโปรง รองเท้าเพื่อสุขอนามัยที่ดีและความศิวิไลซ์⁶⁷ นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนวิถีการใช้ชีวิต

⁶⁴ ชานันท์ ยอดหงษ์, หลังบ้านคณะราษฎร : ความรัก ปฏิวัติ และการต่อสู้ของผู้หญิง, 121.

⁶⁵ อภินันท์ ทะสุนทร, "การทูตเชิงวัฒนธรรม : นโยบายต่างประเทศของไทย ต่อประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีน," 203.

⁶⁶ จีรวีรส ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, 55.

⁶⁷ ชานันท์ ยอดหงษ์, หลังบ้านคณะราษฎร : ความรัก ปฏิวัติ และการต่อสู้ของผู้หญิง, 163.

ในประจำวัน เช่น การเลิกกินหมาก การหอมแก้มภรรยา การสร้างครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียว เพื่อสร้างเอกภาพในสังคมด้านวัฒนธรรมและค่านึงถึงความทันสมัย⁶⁸

ในภาพรวมของบทบาทคู่สมรสนายกรัฐมนตรี ที่ละเอียดได้ใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือทางการทูต ทั้งในการสร้างส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์กับมหาอำนาจและการเป็นที่ยอมรับจากเวทีโลกในฐานะที่ไทยเป็นหนึ่งในรัฐที่มีความสากล ทันสมัยและมีอารยะทัดเทียมนานาชาติ ผ่านการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมภายในประเทศในเรื่องของการแต่งกาย ค่านิยม และการใช้ชีวิตประจำวันที่ได้ อิทธิพลมาจากตะวันตก และในช่วงสงครามเย็น การเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ ทำให้ได้รับอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมของสหรัฐฯ มาด้วย จึงทำให้เห็นถึงการใช้อุบายเชิงวัฒนธรรมของไทยเองในการทำให้ไทยเป็นที่รู้จักและมีภาพลักษณ์ที่ดีในเวทีระหว่างประเทศ และการใช้อุบายเชิงวัฒนธรรมของสหรัฐฯ ในการเข้ามามีอิทธิพลต่อไทยในช่วงสงครามเย็นด้วยเช่นเดียวกัน

3.3 บทบาทละเอียด พิบูลสงครามในการขับเคลื่อนอุดมการณ์ชาตินิยม – รัฐนิยมในเวทีระหว่างประเทศ

บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของละเอียดในการสนับสนุนความเป็นชาตินิยม สะท้อนการขับเคลื่อนชาตินิยมในแบบรัฐนิยมในเวทีระหว่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์คือ การทำให้ชาติไทยมีอัตลักษณ์ร่วมกัน (Collective Identity) ในระดับประชาชนทั่วไป ทั้งจากภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ร่วมกัน เพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกัน และสร้างเข้มแข็งให้ชาติจากภัยคุกคามที่เกิดขึ้น⁶⁹ รวมไปถึงการใช้ความเป็นชาตินิยมในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่พันธมิตรและมหาอำนาจในช่วงสงครามเย็นและเพื่อให้เกิดประโยชน์ในเวทีระหว่างประเทศ

ในการขับเคลื่อนชาตินิยมในแบบรัฐนิยมของละเอียดนั้น มีความสอดคล้องกับสิ่งที่ เกษียร เตชะพีระได้กล่าวถึงการนิยามคำว่าชาติ ในการจินตภาพร่วมกันผ่านสถานที่ ประวัติศาสตร์ และสายสัมพันธ์ โดยเกิดจากการปลูกฝังผ่านการศึกษา วัฒนธรรม จารีต และการบังคับใช้ในเชิงกฎหมาย ซึ่งในมุมมองของละเอียด การขับเคลื่อนชาตินิยมในแบบของละเอียดในฐานะคู่สมรสชาตินั้น เป็นการใช้อุบายและอิทธิพลของคู่สมรสนายกรัฐมนตรี ในการปลูกฝังผ่านการปราศรัย เพลง กลอน และการโฆษณาชวนเชื่อ ในการยกย่องและเชิดชูในตัวผู้นำ ซึ่งหากเปรียบเทียบกับกรณีของเอวา เปเรซ คู่สมรสอดีตประธานาธิบดีอาร์เจนตินา ที่มีวิธีการในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือการใช้บทบาทและอิทธิพล

⁶⁸ การประชุมวิชาการ ชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม (2551 : เชียงใหม่), ชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม (เชียงใหม่: ศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551), 54.

⁶⁹ การประชุมวิชาการ ชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม (2551 : เชียงใหม่), ชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม 48.

ของตนในการขับเคลื่อนความเป็นชาตินิยม พร้อมทั้งเพิ่มความนิยมในตัวผู้นำ ทั้งการพูดคุยย่องเชิดชู การเดินไปสถานที่ต่าง ๆ และออกงานคู่กัน เพื่อเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ให้ผู้นำ ทั้งการทำให้ผู้นำมีภาพลักษณ์ที่ดี และเป็นการลดทอนความแข็งกร้าวในการเป็นเผด็จการอำนาจนิยมของผู้นำลง รวมไปถึงการเข้าหาประชาชนมากขึ้น เพื่อเรียกคะแนนนิยมในตัวผู้นำ และเพิ่มกระแสของชาตินิยมในสังคม ในกรณีของละเอียด การส่งเสริมความเป็นชาตินิยมในประชาชนนั้น นอกจากการใช้วิธีการแต่งเพลง กลอน การกระจายเสียงผ่านวิทยุและการเขียนบทความต่าง ๆ ลงในหนังสือพิมพ์ วรรณคดีสาร แล้วนั้นยังใช้เป็นพื้นที่ในการลงโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาล และเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการยกย่อง และลงข่าวเกียรติคุณของจอมพล ป. อย่างสม่ำเสมอ⁷⁰ เพื่อเป็นการสร้างฐานความเชื่อมั่นให้ในหมู่ประชาชน ถึงความมั่นคง และเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้สหรัฐฯ ภายใต้การบริหารของรัฐบาลจอมพล ป. ทำให้ความร่วมมือในด้านความมั่นคงและด้านเศรษฐกิจ ช่วงสงครามเย็นระหว่างไทยและสหรัฐฯ มีความราบรื่นที่ตีมากขึ้น⁷¹ ส่วนหนึ่งคือมาจากการสนับสนุนของละเอียด ผ่านบทบาทเบื้องหลังในด้านต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงประชาชนในแง่การสร้างความเป็นชาตินิยมและการสร้างกระแสการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในสังคม

ท่ามกลางกระแสของกลุ่มต่อต้านจอมพล ป. ที่เพิ่มมากขึ้น รวมไปถึงความนิยมในตัวจอมพล ป. ลดน้อยลง ละเอียดยังคงมีบทบาทในการสร้างและฟื้นฟูความนิยมในตัวผู้นำ ผ่านการใช้ความเป็นชาตินิยม และพลังของผู้หญิง ในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกัน และสร้างความภาคภูมิใจของคนในชาติ ผ่านการนำเสนอ องค์กรสตรี ในการก้าวเข้าสู่เวทีระหว่างประเทศ เช่นการทำให้สโมสรวัฒนธรรมหญิงเข้าเป็นสมาชิกสมาคมสตรีในต่างประเทศ เพื่อยกระดับสมาคมของหญิงไทยภายในประเทศให้ทัดเทียมในเวทีระหว่างประเทศ⁷² ในที่นี้ละเอียดได้ถูกเชิญไปกล่าวสุนทรพจน์ ณ สภาสตรีแห่งชาติ ของสหรัฐฯ (The National Council of Women, New York) เมื่อปี 1955⁷³ โดยในการกล่าวครั้งนี้ได้กล่าวถึงการผลักดันด้านสิทธิสตรีของรัฐบาลไทยในด้านต่าง ๆ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าและความทันสมัยของไทยในด้านความเท่าเทียมทางเพศอย่างหนึ่ง ในอีกแง่มุมหนึ่งคือการเป็นที่ยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ และเป็นการพยายามสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชาติตน เพื่อเรียกความเชื่อมั่นของประชาชน และการคงไว้ซึ่งอำนาจของรัฐบาล

อีกทั้ง ภายใต้อิทธิพลของสหรัฐฯ บทบาทระหว่างประเทศที่สำคัญของละเอียด คือ การได้เป็นตัวแทนรัฐบาลในการปฏิบัติตามข้อเสนอขององค์กรสากลภายใต้การช่วยเหลือดูแลของรัฐบาล

⁷⁰ ชานนท์ ยอดหงษ์, หลังบ้านคณะราษฎร : ความรัก ปฏิวัติ และการต่อสู้ของผู้หญิง, 241.

⁷¹ ญัฐพล ใจจริง, "การเมืองไทยสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา [พ.ศ.2491-2500]," 89.

⁷² จีรวีส ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, 55.

⁷³ จีรวีส ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, 83-85.

สหรัฐอเมริกา เช่น การที่ผู้อำนวยการสำนักงานสหพันธ์สมาคมสหประชาชาติแห่งโลก (WFUNA) เข้ามาเจรจากับเธอให้ก่อตั้งสมาคมสหประชาชาติแห่งประเทศไทย ทำให้คณะรัฐมนตรีมีมติให้เธอเป็นประธานดำเนินการก่อตั้งจนสำเร็จในปี 1953⁷⁴ โดยเน้นการเผยแพร่กิจกรรมของสหประชาชาติเป็นหลัก⁷⁵ ทำให้ไทยได้เข้าไปเป็นสมาชิกสหพันธ์สมาคมสหประชาชาติแห่งโลก⁷⁶ และในปี 1955 ไทยได้เป็นเจ้าภาพในการประชุมสหพันธ์สมาคมฯ และต่อมาในปี 1956 ละเอียดได้รับเลือกให้เป็นประธานสหพันธ์สมาคมสหประชาชาติแห่งโลก (World Federation of United Nations Associations: WFUNA) ที่กรุงเจนีวา ถึง 2 สมัยติดต่อกัน โดยเน้นการประสานงานและทำงานกับ UN ในการสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศ ในยุคนั้นจะเป็นเวทีที่พูดถึงการลดอาวุธและการใช้ Atomic การส่งเสริมให้ประชาชนในโลกได้ตระหนักถึงการแสดงความคิดเห็น (Public Opinion) การเป็นกระบอกเสียงและเป็นตัวแทนไทยในการพูดในเวทีระหว่างประเทศ และถือเป็นชาวไทยคนแรกที่ได้รับตำแหน่งนี้⁷⁷

และในการเดินทางเยือนต่างประเทศ ณ สหรัฐอเมริกา ละเอียดได้กล่าวปราศรัยผ่านทางวิทยุกระจายเสียง Voice of America โดยมีใจความถึงการเดินทางมาเป็นทูตสันถวไมตรีและการพูดถึงผลประโยชน์ที่ชาติไทยจะได้จากการเดินทางในครั้งนี้ โดยมีตอนหนึ่งกล่าวว่า *“เรารู้สึกว่าเราได้รับผลคุ้มค่าในการที่ท่านนายกรัฐมนตรีได้เดินทางมาในต่างประเทศครั้งนี้ เรารู้สึกภูมิใจสำหรับคนไทยและสำหรับชาติไทยเป็นอย่างยิ่ง”*⁷⁸

นำมาสู่ข้อสรุปถึงบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองในเวทีระหว่างประเทศ ในสมัยของละเอียดนั้น ความเป็นไทย ถูกผูกโยงร่วมกับค่านิยมตะวันตก ความทันสมัย ด้านวัฒนธรรม ครอบครัว ความเท่าเทียมทางเพศ การแต่งกาย โดยส่วนใหญ่เน้นการสร้างชาตินิยมผ่านรัฐและประชาชน ไม่มีการเน้นเรื่องสถาบันกษัตริย์ อย่างเช่นปรับเปลี่ยนการแต่งกายจากผู้หญิงนุ่งโจงกระเบน ผู้ชายถอดเสื้อ เป็นการแต่งกายแบบตะวันตก เช่น การใส่เสื้อ ใส่กระโปรง ใส่หมวก ใส่รองเท้า เลิกกินหมาก เพื่อความเป็นเอกภาพและสากลมากยิ่งขึ้น ด้านครอบครัวคือการเชิดชูการมีผัวเดียวเมียเดียว การสนับสนุนความเท่าเทียมระหว่างชาย - หญิง และปัจจัยด้านเขตแดน อย่างการรักษาเอกราช การโฆษณาในการอ้างถึงเรื่องการทวงคืนดินแดนที่เสียไปของไทยในเหตุการณ์ ร.ศ. 112 เป็นต้น ซึ่งบทบาทของละเอียดในการสรรค์สร้างและสนับสนุนนโยบายชาตินิยมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

⁷⁴ ชานันท์ ยอดหงษ์, หลังบ้านคณะราษฎร : ความรัก ปฏิวัติ และการต่อสู้ของผู้หญิง, 203.

⁷⁵ จีรวาส์ ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, 498.

⁷⁶ จีรวาส์ ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, 56.

⁷⁷ จีรวาส์ ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, 505.

⁷⁸ จีรวาส์ ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, 82.

ล้วนมีอิทธิพลทั้งต่อสังคม วิถีชีวิตของประชาชนและมีผลถึงความร่วมมือในระดับระหว่างประเทศด้วยเช่นกัน

3.4 บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของ ละเอียด พิบูลสงครามในการนำเสนอด้านสตรีนิยม

บทบาทด้านผู้หญิงของละเอียดเป็นจุดเปลี่ยนในการตีกรอบเพศสภาพของสังคมอยู่มาก เป็นยุคที่ให้ความสำคัญกับเพศหญิง รวมไปถึงสิทธิและความเท่าเทียมต่าง ๆ ที่เพศหญิงควรจะได้รับในสังคม แต่ยังคงมีความย้อนแย้งในตัวบทบาทของละเอียดเองที่ยังมีข้อจำกัดในการยึดถือและผูกติดกับกรอบเพศสภาพแบบเดิมที่สังคมวางไว้ ซึ่งสะท้อนแนวคิดสตรีนิยม ได้ดังนี้

ในยุคนี้เป็นครั้งแรกที่ผู้หญิงมีสิทธิทางการเมือง และสิทธิความเป็นพลเมืองเท่าเทียมกับผู้ชาย⁷⁹ สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดสตรีนิยมในคลื่นลูกที่หนึ่ง (First wave) ที่เริ่มจากการรณรงค์ของขบวนการในประเด็นสิทธิการเลือกตั้งในสหรัฐอเมริกา มีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิในการเลือกตั้งอย่างเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย⁸⁰ ซึ่งในสหรัฐฯ สตรีนิยมคลื่นลูกที่หนึ่งได้มีการจัดตั้งองค์กรสภาสตรีระหว่างชาติ (International Council of Woman)⁸¹ ซึ่งในยุคนี้ละเอียดได้มีบทบาทในการผลักดันสิทธิต่าง ๆ ของผู้หญิงให้เท่าเทียมกับผู้ชาย ทั้งการจัดตั้งสภาสตรีแห่งชาติเพื่อผลักดันบทบาทและสวัสดิภาพหญิงไทยในเวทีระหว่างประเทศเข้าร่วมกับสภาสตรีระหว่างชาติด้วย และบทบาทในการผลักดันสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การรับราชการ และการเป็นทหาร เริ่มจากการจัดตั้งโรงเรียนนายร้อยหญิง เพื่อให้ผู้หญิงสามารถเป็นทหารได้เช่นเดียวกับผู้ชาย และละเอียดเองก็ได้รับยศทหารเป็นพันโทหญิงแห่งกองทัพ⁸² อีกทั้งผู้หญิงไทยในสมัยนั้นยังได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญในทางบริหารและงานวิชาชีพด้วยเช่นกัน⁸³

แต่สิ่งที่แตกต่างกันคือ ผู้หญิงในสังคมไทยไม่ได้เป็นฝ่ายเรียกร้องเช่นในอเมริกา แต่กลับกลายเป็นรัฐเป็นผู้มอบสิทธิและความเท่าเทียมให้ ทำให้จุดนี้ได้ทำให้ละเอียดใช้ในการมีบทบาทสร้างความสำคัญและยกย่องรัฐ ดังที่ในปี 1955 รัฐบาลไทยได้ลงนามและให้สัตยาบันในการบังคับใช้ออนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางการเมืองของสตรี ซึ่งละเอียดได้กล่าวถึงการลงนามในครั้งนั้นว่าเป็น “ของขวัญอันล้ำค่าซึ่งรัฐบาลปัจจุบันนี้ได้หยิบยื่นมอบให้แก่เรา”⁸⁴ ซึ่งในจุดนี้เอง ถือเป็น

⁷⁹ ชานันท์ ยอดหงษ์, หลังบ้านคณะราษฎร : ความรัก ปฏิวัติ และการต่อสู้ของผู้หญิง, 167.

⁸⁰ ธเนศ ยุคันตวนิชชัย, "ผู้นำสตรีกับสตรีนิยม," วารสารนักบริหาร 2 (2561): 51.

⁸¹ อรุณี กาสยานนท์, วสันต์ ปวนปิ่นวงศ์, and ชนิดาภา ชลอมวงษ์, สตรีกับการพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช), 8.

⁸² จีรวาสส์ ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, 252.

⁸³ จีรวาสส์ ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, 482.

⁸⁴ ชานันท์ ยอดหงษ์, หลังบ้านคณะราษฎร : ความรัก ปฏิวัติ และการต่อสู้ของผู้หญิง, 167.

ข้อจำกัดในบทบาทของละเอียดต่อต้านสตรีนิยม เนื่องจากตัวละครเองที่ถูกปลุกฝังและเติบโตมากับระบอบปิตาธิปไตย จึงทำให้เห็นถึงความย้อนแย้งในตัวของละเอียด ทั้งการเน้นการพัฒนาด้านสตรีแต่ยังคงให้ความสำคัญกับชายเป็นใหญ่ และการมองถึงเรื่องบุญคุณที่รัฐมอบให้แก่ผู้หญิง และการมองว่ารัฐบาลเปรียบเสมือนพ่อ และประชาชนคือลูกที่ต่างต้องกตัญญูตอบแทนพ่อ⁸⁵ อย่างไรก็ตามละเอียดถือเป็นผู้มีคุณูปการต่อการยกระดับฐานะผู้หญิงให้มีความเท่าเทียมกับผู้ชายมากขึ้นกว่าในอดีต ไม่ว่าจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้หญิงตื่นตัวในสิทธิและการแสดงออกมากขึ้น รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการปรับปรุงกฎหมายต่าง ๆ เพื่อยกฐานะของสตรีให้ได้สิทธิเท่าเทียมกับชาย เช่นกฎหมายเรื่องครอบครัว การสมรส การหย่า ทรัพย์สินระหว่างสามี-ภรรยา และการเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น⁸⁶ การทำให้ผู้หญิงมีสิทธิในการรับราชการเท่าเทียมกับชาย และการก่อตั้งสภาสตรีแห่งชาติ เพื่อดำเนินงานด้านสวัสดิภาพของสตรีและการเพิ่มบทบาทของสตรีในสังคม และต่อ ยอดการพัฒนาบทบาทของสตรีต่อไปถึงในระดับระหว่างประเทศ⁸⁷

ในแนวคิดสตรีนิยมของคลื่นลูกที่สอง (Second wave) เป็นการเคลื่อนไหวถึงการตีกรอบเพศสภาพผ่านอุดมการณ์และวัฒนธรรมที่กำหนดโดยผู้ชาย ที่ตีกรอบเพศหญิงให้เป็นเพียงแม่และภรรยา กิจกรรมของผู้หญิงต่าง ๆ ต้องอยู่ในครัวเรือน⁸⁸ เป็นต้น ในคลื่นลูกที่สองนี้สะท้อนถึงการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ของผู้หญิง⁸⁹ การพัฒนาสตรีในไทยในสมัยของละเอียด ในการมีบทบาทก่อตั้งสมาคมวัฒนธรรมฝ่ายหญิง สโมสรวัฒนธรรมหญิง ในการนิยามความเป็นหญิงไทยของระบอบการปกครองใหม่ที่ นอกเหนือไปจากการเป็นแม่และภรรยา การทำให้ผู้หญิงออกมาทำงานนอกบ้าน การมีวิชาชีพ และงานสังคมสงเคราะห์ต่าง ๆ ที่ถือได้ว่าเป็นการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่อยู่ในกรอบเพศสภาพเดิมของสังคม การเปิดโอกาสให้สตรีเข้าถึงการศึกษา และความรู้ด้านต่าง ๆ มากขึ้น ทำให้ผู้หญิงมีบทบาทสาธารณะที่สัมพันธ์กับภาครัฐมากขึ้น⁹⁰ แต่ในอีกมุมหนึ่ง ละเอียดก็ได้ชื่นชมความเป็นแม่และความเป็นเพศหญิง มาใช้ในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ดังเช่น ในช่วงที่ละเอียดต้อนรับแขกของจอมพล ป. เมื่อถูกตั้งคำถามถึงเรื่องกิจการภายในรัฐบาล ละเอียดได้ใช้สถานะความเป็นหญิงในการปฏิเสธคำถามอย่างรักษาน้ำใจ อย่างเช่น “ฉันเป็นผู้หญิง ไม่ใคร่รู้เรื่องราวอะไร ฉันชอบใส่ใจแต่เรื่องความเปนใหญ่ของผู้หญิงๆ ด้วยกัน”⁹¹ อย่างไรก็ตาม ในด้านความเป็นแม่ของเพศหญิงยังคงเป็นสิ่ง

⁸⁵ ชานันท์ ยอดหงษ์, หลังบ้านคณะราษฎร : ความรัก ปฏิวัติ และการต่อสู้ของผู้หญิง, 167.

⁸⁶ จีรวาสส์ ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, 463.

⁸⁷ จีรวาสส์ ปันยารชุน, ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, 473.

⁸⁸ ธเนศ ยุคินตวนิชชัย, "ผู้นำสตรีกับสตรีนิยม," 52.

⁸⁹ อรุณี กาศยานนท์, วสันต์ ปวนปิ่นวงศ์, and ชนิดาภา ชลวงษ์, สตรีกับการพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก, 9.

⁹⁰ ชานันท์ ยอดหงษ์, หลังบ้านคณะราษฎร : ความรัก ปฏิวัติ และการต่อสู้ของผู้หญิง, 212.

⁹¹ ชานันท์ ยอดหงษ์, หลังบ้านคณะราษฎร : ความรัก ปฏิวัติ และการต่อสู้ของผู้หญิง, 126.

ที่ละเอียดและรัฐให้ความสำคัญ ทั้งต่อการสร้างชาติและอนาคตของชาติ ในการเพิ่มจำนวนประชากร ทำให้เห็นถึงมุมมองการกดขี่และมองว่าผู้หญิงเป็นหนึ่งในเครื่องมือการผลิตประชากรที่สำคัญ จึงทำให้รัฐให้ความสำคัญต่อเรื่องสุขอนามัย ความรู้ด้านสาธารณสุขแก่ผู้หญิง ซึ่งละเอียดก็ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่ดำเนินบทบาทด้านนี้ทั้งในองค์วัฒนธรรมหญิงต่าง ๆ รวมไปถึงการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ตามหนังสือพิมพ์และวรรณคดีสาร⁹² อย่างไรก็ตาม รัฐในการใช้ความเป็นแม่ ในการทำให้ผู้หญิงมีความรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ทั้งจากการจัดกิจกรรมวันแม่ การจัดงานสโมสรวัฒนธรรมหญิง การทำงานอาสา สังคมสงเคราะห์ต่าง ๆ จึงทำให้ความเป็นแม่ถูกนำมาใช้เป็นช่องทางในการที่ผู้หญิงจะมีส่วนร่วมในการปกครองในรูปแบบใหม่ (ภายหลังการเปลี่ยนแปลงจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์) ที่แม่ภายใต้สถาบันการเมืองต่าง ๆ ยังคงถูกผูกขาดโดยผู้ชาย ความเป็นแม่จึงกลายเป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่พึงมีต่อชาติ⁹³

อย่างไรก็ตาม ด้วยสภาพสังคมปิตาธิปไตยที่ใหญ่ขึ้น การมีบทบาทและอิทธิพลที่มากเกินไปเกินหน้าเกินตาใครหลาย ๆ คน ทำให้ละเอียดถูกตำหนิและวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก ถึงการมีบทบาททางการเมืองมากเกินไป ดังเช่น ละเอียดถูกคึกฤทธิ์ ปราโมชโจมตีด้วยการวิจารณ์ผ่านกวีเสียดสีและบทความในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ และการวาดภาพการ์ตูนล้อเลียนเสียดสีเย้ยหยันนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. และงานต่าง ๆ ที่ละเอียดทำ นอกจากนี้ ละเอียดได้ใช้ความกดดันทางเพศในการตอบโต้ทางการเมืองด้วยเช่นกัน ในช่วงนั้นสังคมยึดถือแนวคิดแบบปิตาธิปไตยอย่างเต็มรูปแบบ พร้อมกับความเชื่อที่ว่าผู้หญิงเข้ามามีตัวตนทางการเมืองการปกครองแล้วจะส่งผลเสีย เพราะผู้หญิงมีเหตุผลน้อยกว่าผู้ชาย รักสวยรักงาม ประชันกันแต่งกายจนนำไปสู่ความอิจฉาริษยา และสร้างความวุ่นวายมากกว่า เพราะไม่สามารถแยกเรื่องส่วนตัวกับหน้าที่สาธารณะได้⁹⁴

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁹² ชานันท์ ยอดหงษ์, "การเมืองเรื่องวันแม่ : วันแม่ที่เปลี่ยนไป กับความหมายของแม่ที่เปลี่ยนแปลง," (2562).

<https://thematter.co/thinkers/mother-day-in-politic/82627>.

⁹³ ยอดหงษ์, "การเมืองเรื่องวันแม่ : วันแม่ที่เปลี่ยนไป กับความหมายของแม่ที่เปลี่ยนแปลง."

⁹⁴ ชานันท์ ยอดหงษ์, หลังบ้านคณะราษฎร : ความรัก ปฏิวัติ และการต่อสู้ของผู้หญิง, 249.

บทที่ 4

บทบาททางการเมืองของ นราพร จันทร์โอชา ในเวทีระหว่างประเทศ

นราพร จันทร์โอชา คู่สมรสนายกรัฐมนตรีคนปัจจุบัน ที่อยู่ในตำแหน่งมากกว่า 7 ปี (2014 – 2021) นั้น เคยเป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษ ณ สถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอดีต นายกสมาคมครูผู้สอนภาษาอังกฤษแห่งประเทศไทย⁹⁵ และต่อมาดำรงตำแหน่งนายกสมาคมแม่บ้านทหารบก ระหว่างปี 2010 – 2014 และในปัจจุบัน นอกเหนือจากตำแหน่งคู่สมรสนายกรัฐมนตรีแล้ว นราพรยังเป็นหนึ่งในรองประธานกรรมการบริหาร มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการคณะกรรมการส่งเสริมกิจการ สถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนา และเป็นหนึ่งในคณะที่ปรึกษาสมาพันธ์ครูภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในยุโรป ในฐานะคู่สมรสนายกรัฐมนตรีการดำเนินงานของนราพรจะเน้นไปที่งานด้านการศึกษา พัฒนาสังคม และงานช่วยเหลือสังคมที่เน้นผู้สูงอายุและผู้พิการเป็นหลัก นอกเหนือจากทำภารกิจ/กิจกรรมคู่สมรสฯ ที่ทำเพื่อสังคมแล้ว ในฐานะคู่สมรสฯ บทบาทของนราพร ในการสนับสนุนดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลทั้งในระดับประเทศ และระหว่างประเทศ การมีส่วนร่วมขับเคลื่อนงานนโยบายของรัฐบาลตามที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายและมอบอำนาจหน้าที่ ซึ่งหนึ่งในนั้น มีการขับเคลื่อนนโยบายที่เรียกว่าเป็นการเสริมสร้างและมีลักษณะชาตินิยมและการทูตเชิงวัฒนธรรมอยู่ด้วย ดังจะกล่าวต่อไปนี้

4.1 บริบทระหว่างประเทศและภายในประเทศ

บริบทระหว่างประเทศช่วงเวลานี้ สหรัฐฯ ไม่ใช่มหาอำนาจเพียงหนึ่งเดียวอีกต่อไป เป็นช่วงที่มีมหาอำนาจในด้านต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ที่เกิดจากการรวมกลุ่มและมหาอำนาจเดิมที่ยังคงรักษาอำนาจตน ไม่ว่าจะเป็น จีน รัสเซีย เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น เป็นต้น ด้วยประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ และประเทศตะวันตกที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยส่งสัญญาณถึงความไม่เห็นด้วยและประณามการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนของรัฐบาล รวมไปถึงการลดระดับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐลง ทำให้รัฐบาล คสช. ปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศที่เข้าหาประเทศจีนหรือรัสเซียมากขึ้น ดังจะเห็นจากการเดินทางไปเยือนรัสเซียของนายกรัฐมนตรีและภริยา เมื่อวันที่ 17 – 21 พฤษภาคม 2016 ซึ่งเป็นการเยือนรัสเซียครั้งแรกในรอบ 11 ปี การเดินทางเยือนจีนที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งการประชุมสุดยอดผู้นำกลุ่ม BRICS Summit เมื่อปี 2017 และในช่วงการประชุมผู้นำ G20 เมื่อปี 2016 และการไปประชุม

⁹⁵วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย, "สุภาพสตรีหมายเลขหนึ่ง" รศ.นราพร จันทร์โอชา."

<https://www.posttoday.com/politic/report/314379>.

2nd BRF เมื่อ เดือนเมษายน 2019 อีกทั้งนายกรัฐมนตรีจีนก็เคยเดินทางมาเยือนไทยในเดือนพฤศจิกายน 2019 ที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ไทย – จีนที่มีความแน่นแฟ้นมากขึ้น⁹⁶

ในการสร้างความสัมพันธ์กับมหาอำนาจนั้น นราพร มีส่วนในการสนับสนุนการสร้าง ความสัมพันธ์กับมหาอำนาจผ่านการใช้กิจกรรมคู่สมรสฯ ที่จัดขึ้นเป็นพื้นที่ในการสร้างความสัมพันธ์ ในระดับคู่สมรสผู้นำด้วยกัน ถือเป็นการใช้ความเป็นพิเศษในการเข้าหากันเพื่อสร้างความสนิทและ คั่นเคยกันได้ง่ายกว่า โดยมีกิจกรรมคู่สมรสฯ เป็นกลไกที่เอื้อให้นานาประเทศมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ดังเช่น การประชุมสุดยอดผู้นำกลุ่ม BRICS ที่นราพรได้เดินทางไปเข้าร่วมกิจกรรมคู่สมรสผู้นำประเทศ ทำให้นราพรได้มีโอกาสพบปะและสนทนากับมาตามเฟิง ลีหยวน (Madame Peng Liyuan) คู่สมรส ประธานาธิบดีจีน ถึงการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ผ่านความร่วมมือต่าง ๆ เช่น การสร้างความร่วมมือในด้านการศึกษา ด้านดนตรีระหว่างสถาบันกัลยาณีวัฒนาและ Nanjing University of the Arts หรือการที่สมาคมมิตรภาพวิเทศสัมพันธ์แห่งประเทศไทย เป็นองค์กรภาค ประชาชน ดูแลรับผิดชอบกิจการด้านต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีน⁹⁷ ได้เชิญนราพร เดินทางเยือนจีน ช่วงเดือนเมษายน 2017 เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความร่วมมือด้านการศึกษาและ เทคโนโลยีระหว่างไทย-จีน ซึ่งในการเดินทางครั้งนั้นนราพรได้พบกับรัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงศึกษาธิการของจีน และผู้บริหารที่มหาวิทยาลัยผลิตครูปักกิ่ง และมหาวิทยาลัย ภาษาต่างประเทศปักกิ่ง นอกจากนั้นมาตามเฟิง ลีหยวน ยังเป็นเจ้าของภัตตาคารอาหารค่ำเป็นการ ส่วนตัว⁹⁸ เมื่อภาพเหล่านี้ฉายไปยังระดับโลก จะแสดงให้เห็นถึงการสร้างร่วมมือระหว่างไทยและจีน เป็นการแสดงจุดยืนของไทยในการสร้างพันธมิตรกับมหาอำนาจในช่วงที่ไทยปกครองด้วยระบอบ เผด็จการทหาร และถูกชาติตะวันตกลดความสัมพันธ์ลง ซึ่งไทยเองได้เริ่มดำเนินนโยบายทางการทูตที่ เข้าหาชาติตะวันตกออกเช่น จีนและรัสเซียมากกว่าที่จะเข้าหาทางตะวันตก ซึ่งแตกต่างจากที่ผ่านมา นับตั้งแต่สมัยสงครามเย็น ที่ไทยมักจะเน้นเลือกข้างฝั่ง สหรัฐฯ มากกว่าเนื่องจากกลัวภัยคอมมิวนิสต์ แต่ในปัจจุบันที่บริบทโลกเปลี่ยน คอมมิวนิสต์ไม่ใช่ภัยคุกคามอีกต่อไป แต่เป็นปัจจัยอื่น ๆ ที่แต่ละรัฐ เลือกที่จะมองว่าอะไรคือภัยคุกคามใหญ่สำหรับรัฐของตน

⁹⁶ สุรชาติ บำรุงสุข, "ยุทธการไล่ฝรั่ง! การทูตไทยยุครัฐประหาร," (27 พฤษภาคม – 2 มิถุนายน 2559).

https://www.matichonweekly.com/column/article_3354.

⁹⁷ สมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย-จีน, สมาคมลงนามความร่วมมือกับสมาคมมิตรภาพวิเทศสัมพันธ์แห่งประเทศไทย, 2555, <https://www.thaizhong.org/zh/news/association/2012-10-22-05-11-18.html>.

⁹⁸ "ภริยานายกฯ พร้อมคณะเดินทางเยือนจีนดูงานด้านการศึกษา," ผู้จัดการ [ออนไลน์], 2560, <https://mgronline.com/uptodate/detail/9600000042973>

4.2 การใช้การทูตเชิงวัฒนธรรม

ด้วยบทบาทของคู่สมรสฯ ในการส่งเสริมด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น มักใช้กิจกรรม/ภารกิจคู่สมรสฯ ในการสร้างและสานสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสผู้นำเพื่อให้เกิดความร่วมมือด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากด้านหลัก ๆ ที่เกิดจากหารือระหว่างผู้นำ โดยการเชื่อมความสัมพันธ์ผ่านการทูตเชิงวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือหลักในการทำให้ชาติต่าง ๆ มีปฏิสัมพันธ์กันได้อย่างราบรื่น และเป็นเครื่องมือในการนำเสนอภาพลักษณ์ที่รัฐต้องการสื่อถึงนานาชาติด้วยเช่นเดียวกัน โดยการใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมของนราพรนั้น เป็นการใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมเพื่อเป็นเครื่องมือทางการทูตในการสร้างการยอมรับจากนานาชาติ ผ่านการนำเสนอโดยใช้วัฒนธรรมของชนชั้นนำมาเป็นเครื่องมือในการนำเสนอถึงความชอบธรรมของรัฐบาลที่มาจากจารีตประเพณีแต่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันฯ จึงทำให้ นราพร ในฐานะคู่สมรสสายกรัฐมนตรี ดำเนินบทบาทในการสร้างและสนับสนุนการยอมรับจากนานาชาติผ่านการทูตเชิงวัฒนธรรม

โดยตัวอย่างของการใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมในเวทีระหว่างประเทศ ที่ใช้ในการส่งเสริมการสร้างควมไว้วางใจ ความประทับใจ และเป็นการสื่อถึงนโยบายทางการเมืองในด้านความร่วมมือ ดังจะเห็นได้จากการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ในแต่ละปีที่จะมีการเวียนกันเป็นเจ้าภาพของประเทศสมาชิก ในกิจกรรมคู่สมรสผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนสามารถสะท้อนการใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเวทีอาเซียนมีการจัดการประชุมทุกปี ปีละ 2 ครั้ง ทำให้เป็นพื้นที่ในการสร้างความผูกพัน สนับสนุนและสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคู่สมรสผู้นำประเทศสมาชิก อีกทั้งแต่ละประเทศจะใช้โอกาสนี้ในการนำเสนอความเป็นชาติของตน และการนำเสนอภาพลักษณ์อันดีของประเทศ รวมไปถึงการสื่อถึงนโยบายที่ส่งผลในทางระหว่างประเทศด้วยเช่นเดียวกัน ดังเช่น การประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 27 เมื่อปี 2015 มาเลเซียในฐานะเจ้าภาพได้จัดกิจกรรมคู่สมรสผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนที่แสดงถึง Cultural Diplomacy ในงาน ASEAN Food Fiesta โดยมีหัวข้อหลักของงานคือ “Rice that Binds Us” เป็นงานนิทรรศการเกี่ยวกับข้าว เช่น การสาธิตประกอบอาหาร จัดแสดงเกี่ยวกับข้าวชนิดต่าง ๆ ที่นิยมในภูมิภาค ซึ่งแสดงถึงความเชื่อมโยงกันของประเทศในภูมิภาคอาเซียนที่ผูกพันและมีข้าวเป็นอาหารหลักในภูมิภาคแถบนี้ และเป็นการมีวัฒนธรรมร่วมกันในภูมิภาค เป็นการผูกโยงวัฒนธรรมที่มีร่วมกันหรือคล้ายกันมาเป็นสื่อในการนำเสนอถึงความร่วมมือและเป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกันในหมู่คู่สมรสผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียน เป็นต้น ซึ่งเป็นผลมาจากการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งก่อนหน้า (ครั้งที่ 26) ได้มีการริเริ่มการจัดทำวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community Post-2015 Vision) โดยในกรอบด้านสังคมและวัฒนธรรม ในที่ประชุมดังกล่าว ประเด็นหนึ่งที่ได้รับการผลักดันในที่ประชุมคือเรื่อง การรักษาความเป็นหนึ่ง

เดียวกันและบทบาทของอาเซียนในภูมิภาค⁹⁹ จึงทำให้ในการประชุมครั้งถัดมาหัวข้อในการจัดกิจกรรมคู่สมรสฯ จึงจัดไปในทิศทางส่งเสริมการดำเนินการของอาเซียนในการมีวัฒนธรรมร่วมกันเพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันตามแบบ ASEAN Community Post-2015 Vision เป็นต้น

ในส่วนของนราพรในการสร้างความสัมพันธ์ผ่านการทูตเชิงวัฒนธรรม ที่ใช้เป็นหลัก คือ การนำเสนอการทูตเชิงวัฒนธรรมผ่านพิพิธภัณฑ์ สถานที่สำคัญของประเทศ เป็นตัวบอกเล่าเรื่องราวของประเทศ อีกทั้งพิพิธภัณฑ์ยังเป็นเครื่องมือในการแสดงถึงความเป็นชาตินิยม ความยิ่งใหญ่ของประเทศ¹⁰⁰ (ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับลักษณะของพิพิธภัณฑ์) พิพิธภัณฑ์ถือเป็นสถานที่ที่คู่สมรสผู้นำน่ามักเลือกใช้ในการนำเสนอความเป็นประเทศนั้น ๆ และการแสดงถึงความสำคัญของประเทศตนเพื่อเพิ่มพื้นที่ในการสร้างความร่วมมือ ดังเช่น กรณีของต่างประเทศ ในการประชุมผู้นำเขตเศรษฐกิจเอเปค ครั้งที่ 22 ณ กรุงปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อปี 2014 ซึ่งในงานนี้ ทางจีนได้เชิญคู่สมรสผู้นำประเทศ เข้าร่วมกิจกรรมคู่สมรสฯ โดยได้มีการจัดพาไป เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หลวงกรุงปักกิ่ง เยี่ยมชมพระราชวังฤดูร้อน และเดินทางไปวัดหลงกวง¹⁰¹ จะเห็นได้ว่า จีนได้เลือกใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมในการจัดกิจกรรมคู่สมรสฯ เพื่อแสดงถึงนัยยะในความยิ่งใหญ่ของจีน การสร้างความประทับใจผ่านการพาไปสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นการโน้มน้าวและดึงดูดให้ต่างชาติเห็นถึงความยิ่งใหญ่และความมั่นคงของจีนเพื่อสร้างความร่วมมือร่วมกัน

การเลือกใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมของนราพรในการพาคู่สมรสผู้นำต่างประเทศเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หรือสถานที่สำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชนชั้นนำ สถาบันพระมหากษัตริย์ นั้น ก็เป็นการแสดงถึงการสื่อนัยยะทางการเมืองในความต้องการให้ต่างชาติยอมรับและเข้าใจในรัฐบาล ผ่านการพาเยี่ยมชมสถานที่สำคัญที่ถูกผูกโยงไว้กับชนชั้นนำ และช่วงเวลาที่สำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับสถาบันฯ เช่น การพาไปชมนิทรรศการ ณ หอศิลป์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ การพาไปพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร หรือนิทรรศรัตนโกสินทร์ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าใน พิพิธภัณฑ์ที่นราพรได้พาคูสมรสสำคัญ/คู่สมรสผู้นำต่างประเทศไปเยี่ยมชมนั้น มักจะเป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงสิ่งของต่าง ๆ ที่เป็นของชนชั้นปกครองทั้งในอดีตและปัจจุบัน รวมไปถึงการจัดแสดงโครงการต่าง ๆ ที่สถาบันเป็นผู้สนับสนุนหรือดำเนินการเป็นหลัก เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทของนราพรที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลในการทำหน้าที่สนับสนุน เทิดทูนและเผยแพร่องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์

⁹⁹ "วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียนภายหลังปี 2558," กรมประชาสัมพันธ์ [ออนไลน์], 2015, http://www.asean thai.net/ewt_news.php?nid=2355&filename=index.

¹⁰⁰ ธงชัย วินิจจะกุล, คนไทย/คนอื่น : ว่าด้วยคนอื่นของความเป็นไทย, 65.

¹⁰¹ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ที่ นร(สปร.) 613/2557 เรื่องกำหนดการคู่สมรสในการประชุมผู้นำเขตเศรษฐกิจเอเปค ครั้งที่ 22 กรุงปักกิ่ง, (2557).

จึงทำให้เห็นได้ว่า ในการใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมของนราพร ในฐานะการเป็นคู่สมรส นายกรัฐมนตรีนั้น เป็นการใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการนำเสนอและขับเคลื่อนความเป็นชาตินิยมในรูปแบบกษัตริย์นิยม เพื่อเป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐบาลและการสร้างการยอมรับจากเวทีระหว่างประเทศ ผ่านการใช้วัฒนธรรมเข้ามาเป็นเครื่องมือในการสร้างความประทับใจ ลดความตึงเครียดทางการเมืองระหว่างประเทศ และใช้ในการสื่อถึงนโยบายทางการเมืองที่ไม่ดูแข็งกร้าว และมีความชอบธรรมไม่มากนักในเวทีระหว่างประเทศ

4.3 การใช้อุดมการณ์ชาตินิยมในงานกิจกรรมระหว่างประเทศ

ในขณะที่ละเอียดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนอุดมการณ์ชาตินิยมโดยรัฐนิยม กล่าวคือการใส่ความเป็นชาติไทยผ่านรัฐ ผู้นำ และประชาชน เพื่อให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในสังคม และเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้นานาชาติในเวทีระหว่างประเทศ นั้น ในทางกลับกัน กรณีของนราพร เป็นการนำเสนอความเป็นชาตินิยมแบบกษัตริย์นิยม ดังที่ ธงชัยวินิจจะกุลได้กล่าวถึงการนิยามชาตินิยมในรูปแบบนิยมราชา คือการฟื้นฟูบทบาทและการให้ความสำคัญแก่สถาบันฯ นำมาซึ่งการนิยามสถาบันในเชิงเป็นสัญลักษณ์ของชาติ¹⁰² ซึ่งนราพรได้ใช้ความเป็นชาตินิยมในลักษณะนี้ เพื่อสร้างความชอบธรรม ความน่าเชื่อถือและความมั่นคงให้แก่รัฐบาลในเวทีระหว่างประเทศ ผ่านการนำเสนอถึงการเป็นรัฐบาลที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติ เพื่อเพิ่มความชอบธรรมให้แก่รัฐบาลที่มาจากการรัฐประหาร ทำให้บทบาทหลักของนราพรคือการสร้างความเข้าใจให้นานาชาติถึงจุดยืนทางการเมืองของรัฐบาลในการดำเนินกิจการภายในประเทศ ซึ่งในหลายครั้งรัฐบาลถูกนานาชาติกังขาถึงการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน ผ่านการใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมในการปราบปรามประชาชน¹⁰³ ซึ่ง นราพร ในฐานะคู่สมรส นายกรัฐมนตรีจำเป็นต้องใช้พื้นที่ของคู่สมรสในการสร้างความน่าเชื่อถือให้รัฐบาล รวมไปถึงการสร้าง ความชอบธรรมให้รัฐบาล ผ่านการนำเสนอภาพลักษณ์รัฐบาลที่เทิดทูนในสถาบันฯ โดยในปี 2016 ภายหลังจากขึ้นมามีอำนาจของ คสช. นราพรและคณะคู่สมรสคณะรัฐมนตรีได้พาตัวแทนผู้นำต่างประเทศอย่างคณะคู่สมรสทูตานุทูต ทำกิจกรรมและเยี่ยมชมหมู่บ้านที่ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้จะเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีในฐานะคู่สมรสผู้นำกับบรรดาคู่สมรสตัวแทนผู้นำต่างประเทศแล้วนั้น การพาคณะคู่สมรสทูตานุทูตเดินทางไปเยี่ยมชมโครงการตัวอย่างที่มาจาก

¹⁰² ธงชัย วินิจจะกุล, โฉมหน้าราชาชาตินิยม : ว่าด้วยประวัติศาสตร์ไทย, 14.

¹⁰³ "6 ปีรัฐประหาร : เปิดสถิติคดีการเมือง-ละเมิดสิทธิภายใต้ "ระบอบ คสช." จากยุคอำนาจนิยม ถึง อำนาจกลายรูป,"

BBC news ไทย, 22 พฤษภาคม 2563 2563, <https://www.bbc.com/thai/thailand-52755912>.

หลักแนวคิดของรัชกาลที่ 9 นั้นเป็นการทำความเข้าใจและสื่อนัยยะทางการเมืองกับคณะตัวแทนผู้นำต่างชาติถึงวิธีการดำเนินการของรัฐ ผ่านการพาไปเยี่ยมชมสถานที่และการอธิบายถึงคุณค่าและค่านิยมที่รัฐยึดถือ คือการเทิดทูนและพิทักษ์สถาบันฯ

ดังที่กล่าวในตอนต้นถึงการใช้อุดมการณ์ชาตินิยมในรูปแบบกษัตริย์นิยมในรัฐบาลประยุทธ์ เพื่อสร้างความชอบธรรมในเวทีระหว่างประเทศนั้น นราพรในฐานะคู่สมรสได้ขับเคลื่อนการสร้าง ความชอบธรรมและความน่าเชื่อถือของรัฐบาลผ่านกิจกรรมคู่สมรสฯ ระหว่างประเทศ และการจัด กิจกรรมให้แก่คณะคู่สมรสทูตานุทูต ในการชิมชั้บและสร้างความเข้าใจให้แก่คณะตัวแทนประเทศต่าง ๆ นี้ ได้เข้าใจถึงความ เป็นไทย และสิ่งที่ไทย (รัฐบาลไทย) ให้คุณค่าและความสำคัญในประเทศ เพื่อ สร้างความเข้าใจต่อประเทศต่าง ๆ ถึงสถานะไทยในปัจจุบัน และเมื่อมีผู้นำต่างประเทศพร้อมคู่สมรส เดินทางเยือนประเทศไทยนั้น ถือเป็นโอกาสที่สำคัญในการสร้างความเข้าใจ และความพยายามในการ นำเสนอภาพของรัฐบาลที่มีความชอบธรรมในความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังเช่น การ พาคู่สมรสผู้นำประเทศต่าง ๆ ที่เดินทางเยือนไทยอย่างเป็นทางการในช่วงปี 2015 – 2017 เยี่ยมชม นิทรรศการงานศิลป์แผ่นดิน ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต ซึ่งงานนิทรรศการดังกล่าวนี้ เป็นนิทรรศการของสถาบันสิริกิติ์ จัดแสดงผลงานศิลปะหัตถกรรมของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ใน สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยคัดเลือกงานที่มีความ งดงามทรงคุณค่าจนถือเป็นศิลปวัตถุของแผ่นดินจากฝีมือของนักเรียนในโรงฝึกศิลปาชีพ สอนจิตรลดา เช่น พระที่นั่งพุทไธสวนถมทอง, พระที่นั่งพุทไธสวนคร่ำทอง, เรือพระที่นั่งจำลองศรีสุพรรณหงส์, บุชบก ห้ายอดไม้แกะสลัก, ฉากผ้าปักป่าหิมพานต์, ฉากไม้แกะสลักตำนานเพชรรัตน์ เป็นต้น เป็นกิจกรรมคู่ สมรสหลักในช่วงปีดังกล่าว เป็นการแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของสถาบันไทยและทำให้เห็นถึง เป้าประสงค์ของรัฐบาลในการให้ความสำคัญและเทิดทูนในสถาบัน ผ่านการพาเยี่ยมชมสถานที่สำคัญ ที่อยู่ภายในพระที่นั่งฯ ที่มีความสำคัญมากแห่งหนึ่งของไทย

สิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดจากบทบาทของนราพรในการนำเสนอความเป็นไทย และอัตลักษณ์ของ ไทยนั้น เป็นการนำเสนอผ่านภาพของชนชั้นสูงและชนชั้นนำเป็นหลัก ความเป็นไทยที่ถูกยึดโยงไว้กับ สถาบันพระมหากษัตริย์ โดยจะสังเกตได้ว่าไม่มีการขับเน้นชุมชนนิยม หรือท้องถิ่นนิยม ไม่มีการเน้น ในการนำเสนอถึงวัฒนธรรมของชนชั้นล่าง ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือแม้แต่ประชาชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ สะท้อนถึงการปลูกฝังแนวคิดความเป็นไทยในแบบกษัตริย์นิยมที่นักวิชาการสายรอยัลลิสต์ที่ถ่ายทอด ข้างหน้าฝังอยู่ในวิถีคิดของคนในสังคม เน้นการนำเสนอผลงานของสถาบันฯ ศิลปะของชนชั้นสูง จึงทำ ให้ไม่เห็นถึงการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือท้องถิ่นนิยม เพราะในการนำเสนอสิ่งเหล่านี้จะเน้นไป ที่ภาพของความหลากหลาย ความไม่เสมอภาค และทำให้ภาพของความเป็นชาติไทยขาดความ

มันคง¹⁰⁴ ซึ่งอาจมองได้ว่า ในมุมมองของนราพรนั้นการนำเสนอภาพความเป็นไทยที่ยึดโยงกับสถาบันฯ นอกจากจะสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐบาลแล้ว ยังเป็นการฉายซ้ำความเป็นไทยในรูปแบบของชนชั้นนำ เพื่อคงความเป็นเอกภาพและการผูกขาดการนิยามความเป็นไทย อีกทั้งในการนำเสนอศิลปะชนชั้นสูงเหล่านี้ เป็นการนำเสนอแต่เพียงมิติเดียว ที่ไม่ได้นำเสนอตามแบบสากล และรัฐบาลยังขาดการนำเสนอและการผลักดันศิลปไทยที่ได้รับการยอมรับจากในระดับต่างประเทศ และมีจุดยืนด้านประชาธิปไตย เช่น อภิชาติพงศ์ วีระเศรษฐกุล ผู้กำกับแถวหน้าที่สร้างประวัติศาสตร์ด้วยการเป็นชาวไทยคนแรกที่ได้รางวัลจากเทศกาลภาพยนตร์เมืองคานส์ถึง 3 ครั้ง¹⁰⁵ แต่รัฐบาลเองก็ไม่ได้ให้การสนับสนุนเท่าที่ควรจะเป็น เนื่องจากในสายตาของรัฐมองว่าเป็น ‘คนอื่น’ ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว การสนับสนุนผลงาน ศิลปะท้องถิ่น หรือการสนับสนุนผลงานในระดับประชาชน อาจเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ดีทางหนึ่ง รวมไปถึงเป็นการเปิดโอกาสให้รัฐ สามารถมีที่ยืนบนเวทีระหว่างประเทศได้อย่างสง่างามมากกว่าที่เป็นอยู่

นอกจากการทำหน้าที่ในฐานะคู่สมรสนายกรัฐมนตรีในการนำเสนอชาตินิยมผ่านการเป็นเจ้าภาพต้อนรับแขกต่างประเทศแล้วนั้น การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นกษัตริย์นิยมผ่านการใช้กระเป๋าหรือเสื้อผ้าออกงานที่มีความเกี่ยวข้องกับร้านค้าในเครือของสถาบันฯ มาเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงจุดยืนทางการเมืองที่รัฐต้องการสื่อให้ต่างชาติเชื่อมั่นและเชื่อถือในรัฐบาล ผ่านการแสดงความรักภักดีต่อผู้ปกครองรัฐ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการมีความชอบธรรมในการบริหารรัฐซึ่งนราพรเอง ถือเป็นฝ่ายสนับสนุนที่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ เพื่อแสดงในเชิงสัญลักษณ์ เช่น การใช้กระเป๋าถือที่มีลวดลายแสดงความเป็นไทย แต่ทำให้สื่อนำไปตีเป็นประเด็นต่อไปถึงกระเป๋าลักษณะเหมือนแบรนด์เนม ราคาหลักล้าน¹⁰⁶ แต่ในความเป็นจริงคือกระเป๋าแบรนด์ที่ชื่อ Jo's Bag ซึ่งเจ้าของแบรนด์เป็นผู้คลุกคลีกับผ้าไหมไทย เคยทำงานภัณฑารักษ์ให้กับพิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ¹⁰⁷ แต่ด้วยประเด็นดังกล่าว ทำให้นราพรถูกข้อครหาถึงการที่รัฐบาลตั้งข้อกล่าวหา ชาญวิทย์ เกษตรศิริ คดีผิด พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ จากกรณีแชร์ข้อความที่มีเนื้อหา

¹⁰⁴ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, "“ความเป็นไทย” กับชนบท," กรุงเทพฯธุรกิจ (2559),

<https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/638176>.

¹⁰⁵ The standard <https://thestandard.co/apichatpong-weerasethakul-portfolio/> ทัชชารัณย์ ฉัตรเลิศมงคล, "ย้อนรอย 12 ผลงานภาพยนตร์ฝีมือกำกับของ เจ้ย อภิชาติพงศ์," (2564). <https://thestandard.co/apichatpong-weerasethakul-portfolio/>.

¹⁰⁶ "ใจแป๊ะ ไม่ใช่ แอร์เมส! 9 รุ่น 'กระเป๋า' ภริยานายกฯ ดู ราคาหลักพัน," ไทยรัฐ [ออนไลน์], 2018,

<https://www.thairath.co.th/lifestyle/woman/1178943>

¹⁰⁷ "Jo's Bag กระเป๋าแบรนด์ไทยขวัญใจสตรีสูงศักดิ์ในราคาหลักพัน," Vogue Thailand [ออนไลน์], 2019,

<https://www.vogue.co.th/fashion/article/josbag>

วิพากษ์วิจารณ์กระเป๋าทองของ นราพรซึ่งเข้าข่ายบิดเบือนผ่านเฟซบุ๊กส่วนตัว ที่มีผู้ติดตามกว่า 3.1 หมื่นคน¹⁰⁸ ที่สะท้อนถึงการทำหน้าที่ของรัฐในการปิดกั้นสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หรือวิพากษ์วิจารณ์ รวมไปถึงเป็นการสะท้อนว่ารัฐเลือกที่จะนิยาม ‘คนอื่น’ คือผู้ที่เห็นต่างจากรัฐ ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดความชอบธรรมในเวทีระหว่างประเทศ จึงทำให้การแสดงออกถึงชาตินิยมในยุคสมัยนี้จึงเป็นการเน้นไปที่สิ่งที่รัฐนิยามว่านี่คือเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของไทยนั่นก็คือ สถาบันพระมหากษัตริย์มากกว่าการที่จะเน้นความเป็นไทยในระดับกลางที่เข้าถึงประชาชน และนำเสนอท้องถิ่นนิยม

นอกจากการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ผ่านการแต่งกายแล้ว นราพรใช้พื้นที่ในการเข้าร่วมงานระหว่างประเทศ ในการแสดงภาพลักษณ์ของรัฐบาลในการเทิดทูนสถาบันกษัตริย์ เพื่อสะท้อนถึงคุณค่าที่รัฐให้ความสำคัญและต้องการนำเสนอในเวทีระหว่างประเทศ เพื่อสร้างพื้นที่การยอมรับให้แก่ไทยต่อสายตานานาชาติ เช่น ในการเป็นประธานเปิดงานสตรีสากลของ สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ ปี 2016 และได้กล่าวปาฐกถา โดยมีความตอนหนึ่งว่า

“องค์กรยูเอ็น วิแมน ของสหประชาชาติได้กำหนดหัวข้อของวันสตรีสากลในปีนี้อย่าง Planet 50 -50 by 2030 : Step It Up for Gender Equality ซึ่งองค์กรยูเอ็น วิแมน มองว่าสตรีที่ได้รับโอกาสและสิทธิต่างๆ อย่างเท่าเทียม จะเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามวาระการพัฒนาอย่างยั่งยืน ค.ศ.2030 ของสหประชาชาติ ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประเทศไทยอยู่ในระหว่างการกำหนดทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 สำหรับปี 2560-2564 ซึ่งให้ความสำคัญกับการให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เน้นการมีส่วนร่วม ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมเสมอภาค ซึ่งจะทำให้สังคมตระหนักรับสตรี ในบริบทต่างๆ เพื่อต้องการให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมมากยิ่งขึ้น”¹⁰⁹

¹⁰⁸ "ฟัง ศิษย์-มิตร พุดถึง ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ก่อนรายงานตัวคดีกระเป๋าทองนายกฯ," *BBC news* ไทย 2561, <https://www.bbc.com/thai/thailand-42868770>.

¹⁰⁹ "รศ.นราพร ภริยาบิ๊กตู่ เปิดงานสตรีสากล เน้นความเสมอภาค ไม่ใช่แค่เรื่องสตรีแต่ต้องทุกเพศทุกวัย," มติชน [ออนไลน์], 2559, https://www.matichon.co.th/lifestyle/news_63113.

จากการกล่าวของนราพรข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ประเทศไทยในมุมมองหนึ่งต้องการที่จะทัดเทียมกับนานาชาติ โดยมีการตั้งสถาบันพระมหากษัตริย์เข้ามาเชื่อมโยงกับบริบทระหว่างประเทศ อย่าง หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและเป็นการให้ความชอบธรรมให้แก่สถาบันฯ ซึ่งแตกต่างจากในสมัยของละเอียดตรงที่ละเอียดพยายามแสดงศักยภาพให้ทัดเทียมนานาชาติโดยปราศจากการตั้งเอาสถาบันฯ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยบริบทสงครามเย็น การพูดถึงประเด็นระหว่างประเทศ การแสดงออกว่าข้างฝ่ายมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ เช่น การทำตามนโยบายของรัฐบาลในการจัดตั้งสมาคมสหประชาชาติแห่งประเทศไทยเพื่อสนับสนุนกิจการที่เกี่ยวข้องกับสหประชาชาติ อย่าง เรื่องสิทธิสตรี เป็นต้น

ในอีกด้านหนึ่งการนำเสนอหลักปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการนำเสนอถึงแนวคิดที่ได้พื้นฐานมาจากการใช้ชีวิตของประชาชนในแบบเกษตรกรรมเป็นหลัก เพื่อการดำรงชีพให้พอกินและดำรงชีพอยู่ได้และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ¹¹⁰ จึงเป็นจุดที่ทำให้รัฐสามารถนำมาเชื่อมกับประเด็นระหว่างประเทศในเรื่องของการพัฒนาอย่างยั่งยืน และใช้ในการสร้างความร่วมมือในระดับระหว่างประเทศ ดังเช่น ในการประชุม G77 ที่ไทยเป็นประธานกลุ่มในปี 2016 นั้น เป็นจุดเริ่มต้นที่รัฐบาลได้นำเสนอหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเชื่อมโยงกับการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ¹¹¹ แต่ในขณะเดียวกันก็แสดงถึงความย้อนแย้งของรัฐในการนำเสนอความเป็นไทยที่นอกจากการนำเสนอการพัฒนาอย่างยั่งยืนในแบบเกษตรกรรม วิถีชีวิตชุมชนในการสร้างการยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ แต่ในการแสดงภาพลักษณ์ความเป็นไทยกลับใช้สถานที่ที่แสดงออกถึงชนชั้นนำ ศิลปะของชนชั้นสูง และสินค้าราคาแพงในการนำเสนอภาพลักษณ์ไทยในเวทีระหว่างประเทศ

4.4 บทบาทของ นราพร จันทรโอชา ในมุมมองด้านสตรีนิยม

ในมุมมองด้านสตรีนิยมต่อบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของนราพรนั้น จะเห็นได้ถึงการถอยกลับไปสู่การผลิตซ้ำความเป็นหญิงในระบบอุปถัมภ์โดย กล่าวคือ การมองว่าผู้หญิงเป็นข้างเท้าหลัง มีหน้าที่ดูแลครอบครัว ไม่ควรก้าวล่วงงานทางราชการของคู่สมรส ซึ่งหากเทียบกับกรณีของละเอียดแล้วจะพบว่า ในมุมมองของนราพรสะท้อนถึงความล้าหลังกว่าในยุคสมัยของละเอียด ในเรื่องของการผลักดันสิทธิและความเท่าเทียมระหว่างชาย - หญิง การมีส่วนในการผลักดันประเด็นเรื่องการ

¹¹⁰ มูลนิธิชัยพัฒนา, "จุดเริ่มต้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง." https://www.chaipat.or.th/site_content/item/3579-2010-10-08-05-24-39.html.

¹¹¹ "ปีกู่เปิดประชุม G77 หนุนประเทศสมาชิกยึดเศรษฐกิจพอเพียง," โปสทูเดย์, 2559, <https://www.posttoday.com/politic/news/418719>.

พัฒนาบทบาทของผู้หญิงต่าง ๆ ในสังคม ที่ในสมัยของละเอียดจะพบว่าในหลาย ๆ เรื่องผู้หญิงมีบทบาทนำในสังคมและประหนึ่งเป็นช้างเท้าหน้าในหลาย ๆ เรื่อง รวมไปถึงการมีบทบาทในฐานะคู่สมรส นายกรัฐมนตรีของนราพรเอง ที่มักจะเน้นการเป็นคู่สมรสที่เก็บตัว ไม่ออกสื่อ และไม่ค่อยมีผลงานเชิงรุกที่เน้นการเข้าถึงประชาชนอย่างในสมัยละเอียด

หากเปรียบเทียบกับแนวคิดสตรีนิยมสาย Postmodern Feminism ที่เน้นการวิพากษ์ต่อกรอบสังคมที่มีชายเป็นใหญ่เป็นศูนย์กลาง และการวิพากษ์ความรู้ที่เป็นสิ่งที่ผ่านการประกอบสร้างจากสังคม ความเป็นเพศหญิง – ชายที่ถูกประกอบสร้างทางความหมายจากวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ซึ่งในสาย Postmodern Feminism ได้หยิบยกความคิดเรื่องวาทกรรมมาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม จากนักปรัชญา เช่น มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ที่เสนอถึงการวิเคราะห์เรื่องอำนาจวาทกรรมที่ทำให้ เรื่องส่วนตัวกลายเป็นเรื่องการเมือง และทำให้ผู้หญิงสามารถต่อต้านการกดขี่ในสังคมได้¹¹² หากเทียบกับในกรณีของนราพร อาจมองได้ว่านราพรยังคงอยู่ภายใต้วาทกรรมที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิงในแง่ของผู้หญิงยังคงเป็นรองทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม การแสดงจุดยืนของนราพรต่อการไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวทางการเมือง แต่เน้นการปฏิบัติหน้าที่คู่สมรส โดยเฉพาะงานสังคมและงานต้อนรับแขก เป็นการทำให้เห็นถึงการยึดติดกับกรอบเพศสภาพหญิงที่ถูกสังคมแบบปิตาธิปไตยกดทับมานาน

อย่างไรก็ตาม ในแง่ของการนำเสนอความเป็นหญิงที่นราพรนำเสนอ นั้น ยังคงช่วยให้ระบอบทหาร เผด็จการอำนาจนิยมของประยุทธ์ยังคงมีความชอบธรรมไม่มากนักน้อยในสังคม ในการใช้ความเป็นเพศสภาพหญิง ส่งเสริมและสร้างภาพลักษณ์ให้ประยุทธ์ในเวทีระหว่างประเทศ และการเป็นฝ่ายสนับสนุนในการสร้างความชอบธรรมต่อระบอบเผด็จการ โดยเน้นการใช้ความเป็นหญิงที่สังคมคาดหวังให้มีความอ่อนหวาน สุภาพ เป็นกุลสตรีไทยในการสร้างภาพลักษณ์ให้นายกรัฐมนตรีลดทอนความแข็งกร้าวลง จากความเป็นเผด็จการอำนาจนิยมที่แสดงออกทางการเมือง ในเวทีระหว่างประเทศนั้น การออกงานคู่ นราพร จะทำให้ภาพลักษณ์ของนายกรัฐมนตรีดูมีความน่าเชื่อถือและลดความเป็นเผด็จการลง ด้วยนายกรัฐมนตรีที่มีลักษณะอำนาจนิยม แข็งกร้าว ก้าวร้าว และไม่มีทักษะภาษาต่างประเทศ อีกด้านหนึ่งนราพร ที่มักทำกิจกรรมในการสนับสนุน ช่วยเหลือ ทำบุญ ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ยึดโยงกับความเป็นสตรีไทย และมีความสามารถด้านภาษา ได้มีส่วนในการยกระดับภาพลักษณ์ของนายกรัฐมนตรีให้ดูละมุนและลดทอนความก้าวร้าวในสื่อสาธารณะลง ในกรณีนี้อาจเทียบได้กับคู่สมรสผู้นำต่างประเทศที่ได้หยิบยกมา คือ เอวา เปเรซ และอิมเลดา มาร์กอส ในการใช้ความเป็นหญิงในการส่งเสริมการสร้างภาพลักษณ์ให้แก่ผู้นำประเทศ การใช้บุคลิกลักษณะภายนอก

¹¹² พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ and สุจิตต์ วงษ์เทศ, พลังผู้หญิง แม่ เมีย และเทพสตรี : ความจริง และภาพแทน, พิมพ์ครั้งที่ 1 ed. (กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559), 291.

ของผู้หญิง เน้นกริยาที่อ่อนหวาน สุภาพ ที่ตรงกันข้ามกับตัวผู้นำ เพื่อเป็นการเพิ่มความนิยมให้ตัวผู้นำ
และเป็นการลดทอนภาพลักษณ์ความเป็นเผด็จการของผู้นำลง

บทที่ 5

บทสรุป

ดังที่ได้ศึกษาในงานสารนิพนธ์ชิ้นนี้ บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของคู่สมรส นายกรัฐมนตรีทั้งละเอียตและนราพรในเวทีระหว่างประเทศนั้น จึงทำให้เห็นความแตกต่างในบทบาทของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีทั้งสองคน ทั้งในด้านการสนับสนุนนโยบายรัฐบาลในการขับเคลื่อนอุดมการณ์ชาตินิยม ที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนถึงจุดยืนและบทบาทของคู่สมรสฯ ต่อการขับเคลื่อนอุดมการณ์ชาตินิยมในเวทีระหว่างประเทศ ในกรณีของละเอียตเป็นการขับเคลื่อนความเป็นรัฐนิยม ในการนำเสนอไทยในฐานะรัฐที่มีอารยะและทัดเทียมนานาชาติผ่านการนำเสนอในรูปแบบของการจัดตั้งองค์กรเพื่อผลักดันกิจการด้านต่าง ๆ เพื่อสอดคล้องกับบริบทระหว่างประเทศในขณะนั้น แต่ในส่วนของนราพรนั้น เป็นการย้อนกลับมาที่อุดมการณ์กษัตริย์นิยม ในการนำเสนอภาพของรัฐบาลที่มีความจงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์เพื่อสร้างความชอบธรรมและสร้างการยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ

นอกจากนั้นการมีบทบาทและอิทธิพลของคู่สมรสฯ นั้น มักจะใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมมาเป็นส่วนในการสนับสนุนการมีบทบาทของคู่สมรสฯ ทั้งในด้านการแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของประเทศ การนำเสนอประเทศให้มีความน่าสนใจ และต่างชาติมีความรู้สึกเชื่อมั่นและไว้วางใจที่จะสร้างความร่วมมือ การใช้การทูตกระแสรองอย่างการใช้วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่สามารถสร้างความประทับใจในช่วงเวลาที่จำกัดได้ และเป็นທີ່คู่สมรสฯ ส่วนใหญ่เลือกที่จะใช้วัฒนธรรมในการโน้มน้าวและสร้างความประทับใจให้แก่รัฐต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือระดับระหว่างประเทศ ดังที่นราพร ใช้วัฒนธรรมในการสร้างความประทับใจแก่คู่สมรสผู้นำประเทศต่าง ๆ ที่เดินทางมาเยือนไทย เพื่อเป็นการส่งเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเป็นการนำเสนอวัฒนธรรมที่เน้นไปที่ชนชั้นนำเพื่อเป็นการแสดงถึงนัยยะทางการเมืองได้อีกเช่นเดียวกัน ในกรณีของละเอียตนอกจากจะใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมในการสร้างความประทับใจแก่ผู้นำต่างประเทศแล้วนั้น ยังได้ใช้วัฒนธรรมเพื่อเป็นเครื่องมือในการป้องกันการครอบงำจากมหาอำนาจได้เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือในสมัยสงครามเย็น การส่งเสริมกรอบวัฒนธรรมในประเทศเพื่อเป็นการป้องกันภัยคุกคามจากต่างชาติ ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่คู่สมรสฯ ได้มีบทบาทในการใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมในด้านที่แตกต่างไปจากเดิม

ในด้านการใช้ความเป็นหญิงในการส่งเสริมบทบาทและอิทธิพลในตัวของคู่สมรสฯ นั้น ได้พบจุดที่น่าสนใจคือ แม้ว่าในยุคสมัยของละเอียตนั้น ผู้หญิงในสังคมยังไม่มีความกระตือรือร้นในการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ของผู้หญิง แต่คู่สมรสนายกรัฐมนตรีเป็นหนึ่งในผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันการพัฒนาสิทธิสตรีและบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงในสังคมให้เท่าเทียมกับผู้ชาย แม้ว่าในขณะนั้นจะอยู่ในสังคมที่ชายเป็นใหญ่ แต่ก็ไม่ได้ทำให้บทบาทและสิทธิสตรีถูกลดทอนคุณค่าแต่อย่างใด ในทาง

กลับกัน ยุคสมัยนี้ที่ประเด็นต่าง ๆ ในสังคมได้มีการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางเพศที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพศชาย – หญิงนั้น กลับไม่ได้รับการผลักดันจากรัฐบาลหรือคู่สมรส นายกรัฐมนตรีเท่าที่ควร และนราพรเองไม่ได้มีส่วนในการพัฒนาและผลักดันประเด็นเหล่านี้ทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศมากเท่าที่ควร แต่นราพรกลับใช้ความเป็นหญิงที่ถูกกดขี่ผ่านวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นจากสังคมปิตาธิปไตยมาเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้แก่ประยุทธ์ในเวทีระหว่างประเทศ ผ่านการใช้ความเป็นหญิงในการนำเสนอภาพความอ่อนหวาน สุภาพ และน่าเชื่อถือมาเป็นส่วนสนับสนุนให้ประยุทธ์ดูมีความชอบธรรมไม่มากก็น้อยในเวทีระหว่างประเทศ

จึงนำมาสู่ข้อสรุปที่ว่า บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองในเวทีระหว่างประเทศของคู่สมรส นายกรัฐมนตรีนั้น ในการใช้กรอบแนวคิดด้านการทูตเชิงวัฒนธรรม ชาตินิยม และสตรีนิยมในการมองและวิเคราะห์บทบาทของคู่สมรสฯ นั้น ทำให้เห็นถึงจุดเด่นและข้อจำกัดของคู่สมรสนายกรัฐมนตรีแต่ละคนในการมีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองระหว่างประเทศ รวมไปถึงปัจจัยในเรื่องบริบทระหว่างประเทศในช่วงเวลาต่าง ๆ ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่เป็นเครื่องสะท้อนการมีบทบาทของคู่สมรส นายกรัฐมนตรีในเวทีระหว่างประเทศ

บรรณานุกรม

- "6 ปีรัฐประหาร : เปิดสถิติคดีการเมือง-ละเมิดสิทธิภายใต้ "ระบอบ คสช." จากยุคอำนาจนิยม ถึง อำนาจกลายรูป." *BBC news* ไทย, 22 พฤษภาคม 2563 2563.
<https://www.bbc.com/thai/thailand-52755912>.
- Anderson, Benedict. ชุมชนจินตกรรม : บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม
Translated by กษิร ซึฟเป็นสุข และคนอื่น ๆ. พิมพ์ครั้งแรก ed. กรุงเทพฯ มูลนิธิโครงการ
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552.
- Ang, Ien, Yudhishthir Raj Isar, and Phillip Mar. "Cultural Diplomacy: Beyond the National
Interest?". *International Journal of Cultural Policy* 21, no. 4 (2015).
- Charivat, Santaputra. *Thai Foreign Policy, 1932-1946*. 2nd ed. ed. Bangkok: Committees
on the project for the National Celebration on the Occasion of the Centennial
Anniversary of Pridi Banomyong, Senior Statesman (private Sector), 2000.
- Corpuz, E., Stones, B., and Suyo, B. "Imelda Marcos' Diplomacy: The Transformation of
the Role of a First Lady." Ateneo de Davao University, 2016.
- Erickson, Keith V., and Stephanie Thomson. "First Lady International Diplomacy:
Performing Gendered Roles on the World Stage." Article. *Southern
Communication Journal* 77, no. 3 (2012): 239-62.
- "ชีวประวัติของ Eva Perón สุภาพสตรีหมายเลขหนึ่งของอาร์เจนตินา." 2020, accessed 17 สิงหาคม
2564, www.greelane.com/th/มนุษยศาสตร์/ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม/eva-peron-1779803.
- Holsti, Kalevi J. *Peace and War: Armed Conflicts and International Order 1648 – 1989*.
New York: Cambridge University, 1998.
- iLaw. "คสช. "คืออะไร?". (4 กุมภาพันธ์ 2561 2561). Accessed 20 กรกฎาคม 2564.
<https://ilaw.or.th/node/4735>.
- "กริยานายกฯ พร้อมคณะเดินทางเยือนจีนดูงานด้านการศึกษา." ผู้จัดการ [ออนไลน์], 2560,
<https://mgronline.com/uptodate/detail/9600000042973>
- Navarro, Marysa. "The Case of Eva Perón." research-article. *Signs* 3, no. 1 (1977): 229-40.
- "Jo's Bag กระเป๋าแบรนด์ไทยขวัญใจสตรีสูงศักดิ์ในราคาหลักพัน." *Vogue Thailand* [ออนไลน์],
2019, <https://www.vogue.co.th/fashion/article/josbag>

- "Cultural Diplomacy: Hard to Define, but You'd Know It If You Saw It." 2006, accessed August, 24 2021, http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/articles/e-learning/read/a1/Cultural_Diplomacy-_Hard_to_Define-_Schneider,_Cynthia.pdf.
- Schneider, Cynthia. "Culture Communicates: Us Diplomacy That Works." In *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relation*. New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- กระทรวงการต่างประเทศ. "คำศัพท์ทางการทูต " 2563.
https://www.bic.moe.go.th/images/stories/pdf/Vocabulary_8-7-2563.pdf.
- การประชุมวิชาการ ชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม (2551 : เชียงใหม่). ชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม เชียงใหม่: ศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.
- เกษียร เตชะพีระ. "วาทกรรมความเป็นไทย." (26 ตุลาคม – 1 พฤศจิกายน 2561 2561). Accessed 14 กรกฎาคม 2564. https://www.matichonweekly.com/kasien/article_144708
- คริส เบเคอร์. ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย. พิมพ์ครั้งที่ 2 ed. กรุงเทพฯ: มติชน, 2557.
- จักรกริช สังขมณี. "ความเป็นชาย(ส์)หลากหลายมิติ: การสร้างความรู้ การถือครองอำนาจ และการกลายเป็นอื่น." วารสารสังคมศาสตร์ 23 (2554).
- จีรวาสส์ ปันยารชุน. ชีวิตประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม. พิมพ์ครั้งที่ 3. ed. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์, 2540.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. เล่าเรื่องเบื้องต้น : สตรีศึกษา สตรีนิยม. พิมพ์ครั้งที่ 1. ed.: วนิดาการพิมพ์, 2012.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการเมืองไทยสมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. ed. กรุงเทพฯ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544.
- ชานันท์ ยอดหงษ์. หลังบ้านคณะราษฎร : ความรัก ปฏิวัติ และการต่อสู้ของผู้หญิง. พิมพ์ครั้งที่ 1. ed. กรุงเทพฯ: มติชน, 2564.
- . "‘อิมelda มาร์กอส’ สตรีที่โลกเพิ่งนึกได้ว่าเธอยังมีชีวิตอยู่." (2018). Accessed 18 สิงหาคม 2564. https://thematter.co/thinkers/imelda-marcos/64535#_ftn3
- ณัฐพล ใจจริง. "การเมืองไทยสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา [พ.ศ.2491-2500]." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- . ชุนศึก ศักดินา และพญาอินทรี : การเมืองไทยภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา 2491-2500. พิมพ์ครั้งที่ 1. ed. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน, 2563.
- เดลีนิวส์. "อาร์เจนตินาไม่เอารัดเข็มขัด คืบอำนาจให้ "ลัทธิเปโรง". เดลีนิวส์, 2019.
<https://www.dailynews.co.th/foreign/738712/>.

- โตมร ศุขปรีชา. "จากฮิตเลอร์ ถึงจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ เหล่ามนุษย์ 'ทำเพื่อชาติ' กับความหมายที่ต่างออกไป." (2564). Accessed 8 กรกฎาคม 2564. <https://thematter.co/thinkers/what-is-the-meaning-of-doing-for-nation/144452>
- "โจแบ็ค ไม่ใช่ แอร์เมส! 9 รู้จัก 'กระเป่า' ภริยานายกฯ ทุ่ ราคาหลักพัน." ไทยรัฐ [ออนไลน์], 2018, <https://www.thairath.co.th/lifestyle/woman/1178943>
- ธงชัย วินิจจะกุล. คนไทย/คนอื่น : ว่าด้วยคนอื่นของความเป็นไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. ed. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน, 2017.
- . โฉมหน้าราชาชาตินิยม : ว่าด้วยประวัติศาสตร์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. ed. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน, 2559.
- . ประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่เหนือการเมือง : ว่าด้วยประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 3. ed. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน, 2563.
- ธเนศ ยุคันตวนิชชัย. "ผู้นำสตรีกับสตรีนิยม." วารสารนักบริหาร 2 (2561).
- ธีรยุทธ บุญมี. ชาตินิยมและหลังชาตินิยม. พิมพ์ครั้งที่ 1. ed. กรุงเทพฯ: สายธาร, 2546.
- "บิกตูเปิดประชุม G77 หนุนประเทศสมาชิกยึดเศรษฐกิจพอเพียง." โปสทูเดย์, 2559, <https://www.posttoday.com/politic/news/418719>.
- ประวิทย์ แต่งอักษร. "The Kingmaker (2019) พิชชงนางพญา หนังสือคดีว่าด้วยการทวงคืนบัลลังก์ของอดีตสตรีหมายเลขหนึ่งแห่งฟิลิปปินส์." *The Standard*, 2020. <https://thestandard.co/the-kingmaker-2019/>.
- ปิยวรรณ อัครวราพันธ์. "ความคิดของผู้นำและกิจกรรมของหญิงไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายใต้เงาทอทัพญี่ปุ่น." *jsn Journal* 2, No. 1 (ธันวาคม 2012).
- ผู้หญิงแปลงแสง, นามปากกา. "#1 เฝมินิสต์ประสาทดก: ะบอบชายเป็นใหญ่ไม่มีอยู่แล้ว(?)." ประชาไท [ออนไลน์]. <https://prachatai.com/journal/2020/06/88393>.
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, and สุจิตต์ วงษ์เทศ. พลังผู้หญิง แม่ เมีย และเทพสตรี : ความจริง และภาพแทน. พิมพ์ครั้งที่ 1 ed. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559.
- "ฟัง ศิษย์-มิตร พูดถึง ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ก่อนรายงานตัวคดีกระเป่าภริยานายกฯ." *BBC news* ไทย, 2561. <https://www.bbc.com/thai/thailand-42868770>.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. "จุดเริ่มต้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง." Accessed 3 กันยายน 2564. https://www.chaipat.or.th/site_content/item/3579-2010-10-08-05-24-39.html.

- ยอดหงษ์, ชานันท์. "การเมืองเรื่องวันแม่ : วันแม่ที่เปลี่ยนไป กับความหมายของแม่ที่เปลี่ยนแปลง." (2562). Accessed 1 กันยายน 2564. <https://thematter.co/thinkers/mother-day-in-politic/82627>.
- รตารัตน์ ศุภศรี และ วิจิตรา รักวงษ์. "'ภัยความมั่นคง' ส่องฟิลิปปินส์ผ่านอีเมลดา มาร์กอส." ประชาไท (2020). <https://prachatai.com/journal/2020/07/88433>.
- "รศ.นราพร ภริยาบักคู้ เปิดงานสตรีสากล เน้นความเสมอภาค ไม่ใช่แค่เรื่องของสตรีแต่ต้องทุกเพศทุกวัย." มติชน [ออนไลน์], 2559, https://www.matichon.co.th/lifestyle/news_63113.
- วงศ์พันธ์ อมรินทร์เทวา. "เมื่อตระกูลมาร์กอส หวังแก้ประวัติศาสตร์ของอดีตผู้นำเผด็จการ คนฟิลิปปินส์คิดอะไรอยู่?". (2020). Accessed 18 สิงหาคม 2564. <https://thestandard.co/imeldamarcos-the-kingmaker/>.
- วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย. "'สุภาพสตรีหมายเลขหนึ่ง' รศ.นราพร จันทร์โอชา." Accessed 20 กรกฎาคม 2564. <https://www.posttoday.com/politic/report/314379>.
- "วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียนภายหลังปี 2558." กรมประชาสัมพันธ์ [ออนไลน์], 2015, http://www.asean thai.net/ewt_news.php?nid=2355&filename=index.
- สมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย-จีน, สมาคมลงนามความร่วมมือกับสมาคมมิตรภาพวิเทศสัมพันธ์แห่งประเทศไทย, 2555, <https://www.thaizhong.org/zh/news/association/2012-10-22-05-11-18.html>.
- "เอวา เปรอง : สตรีหมายเลขหนึ่ง ราชีนีของผู้ยากไร้แห่งอาร์เจนตินา." accessed 17 สิงหาคม 2564, <https://www.sarakadeelite.com/faces/eva-peron/>.
- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 174/2562 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการคู่สมรสคณะรัฐมนตรี, 2562.
- . ที่ นร(สปร.) 613/2557 เรื่องกำหนดการคู่สมรสในการประชุมผู้นำเขตเศรษฐกิจเอเปค ครั้งที่ 22 กรุงปักกิ่ง, 2557.
- สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ. แผนชิงชาติไทย : ว่าด้วยรัฐและการต่อต้านรัฐ สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่สอง (พ.ศ.2491-2500). พิมพ์ครั้งที่ 3. ed. กรุงเทพฯ: พีเพรส, 2553.
- สุรชาติ บำรุงสุข. "ยุทธการไล่ฝรั่ง! การทูตไทยยุครัฐประหาร." (27 พฤษภาคม – 2 มิถุนายน 2559 2559). Accessed 22 กรกฎาคม 2564. https://www.matichonweekly.com/column/article_3354.
- หทัยธาร ฉัตรเลิศมงคล. "ย้อนรอย 12 ผลงานภาพยนตร์ฝีมือกำกับของ เจ้าย อภิชาติพงศ์." (2564). Accessed 2 กันยายน 2564. <https://thestandard.co/apichatpong-weerasethakul-portfolio/>.

อภิรักษ์ ทะสุนทร. "การทูตเชิงวัฒนธรรม : นโยบายต่างประเทศของไทย ต่อประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีน." วารสารการเมืองการปกครอง 8, no. 3 กันยายน - ธันวาคม 2561 (2018).

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. "“ความเป็นไทย” กับชนบท." กรุงเทพฯธุรกิจ (2559).

<https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/638176>.

อรุณี กาศยานนท์, วสันต์ ปวนปิ่นวงศ์, and ชนิดาภา ชลอมวงษ์. สตรีกับการพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	วิลาสินี พวงมาลัย
วัน เดือน ปี เกิด	28 ธันวาคม 2537
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY